

SEYDİŞEHİR ÇOCUK FOLKLORU

Durmuş TAŞDELEN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2022

Bu alıŐma 202019A113 kodu ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiŐtir.

SEYDİŞEHİR ÇOCUK FOLKLORU

Durmuş TAŞDELEN

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. AŞlı BÜYÜKOKUTAN TÖRET

Bu alıŐma 202019A113 kodu ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiŐtir.

Eskişehir, 2022

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Durmuş TAŞDELEN tarafından hazırlanan "SEYDİŞEHİR ÇOCUK FOLKLORU" başlıklı bu çalışma 12.09.2022 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Halkbilimi Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Kürşat ÖNCÜL
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı
(Danışman)

Üye Doç. Dr. Fatma ATEŞ
Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Durmuş TAŞDELEN

ÖZ

SEYDİŞEHİR ÇOCUK FOLKLORU

TAŞDELEN, Durmuş

Yüksek Lisans, 2022

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET

Doğumdan ergenliğe kadar olan süreçte çocuk olarak adlandırılan bireyin bu süreçte kötü ruhlardan, hastalıklardan korunması, gelişimini sağlıklı bir biçimde sürdürmesi amacıyla çeşitli inanış, uygulamalarla bunlara bağlı sözlü edebiyat ve maddi kültür ürünleri ortaya çıkmıştır. Çocuk etrafında şekillenen ve her biri ayrı bir öneme sahip olan bu unsurlar çocuk folkloru kapsamında incelenmektedir. Çocuk sahibi olmak arzusuyla başlayan, doğum öncesi diye adlandırılan bu dönemi doğum sırası ve sonrası takip eder. Çocuğun hayata tutunması ve gelişmesi için önem arz eden birçok inanış ve uygulamanın yer aldığı doğum süreci hem yaşamın hem de yapılan halk bilimsel incelemelerle çocuk folklorunun başlangıcını oluşturur. Zamanla büyümeye ve gelişmeye başlayan çocuk bu süreçte hastalıklara karşı korumasızdır. Farklı isimlerde birçok hastalığa yakalanan çocukların tedavisi için gelenekselin yaşandığı dönemlerde çeşitli halk hekimliği yöntemleri, dinsel-büyüsel uygulamalar ortaya çıkmıştır. Yine çocuğun psikolojik, ruhsal gelişiminin sağlanması ve bir takım şeyleri öğrenme olayının gerçekleşmesi amacıyla masal, ninni, bilmece, tekerleme gibi sözlü ürünlere ihtiyaç duyulmuştur. Çocuğun psiko-motor becerilerinin gelişimi, yeteneklerini keşfetmesi, sosyalleşmesi açısından çocuk oyunları da büyük önem arz etmektedir. Çocuğun bebeklik süresince uyuduğu beşiği ve içerisinde kullanılan malzemeler, salıncaklar, emzikler, çocuğa ait giyim kuşam ürünleri, oyuncaklar, yiyecekler maddi kültür öğelerini oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Konya'nın zengin bir kültürel birikime sahip olan ilçesi Seydişehir'de çocuk folkloru kapsamında yapılan saha araştırması sonucu elde edilen çeşitli inanış, uygulamalar ve bunlara bağlı olarak sözlü edebiyat ve maddi kültür ürünlerine yer verilmiştir. Çalışmanın esasını Seydişehir yöresindeki sözlü kaynaklardan elde edilen veriler oluşturmaktadır. Söz konusu veriler halk bilimi inceleme yöntemleri doğrultusunda ele alınmış ve yorumlanmıştır. Bunun yanı sıra zamanla işlevini kaybeden ya da değişip dönüşerek güncellenen inanış ve uygulamalara da yer verilmesi bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seydişehir, Çocuk, Folklor, İnanış, Uygulama.

ABSTRACT

CHILDREN'S FOLKLORE IN SEYDİŞEHİR

TAŞDELEN, Durmuş

Master-2022

Department of Turkish Language Aand Literature

Supervisor: Associate Professor Aşlı BÜYÜKOKUTAN TÖRET

In the process from birth to adolescence, various beliefs, practices, and oral literature and material culture products have emerged in order to protect the individual, who is called a child, from evil spirits and diseases, and to maintain their development in a healthy way. These elements, which are shaped around the child and each of them has a different importance, are examined within the scope of children's folklore. This period, which starts with the desire to have a child and is called prenatal, is followed by the birth order and after. The birth process, which includes many beliefs and practices that are important for the child's clinging to life and development, constitutes the beginning of both life and children's folklore with folk scientific studies.

The child, who begins to grow and develop over time, is unprotected against diseases in this process. Various folk medicine methods and religious-magical practices have emerged in the traditional periods for the treatment of children suffering from many diseases with different names. Again, verbal products such as fairy tales, lullabies, riddles, and nursery rhymes were needed in order to ensure the psychological and spiritual development of the child and to learn certain things. Children's games are also of great importance in terms of the development of psycho-motor skills, discovery of talents and socialization of the child. The cradle in which the child sleeps during infancy and the materials used in it, swings, pacifiers, children's clothing, toys, and food constitute material cultural elements.

In this study, various beliefs and practices obtained as a result of the field research carried out within the scope of children's folklore in Seydişehir, a district of Konya, which has a rich cultural background, and depending on these, oral literature and material culture products are included. The basis of the study is the data obtained from the oral sources in the Seydişehir region. The aforementioned data were handled and interpreted in line with folklore analysis methods. In addition to this, it is important to include beliefs and practices that lose their function over time or are updated by changing and transforming.

Key Words: Seydişehir, Child, Folklore, Belief, Practice.

ÖN SÖZ

Milletlerin tarihi ve kültürel dokusunu araştırmak, ortaya çıkarmak, incelemek ve gelecek nesillere aktarmak bilimin önceliğidir. Farklı alanlarda yapılacak her türlü çalışmaya kültür araştırmalarının katkısı yadsınamayacak derecede önemlidir. Bu yönde kültür araştırmalarının parçadan bütüne çalışılması, yazılı-basılı kaynaklar ve sözlü kaynaklardan elde edilen verilerin tek tek incelenerek bütüne ulaşılması hem çalışmaları kolaylaştırmakta hem de araştırma ve inceleme esnasında farklı bilgilerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Folklor çalışmalarının da farklı alanlara bölünerek çalışılması araştırma ve inceleme yöntemlerinin gelişmesine, sınıflandırmaların ve çalışmalarının kolaylaşmasına imkân tanımaktadır. Bu minvalde folklorun alt alanlarından olan "Çocuk Folkloru" bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Folklor araştırmalarının en önemli kaynağı yerel düzeyde yapılan saha araştırmaları ve sahadan elde edilen veriler olduğu için bu tezin içeriğini Konya'nın Seydişehir ilçesinde yapılan alan araştırması oluşturmaktadır.

"Seydişehir Çocuk Folkloru" isimli bu çalışma kendi içinde alt başlıklara ayrılmaktadır. "Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgi", "Doğum Etrafında Şekillenen İnanış Ve Uygulamalar", "Çocuk Hastalıkları Etrafında Gelişen İnanış Uygulama Ve Halk Hekimliği", "Çocuk Etrafında Şekillenen Sözlü Gelenek Ürünleri", "Çocuk Oyunları", "Çocuk Etrafında Gelişen Maddi Kültür Ögeleri" olarak 6 ana başlık altında incelenmiştir.

Araştırma Alanı Hakkında Genel Bilgi başlığı altında çalışmanın yapıldığı Seydişehir ilçesinin tarihi, Seydişehir isminin menşei, idari, coğrafi, ekonomik yapısı ve ilçedeki eğitim-öğretim geçmişi hakkında bilgiler yer almaktadır.

Doğum Etrafında Şekillenen İnanış ve Uygulamalar kendi içerisinde "doğum öncesi", "doğum sırası" ve "doğum sonrası" olarak üç ayrı başlık altında incelenmiştir. Doğum öncesi dönemdeki inanış ve uygulamalar içerisinde *kısırlığı giderme ve hamile kalabilmek için yapılan uygulamalar, hamile kalmamak ve düşük yapmak için uygulamalar, hamilelik sürecinde kaçınılması gereken durumlar, düşüğü önlemek için yapılan uygulamalar, cinsiyet tayini, aşerme, doğuma hazırlık ve diğer inanış ve uygulamalar* hakkında bilgiler yer almaktadır. Doğum sırasında

kadının yaşadığı sıkıntılı durumu ve doğumu kolaylaştırmak için yapılan inanış ve uygulamalar *doğum sırası inanış ve uygulamalar* başlığı altında verilmiştir. *Doğum sonrası inanış ve uygulamalar* başlığı altında *göbek bağı ve eş, sütü az olan anne, ad verme, doğum ziyaretleri, yıkama, kundaklama ve beleme, tuzlama, kırklama, diş çıkarma/diş buğdayı/diş hediği, ilk tırnak ve saçın kesilmesi, yürümeye geçiş aşamaları, konuşmaya geçiş, nazar, kırk basması/kırk karışması, al basması, beşik kertme, sünnet, diğer inanış ve uygulamalar, çocuğun hareket ve davranışlarına göre inanç ve uygulamalar, dini günler ve bayramlar etrafında oluşan çocuk etkinlikleri ve gelenekler* hakkında bilgiler yer almaktadır.

Çocuk Hastalıkları Etrafında Gelişen İnanış, Uygulama Ve Halk Hekimliği başlığı altında Seydişehir'de çocuklarda görülen hastalıklar ve bu hastalıkların tedavi sürecinde ortaya çıkan inanış, uygulama ve halk hekimliğiyle ilgili saha çalışmasından derlenen bilgilere yer verilmiştir. Seydişehir yöresinde çocuklarda görülen çok çeşitli hastalıklara rastlanmış ve her biri ayrı başlık altında değerlendirilmiştir.

Çocuk Etrafında Şekillenen Sözlü Gelenek Ürünleri başlığı altında çocuk etrafında gelişen sözlü gelenek ürünleri olan *bilmeceler, tekerlemeler, ninniler, masallar, çocuk şarkıları, nasihatler, dualar, beddualar, okşamalıklar* yer almaktadır.

Çocuk Oyunları başlığı altında Seydişehir'den derlenen geleneksel çocuk oyunlarına yer verilmiştir.

Çocuk Etrafında Gelişen Maddi Kültür Öğeleri başlığı altında Seydişehir'de çocuğa ait *salıncaklar, beşikler ve beşiklerde kullanılan öğeler, emzik, çocuk bezi, oyuncaklar, çocuk giyim kuşamaı, elbiseleri, ayakkabıları* sahadan derlenen bilgiler ışığında verilmiştir.

Tez konusunun belirlenmesinden, tezin tamamlanmasına kadar olan süreçte büyük emeği olan danışmanım Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET'e teşekkürlerimi sunarım. Çalışma süresince yanımda olan hiçbir zaman desteğini esirgemeyen kıymetli aileme, sürekli moral ve motivasyonumu yükselten sevgili arkadaşlarıma, saha araştırması boyunca bizleri içtenlikle karşılayan, değerli bilgilerini bizimle paylaşan Seydişehir halkına teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamı A1 Projesi ile destekleyen Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonuna ayrıca teşekkür ederim.

Durmuş TAŞDELEN

Eskişehir, 2022

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1
0.1. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİ.....	1
0.1.1. Seydişehir'in Tarihi	1
0.1.2. Seydişehir İsminin Menşei	2
0.1.3. Seydişehir'in İdari Yapısı.....	2
0.1.4. Seydişehir'in Coğrafi Yapısı	3
0.1.5. Seydişehir'in Ekonomik Yapısı.....	3
0.1.6. Seydişehir'de Eğitim-Öğretim.....	3
0.2. ARAŞTIRMA METODU	5
0.3. ÇOCUK FOLKLORU.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM.....	13
DOĞUM ETRAFINDA ŞEKİLLENEN İNANÇ VE UYGULAMALAR	13
1.1. Doğum Öncesi İnanış ve Uygulamalar.....	14
1.1.1. Kısırlığı Gidermek ve Hamile Kalabilmek İçin Yapılan Uygulamalar	15
1.1.2. Hamile Kalmamak ve Düşük Yapmak İçin Uygulamalar	18
1.1.3. Hamilelik Süresince Yapılması ve Kaçınılması Gereken Durumlar	19
1.1.4. Düşüğü Önlemek İçin Yapılan Uygulamalar.....	20
1.1.5. Cinsiyet Tayini.....	21
1.1.6. Aşerme	23
1.1.7. Doğuma Hazırlık.....	24
1.2. Doğum Sırası İnanış ve Uygulamalar.....	24
1.2.1. Doğum Sırasında Ölen Çocuk	26
1.3. Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar	26
1.3.1. Göbek Bağı ve Eş.....	26
1.3.2. Ad Verme.....	27
1.3.3. Sütü Az Olan Anne	31
1.3.4. Doğum Ziyaretleri.....	31

1.3.5. Yıkama, Kundaklama ve Beleme	32
1.3.6. Tuzlama	33
1.3.7. Kırklama	33
1.3.8. Diş Çıkarma/Diş Buğdayı/Diş Hedigi	34
1.3.9. İlk Tırnak ve Saçın Kesilmesi.....	36
1.3.10. Yürümeye Geçiş Aşamaları	37
1.3.11. Konuşmaya Geçiş	38
1.3.12. Nazar	39
1.3.13. Kırk Basması / Kırk Karışması	41
1.3.14. Al Basması	43
1.3.15. Beşik Kertme	43
1.3.16. Sünnet	43
1.3.17. Sütten Ayırma	46
1.3.18. Çocuğun Hareket ve Davranışlarına Göre İnanç ve Uygulamalar	46
1.3.19. Dini Günler ve Bayramlar Etrafında Oluşan Çocuk Etkinlikleri ve Gelenekler.....	46
1.3.20. Diğer İnanış ve Uygulamalar	46
Bölüm Sonu Değerlendirme	47
İKİNCİ BÖLÜM.....	48
ÇOCUK HASTALIKLARI ETRAFINDA GELİŞEN İNANIŞ, UYGULAMA VE HALK HEKİMLİĞİ.....	48
2. 1. Afsın	49
2.2. Aydaş.....	49
2.3. Bademcik Şişmesi	50
2.4. Baga.....	50
2.5. Boğmaca.....	51
2.6. Çiçek.....	51
2.7. Çıban	51
2.8. Çocuk Uğunması	52
2.10. Gece Yanığı	53
2.11. Kabakulak.....	53
2.12. Karın Ağrısı	53
2.13. Kızamık	54
2.14. Kızıldonlu.....	54
2.15. Körsü	55
2.16. Kulak Ağrısı	55

2.17. Kurdeşen.....	56
2.18. Sarılık.....	56
2.19. Sıtma.....	57
2.20. Siğil.....	57
2.21. Soğuk Algınlığı.....	57
2.22. Sokmalar.....	57
2.23. Sökel.....	57
2.24. Sürk.....	58
2.25. Sürekli Ağlayan Çocuk.....	58
2.26. Temreği.....	59
2.27. Uyumayan Çocuk.....	60
2.28. Yılcık.....	60
Bölüm Sonu Değerlendirme.....	60
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	61
ÇOCUK ETRAFINDA ŞEKİLLENEN SÖZLÜ GELENEK ÜRÜNLERİ.....	61
3.1. Bilmeceler.....	61
3.1.1. Bitkilerle İlgili Bilmeceler.....	62
3.1.2. Hayvanlarla İlgili Bilmeceler.....	67
3.1.3. Doğa ve Doğa Olaylarıyla İlgili Bilmeceler.....	69
3.1.4. Eşyalarla İlgili Bilmeceler.....	70
3.1.6. Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler.....	73
3.1.7. Yer Adlarıyla İlgili Bilmeceler.....	74
3.1.8. Diğer Bilmeceler.....	75
3.2. Tekerlemeler.....	78
3.2.1. Sayışmacalar.....	80
3.2.2. Yanıltmacalar.....	81
3.2.3. Masal Tekerlemeleri.....	82
3.2.4. Yergi, Övgü, Kızdırma, Alay Tekerlemeleri.....	84
3.3. Ninniler.....	94
3.4. Masallar.....	96
3.4.1. Eşek ile Aslan.....	97
3.4.2. Arzu İle Kamber.....	98
3.4.3. Horoz Masalı.....	102
3.4.4. İncili Çavuş.....	103
3.4.5. Eşek Masalı.....	104

3.4.6. Kuş ve Kız	105
3.4.7. Kabak Kız	105
3.4.8. Nartane.....	107
3.4.9. Tilki ile Kurt	109
3.5. Çocuk Şarkıları.....	109
3.5.1. Günler	109
3.5.2. Mini Mini Bir Kuş	109
3.5.3. Leylek	110
3.6. Nasihatler.....	110
3.7. Dualar	110
3.8. Beddualar.....	111
3.9. Okşamalıklar	112
Bölüm Sonu Değerlendirme	112
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	114
ÇOCUK OYUNLARI.....	114
4.1. Ebe Seçimi.....	116
4.2. Geleneksel Çocuk Oyunları.....	116
4.2.1. Abuç Taşı.....	117
4.2.2. Omuz Taşı.....	117
4.2.3. Gömmeli Bilye.....	117
4.2.4. Asar	117
4.2.5. Aşık.....	117
4.2.6. Apsi.....	118
4.2.7. Arı	118
4.2.8. Fıçça.....	118
4.2.9. Hülü	118
4.2.10. Bilye.....	118
4.2.11. Asar	119
4.2.12. Boncuk Oyunu	119
4.2.13. Çelik Çomak	119
4.2.14. Çıtl	120
4.2.15. Lokum Oyunu	120
4.2.16. Dokuz Taş.....	120
4.2.17. Ceviz.....	120
4.2.18. Bir Evde	120

4.2.19. Tura	121
4.2.20. Elle Taşıma	121
4.2.21. Patlak.....	121
4.2.22. Patates Oyunu	121
4.2.23. Yakan Top.....	121
4.2.24. Yumurta Saklama.....	122
4.2.25. Zincirık/Kıncırdık	122
4.2.26. Yüzük.....	122
4.2.27. Tuluk Patladı	122
4.2.28. Üç Taş	122
4.2.29. Araslı Budur.....	123
4.2.28. Saksı.....	123
4.2.29. Dikme Taş	123
4.2.30. Çember Sürme	123
4.3. Dijital/Online Oyunlar	124
Bölüm Sonu Değerlendirme	125
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	126
ÇOCUK ETRAFINDA GELİŞEN MADDİ KÜLTÜR ÖGELERİ.....	126
5.1. Salıncaklar, Beşikler ve Beşiklerde Kullanılan Öğeler	126
5.2. Emzik.....	127
5.3. Çocuk Bezi	128
5.4. Oyuncaklar.....	128
5.5. Çocuk Giyim Kuşamı	128
5.5.1. Elbiseler	128
5.5.2. Ayakkabı.....	129
Bölüm Sonu Değerlendirme	129
SONUÇ	130
KAYNAKLAR.....	133
1. Yazılı Kaynaklar.....	133
2. Sözlü Kaynaklar	139
3. Elektronik Kaynaklar.....	141
EKLER	142
Fotoğraflar	142
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt. : Aktaran

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

bkz. : bakınız

Ed. : Editör

KK : Kaynak Kişi

S. : sayı

SS. : sayfa sayısı

T.F.A. : Türk Folklor Araştırmaları

vb. : ve benzeri

vs. : vesaire

GİRİŞ

0.1. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİ

0.1.1. Seydişehir'in Tarihi

M.Ö. 5000'li yıllara dayanan bir tarihe sahip olan ilçe bu yönüyle tarihi ve kültürel köklü bir unsuru da üzerinde taşımaktadır. Tarih öncesi çağlardan kalıntılar sunan Gökhöyük Bağları Höyüğü, Bostandere Kasabası'nda bulunan Roma Devri Anfi Tiyatrosu, Amblada, Arvana, Dalisandus, Vasada, Elita isimli şehirlerin Seydişehir civarında varlığının bilinmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Aynı şekilde “Seydişehir'in eski uygarlıklara ait kalıntılar üzerine inşa edildiği bilgisini köy adlarında sıklıkla yinelenen *höyük*, *viran* adları da desteklemektedir” (Durgunay, 2018: 79).

Göller Bölgesi/Pisidia'daki Beyşehir/Karalis ve Suğla/Trogitis gölleri arasında bulunan Seydişehir'in kurulduğu yerin Antik Dönem'deki adı bilinmemektedir. Bununla birlikte çevresinde pek çok antik yerleşme vardır. Suğla Gölü'nün etrafında sekiz höyük olmasına rağmen bugüne dek yalnızca Suberde Höyüğü'nde çalışma yapılmıştır (Yılmaz, 2006: 145-146).

İlkçağ yerleşmelerinde, Göller Bölgesi (Pisidia) sınırları içinde yer alan bugünkü Seydişehir ilçesi, Prehistorik devirlerde çok eski bir iskâna sahip olmuştur. Özellikle Beyşehir Gölü (Karalis Lacus) ile Suğla Gölü (Trogitus Lacus) arasındaki verimli ve sulak yayla, bu iskânın yer yer izlerini taşımaktadır. Seydişehir ilçesinin de yer aldığı Pisidia Bölgesi, doğudan Isauria Lykaonia, batıdan Lykia ve Karia, kuzeyden Galatia ve Frigia, güneyden Pamphlia ile çevrilmiştir (Önder, 1986: 11).

Seydişehir'in kurulması ve asıl ismini alması Horasan'dan gelen Seyyid Harun Veli Hazretleri sayesinde olmuştur.

Seyyid Harun Veli daha Horasan ilindeyken ilahi bir ilhamla, Anadolu'ya gitmesi ve Karaman İlinde, Küpe Dağının doğusunda bir şehir kurması istenmiştir (Ayaz, 2008: 14). Yesevîlik tarikatına bağlı bir derviş olan Seyyid Harun Veli kendisine verilmek istenen çeşitli üst düzey görevleri de kabul etmeyerek Anadolu'ya gitmek üzere yola çıkmıştır.

Seyyid Harun, Konya'ya 702-720 tarihleri arasında gelmiş ve Seydi şehrini kurmuştur.

702 tarihinden sonra gelip Seydi şehri kurmaya başlayan Seyyid Harun, şehrin çok yakınlarında bulunan Vervelid şehri harabelerinden taş getirerek Seydi şehrini yapmış ve adını vermiştir (Uluçay, 1946: 756).

Seydişehir'in tarihine ve kuruluşuna ışık tutan en önemli temel kaynak Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî isimli eserdir.

Seyit Harun'un kardeşi Seyit Bedreddin'in dokuzuncu göbekten torunu Şeyh Musa oğlu Abdülkerim tarafından Türkçe olarak 1554'te yazılan Makâlât-ı Seyyid Hârûn Velî, Seyit Harun'un hayatını ele almaktadır. Eserin ilk bölümünde Seyit Harun'un bir zamanlar Horasan'da sultan olduğu her şeyi terk edip Anadolu'ya geldiği, Seydişehir kasabasını kurduğu, kerametleri ve ölümü anlatılmakta; ikinci bölümünde ise onun tarikatının adabından bahsedilmektedir (Değerli, 2013: 17).

Seyyid Harun'un arzusu bir yeri mamur etme ve etrafında toplanan insanlara hakikatleri öğretmektir. Bu hedefine ulaşmak için bunu yapabilecek nitelikte dervişlerini Horasan'dan Anadolu'ya geçirmiş, onlara bizzat örnek olmuş ve onları aynı gayeyle başka şehirlere göndermiştir. Seyyid Harun, kurulu bir şehirde varlık göstermeyip boş ve çevresi harap olan bir diyarın canlanmasını arzu ederek, bizzat yorularak, emek çekerek Seydişehir'i kurmuştur (Şen, 2021: 18).

0.1.2. Seydişehir İsminin Menşei

Seydişehir ismini kurucusu Seyyid Harun Veli'den almıştır. Şehir kurulduktan sonra buraya dışarıdakiler tarafından Seyyid şehri denilmektedir.

Banisinden dolayı kent Osmanlı arşiv belgelerinde "Seyyid-şehri", "Seyyid-şehir", "Seydi-şehri" olarak geçmektedir (Değerli, 2013: 23). Bu isimlerle anılan şehir zamanla "Seydişehir" olarak resmi kayıtlarda yerini almış ve bu isimle anılır olmuştur.

0.1.3. Seydişehir'in İdari Yapısı

Seydişehir ilçesi idari bakımdan kendisine bağlı 39 kırsal mahalle ve 16 merkez mahallesiyle toplamda 55 mahalleye ayrılmıştır. Seydişehir'in kırsal mahalleleri;

Akçalar, Aşağıkaraören, Başkaraören, Bostandere, Boyalı, Bükçe, Çat, Çatmakaya, Çavuş, Dikilitaş, Gevrekli, Gökçehüyük, Gökhüyük, Gölyüzü, Irmaklı, İncesu, Karabulak, Karacaören, Kavak, Kesecik, Ketenli, Kızılca, Kozlu, Kumluca, Kuran,

Madenli, Mesudiye, Muradiye, Oğlakçı, Ortakaraören, Saraycık, Susuz, Taraşcı, Taşagıl, Tepecik, Tol, Ufacık, Yaylacık, Yenice' dir. Seydişehir'in merkez mahalleleri ise; Aktaş, Alaylar Bir, Alaylar İki, Anabağlar, Bahçelievler, Değirmenci, Hacıseyitali, Karakavak, Kızılcılar, Pınarbaşı, Saadetler, Seyitharun, Sofuhane, Stat, Ulukapı, Yenicami' dir.

2021 yılı verilerine göre Seydişehir'in toplam nüfusu 65.381'dir.

0.1.4. Seydişehir'in Coğrafi Yapısı

Seydişehir, Konya iline bağı Konya'ya yaklaşık 100 km uzaklıkta güneybatı yönünde Toros dağlarının kuzeye bakan yamacında bulunan bir ilçedir.

Seydişehir, Türkiye'nin Orta Anadolu Bölgesinin Konya Alt Bölgesi'nde konum olarak 37 7° Kuzey enlem, 31 57° Doğu boylam derecelerinde yer alır.

Seydişehir ilçesi, doğuda Konya şehri ve Çumra, güneyde Bozkır, batıda Akseki, Manavgat, kuzeyde Beyşehir ilçeleri ile çevrilidir. Denizden yüksekliği 1123 metre, yüzölçümü 1950 km²'dir. İlçe topraklarının büyük kısmı ovalarla kaplıdır. Şehrin batı ve güney batısını çeviren Küpe dağı, batıda 2551 metre yüksekliğe ulaşır. Güneye doğru devam eden dağ, boksit yataklarının bulunduğu Gidengelmiz Dağı adı altında devam eder. Bunun dışında, kuzeybatıdan güneybatıya Suğla Gölü'ne kadar olan dilim kuzeyde Beyşehir'e kadar uzanan arazi ovalıktır (Önder, 1986: 5).

0.1.5. Seydişehir'in Ekonomik Yapısı

Seydişehir İlçesi'ndeki ekonomik faaliyetlerin başında tarım gelmektedir. Ovalık kesimlerde şekerpancarı, buğday, arpa, fasulye, ...vb. gibi tarım ürünleri yetiştirilmektedir. Yüksek kesimlerde hayvancılık faaliyeti ön plana çıkmıştır. İlçe merkezinde yer alan Alüminyum Tesisleri en önemli sanayi tesisidir. Bunun dışında kalan yerleşmelerde küçük imalathaneler ile tamir atölyeleri bulunmaktadır. Ayrıca Seydişehir ve çevresi doğal ve tarihi zenginlikleri ile önemli turizm potansiyeline sahiptir (Bozyiğit, 2005: 5).

0.1.6. Seydişehir'de Eğitim-Öğretim

Seydişehir'de eğitim, ilçenin kurucu olan Seyyid Harun ve etrafında yetiştirdiği dervişlerle birlikte başlar. Seyyid Harun Veli'nin önderliğinde surlarla çevrili olarak kurulan şehrin içerisinde medrese de inşa edilmiştir. Zamanla sayıları

artan medreseler 1900'lü yıllara kadar eğitim hizmeti vermiştir. Cumhuriyet döneminden itibaren medreselerin yerini yeni kurulan modern okullar almıştır.

2022 verilerine göre Seydişehir'de 69 kurumda 670 derslikte 12.510 öğrenciye 975 öğretmen eğitim vermektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı).

0.2. ARAŞTIRMA METODU

Bu çalışma, araştırma alanında ulaşılabilen kaynak kişilerden yapılan derlemelere ve sahada bulunan maddi kültür öğelerinin fotoğraflanarak arşivlenmesine dayanmaktadır. Bu yönde bu çalışmanın temel metodu "Saha (Alan) Araştırması"dır. Alan araştırması sonucu elde edilen veriler belli bir sınıflandırılmaya tabi tutularak çalışma içerisinde verilmiştir.

Mülakat yapılan kaynak kişiler çalışmanın sonunda isim, soy isim, doğum yılı, nerede yaşadığı, mesleği, eğitim durumu gösterilerek verilmiştir.

Saha araştırması süresince bilgi toplayabilmek adına kaynak kişilere yöneltilen sorular şu şekildedir:

Doğum Öncesi

1. Hamile kalmamak için ne gibi pratikler uygularsınız?
2. Hamile kaldıktan sonra düşürmek için ne gibi pratikler uygularsınız?
3. Bu işi yapan kişiler var mıdır? Nasıl yaparlar? Bu kişilere güvenir misiniz?
4. Hamile kalmak isteyen kalıp kalmayacağını anlamak için ne yapar?
5. Bu istekte olan kadına uygulanan pratikler ve inanışlar nelerdir?
6. Çocuğu olmayan kadına ne isim verilir? Erkeğe ne isim verilir?
7. Ailesi içinde veya toplumda böyle bir kadına veya erkeğe bu nedenle nasıl muamele edilir?
8. Çocuğu olmayanların hamile kalmak için yaptıkları uygulamalar ve inanışlar nelerdir?
9. Karnında çocuk durmayan(çocuğu düşen vb.) kadına yapılan inanış ve uygulamalar nelerdir? (Düşüğü önleme)
10. Hamile kalındığı nasıl anlaşılır? Kadın hamileliğini kimlere nasıl söyler?
11. Hamile kadına ne isim verilir? Bu süreçte kadına nasıl davranılır?
12. Doğacak çocuğun güzel olması için yapılan uygulama ve inanışlar nelerdir?
13. Bunların dışında çocuğun fiziksel olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak olan uygulamalar, kaçınmalar ve inanışlar nelerdir?
14. Doğacak çocuğun huyunu etkileyeceği düşünülen davranışlar, kaçınmalar, uygulama ve inanışlar nelerdir?
15. Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak için neler yapılır? (Cinsiyet tayini)

16. Doğacak çocuğun kız olması isteniyorsa ne tür uygulamalar yapılır, ilgili inanışlar nelerdir?
17. Doğacak çocuğun erkek olması isteniyorsa ne tür uygulamalar yapılır, ilgili inanışlar nelerdir?
18. Kadının ikiz doğum yapacağı nasıl anlaşılır? Bununla ilgili inanmalar nelerdir?
19. Neden kız çocuğu istenir?
20. Neden erkek çocuğu istenir?
21. Aşerme nedir? Yöresel adı nedir? Bu dönemle ilgili inanışlar, uygulama ve kaçınmalar nelerdir?
22. Oğlan isteyenler ne gibi hazırlıklar yaparlar?
23. Kız isteyenler ne gibi hazırlıklar yaparlar?
24. Çocuğun ve annesinin yatağı nasıldır?
25. Anneye hazırlananlarda çocuğun cinsiyetine göre farklılık var mıdır?

Doğum Sırası

1. Doğumu kim yaptırır? Bu kişiye ne isim verilir?
2. Yerleşim birimindeki ebeye mi diplomalı ebeye mi güvenirsiniz?
3. Doğumda kullanılan araç-gereç ve aletler nelerdir?
4. Doğum yaptıran para mı hediye mi verirsiniz?
5. Doğum odası neresidir, bu odada doğum için neler bulundurulmalıdır?
6. Kimler doğum odasına alınır, kimler alınmaz?
7. Doğum nasıl yaptırılır?
8. Doğum güçleşirse ne tür uygulamalar yapılır?
9. Doğumun güçleşmesine neler sebep olmuştur?
10. Çocuktan sonra gelen sona ne ad verilir? Ne yapılır?
11. Göbek kordonu nasıl kesilir?
12. Göbeği kesildikten sonra çocuğa ne gibi geleneksel işlemler yapılır?
13. Yıkama nasıl yapılır?
14. Tuzlama nasıl yapılır?
15. Giydirme nasıl yapılır?
16. Doğumda ölen çocuğa ne yapılır?
17. Doğumda ölen kadınla ilgili inanışlar nelerdir?
18. Doğum bitince anneye neler yapılır?

Doğum Sonrası

1. Yeni doğum yapmış kadına ne isim verilir?

2. Doğum sonrası ağrısı olan kadına neler uygulanır?
3. Çocuğun doğumu babaya ve aileye kim tarafından müjdelendir?
4. Müjde verene ne yapılır?
5. Çocuk ilk defa kimin kucağına verilir?
6. Yeni doğan çocuğa ilk defa ne zaman süt verilir?
7. Çocuğun beşiği nasıldır?
8. Beşik ya da salıncakla ilgili inanmalar ya da kaçınmalar nelerdir?
9. Çocuk nasıl kundaklanır, nasıl belendir?
10. Çocuğa ne zaman ad verilir?
11. Çocuğun adını kim seçer? Genellikle hangi adlar verilir? Niçin?
12. Ad koyma işlemini kim yapar?
13. Ad koyma işleminde ne tür uygulamalar yerine getirilir?
14. Çocuğu yaşamayanlar bu doğan çocuklarının yaşaması için ne gibi isimler verirler?
15. Bir daha çocuk istemeyenler son doğan çocuklarına ne gibi isimler verirler?
16. Doğup da yaşamayan çocukların yaşamasını sağlamak için yapılan uygulama ve inanışlar nelerdir?
17. Beşik töreni yapılır mı? Nasıl? Kimler davet edilir?
18. Kırklama ne zaman yapılır? Yöredeki adı nedir? Niçin kırklama yapılır?
19. Kırklama işleminde ne gibi araç-gereç ve malzemeler kullanılır? Anlamaları ve özellikleri nelerdir?
20. Hem çocuk hem de annesi kırklanır mı?
21. Kırklama nasıl yapılır? Kırklamayı kimler yapar? Nerede yapılır?
22. Kırklama yapılmadan önce ne gibi tehlikeler söz konusudur? Bunlara karşı ne gibi önlemler alınır?
23. Kaç kez kırklama yapılır?
24. Loğusa ve bebeğini ilk kez ziyarete gelenler nasıl ağırlanır?
25. Loğusa ve bebek ilk defa ne zaman sokağa çıkarlar? İlk olarak kimin ziyaretine giderler? Bu sokağa çıkışa bir ad verilir mi?
26. Gidilen yerlerde yapılan uygulama ve inanışlar nelerdir?
27. Loğusa ve bebek evde yalnız bırakılır mı? Ne zamana kadar bırakılmaz?
28. Bırakılmak zorunda kalırsa ne gibi önlemler alınır?
29. Kırk hangi durumlarda basar?
30. Kırk karışması nasıl olur? Karışmaması için neler yapılır?

31. Kırk basmaması için ne gibi önlemler alınır?
32. Kırk basması nasıl sağaltılır? Kimler sağaltmayı yapar? Kullanılan araç-gereç ve malzemeler ve anlamları nelerdir?
33. Al basması inancı var mıdır?
34. Al basması nasıl sağaltılır?
35. Loğusanın sütü olmazsa çocuğa kimler süt verebilir?
36. Loğusanın sütü azalınca ne gibi uygulamalar yapılır?
37. Loğusanın sütünün kesilmesine ya da azalmasına neler sebep olur?
38. Gece çocuğun bezleri dışarıda bırakılır mı? Niçin?
39. Çocuğa takılan takılar nelerdir? Muska ve nazarlık takılır mı? Niçin?
40. 0-1 yaş arası çocuğun giyimi nasıldır?
41. 0-1 yaş arası çocukların davranışlarıyla ilgili inanışlar nelerdir?
42. Çocuğu süttten ayırmak için neler yapılır?
43. Süttten ayrılan çocuk nasıl beslenir?
44. Çocuğun ilk tırnağı ilk ne zaman kesilir? Kesim esnasında yapılan uygulamalar nelerdir?
45. Çocuğun saçı ilk defa ne zaman kesilir? Kesilirken ne gibi uygulamalar yapılır?
46. Çocuğun ilk dişi çıktığında bunu ilk defa gören çocuğa ne yapar?
47. Çocuğun ilk dişi çıktığında ne tür uygulamalar yapılır?
48. Çocuğun ilk dişi düştüğünde ne gibi işlemler yapılır?
49. Çocuğun yürümesi gecikince neler yapılır? Çocuk yürürken sık sık düşüyorsa ne gibi işlemler uygulanır?
50. Konuşması geciken çocuk konuşsun diye neler yapılır?
51. 0-3 yaş arasındaki çocuklara ne gibi yemekler yedirilir?

Çocuk Oyunları

1. Çocuklar hangi oyunları oynarlar? Çocukken hangi oyunları oynuyordunuz?
2. Ebe seçimini nasıl yapıyorsunuz? (Sayışmacalar)
3. Ebe seçimi, eş seçimi ve oyuna kimin başlayacağını tespit ederken hangi tekerlemeleri söylüyorsunuz?
4. Oyunlarda şarkı söylüyor musunuz, oyunlarda söylenen tekerlemeler nelerdir?
5. Oyun oynarken oyunu bozan kişilere ne ad verilir?
6. Yalnız erkek, yalnız kız veya kız erkek karışık oynanan oyunlar hangileridir?
7. Yağmur yağdırmak veya herhangi bir şeyi kutlamak için oyunlar oynuyor musunuz? (Çömçe gelin, yağmur gelini vb.)

8. Oyunları nasıl oynadığımızı bütün olarak anlatır mısınız?
9. Oyunlar nerede oynanır?
10. Büyüklerle birlikte oynanan çocuk oyunları var mı?
11. Oyunlarda kullanılan araçları kendiniz mi yapıyorsunuz, satın mı alıyorsunuz?

Sünnet

1. Sünnet ne demektir? Niçin yapılmaktadır?
2. Sünnet hangi yaşlar arasında olmaktadır?
3. Sünnet en çok hangi mevsimlerde yapılır?
4. Sünneti kim yapar?
5. Sünnetten önce ne gibi hazırlıklar yapılır?
6. Sünnete çağrı nasıl yapılır?
7. Sünnet gününde yapılanlar nelerdir?

Çocuk Hastalıkları

1. Çocukların çeşitli yaşlarda yakalandıkları hastalıklara halk arasında verilen isimler nelerdir?
2. Çocuğunuz hastalandığında nereye götürüyorsunuz, başvuruyorsunuz?
3. Bu hastalıkların tedavisi için ne gibi sağıltma işlemleri ve ilaçlar kullanılır?
4. Çevrenizde tedavi yapan kimseler var mı?
5. Siz hangi hastalıkları tedavi ediyorsunuz?

Sözlü Edebiyat Ürünleri

Ninniler

1. Küçük çocuklara ninni söylenir mi? Hangileri?
2. Ninninin bu yörede başka bir ismi var mı?

Bilmeceler

1. Çocuklara sorulan ve öğretilen bilmeceler nelerdir?
2. Bilmeceler sorulmadan önce bir başlangıç cümlesi var mıdır?
3. Ne tür bilmeceler, hangi durumlarda, kimler tarafından söylenir?
4. Bilmece sormadaki amaç nedir?
5. Yanıltmaca ve şaşırtmacalar söylenir mi?

Tekerlemeler

1. Çocuklara söylenen tekerlemeler nelerdir?
2. Bu tekerlemeleri nerede, ne zaman ve kimden öğrendiniz?
3. Söylenen tekerlemelerde bir masal veya hikâye var mıdır?
4. Bir masal kadar uzun tekerleme var mıdır?

5. Masal anlatılırken hangi tekerlemeler söylenir?
6. Yağmur yağdırmak için söylenen tekerlemeler var mı?
7. Oyun ve çeşitli faaliyetlerde söylenen tekerlemeler var mı?
8. Ebe seçiminde hangi tekerlemeler söylenir?

Masallar

1. Çocuklara anlatılan masallar nelerdir? Anlatabilir misiniz?
2. Masala ve masal anlatanlara ne isim verilir?

Dua (Alkış), Beddua (Kargış), Yemin-Okşamalık, Nasihat, Sevgi Sözleri

1. Çocuklar için edilen dualar nelerdir?
2. Çocuklara söylenen beddualar nelerdir?
3. Çocuk üzerine edilen yeminler nelerdir?
4. Çocuklara söylenen nasihatler nelerdir?
5. Çocuğa söylenen sevgi sözleri nelerdir?

Maddi Kültür Öğeleri

1. Çocuğun beşiği, salıncağı, yatağı, giysisi nasıldır; takıları, yediği yemekler nelerdir? (Emzikler, emzikle verilen yiyecekler, biberonlar, mamalar vs.)
2. Beşik hangi malzemeden yapılır? Beşikte kullanılan malzemeler nelerdir?
3. Çocuğun oynadığı oyuncaklar nelerdir?

Kaynak kişilere yöneltilen bu alandaki sorular Ekici (2019) nin "Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri" isimli eserinden yararlanarak hazırlanmıştır.

0.3. ÇOCUK FOLKLORU

Toplumdan topluma, kültürden kültüre değişkenlik gösteren çocuğun tanımı şu şekilde yapılabilir: “Çocuk, iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek olarak tanımlanmaktadır” (Yalçın ve Aytaş, 2017: 13).

Bireyin sağlıklı bir biçimde dünyaya gelmesi (getirilmesi), hayata tutunması her kültürde büyük önem taşır. Çocuk kavramı her ne kadar iki yaşından sonraki bir dönemi ihtiva etse de folklor alanında kültürel bir boyuta dikkat çektiği için doğum öncesine kadar uzanabilir.

Çocuk folkloru, burada halk biliminin hem bir alt araştırma dalı, hem de bu dalın malzemesinin adı olarak kullanılmaktadır. Çocuk folkloru, yetişkinlerin çocukla ilgili maddi ve manevi yaratmaları ile çocukların her türlü sözlü, sözsüz ve yarı sözlü yaratmalarını içerir. Bu ikili yapı, çocuk folklorunun kapsamının ve zenginliğinin belirtilmesi bakımından önemlidir. Nitekim çocuğun doğum öncesinden evleninceye kadar geçen yaşamı, pek çok gelenek, görenek, inanç ve benzeri ile doludur. Bunda geçmiş yıllardaki çocuk ölüm oranlarının yüksekliğinin yanında, yetişkinlerin çocuklarını kendi sosyokültürel yapılarına uygun olarak yetiştirme kaygısının etkisi büyüktür. Çocuk bu kültürlenme adı verilen süreç içinde yerel ve ulusal kimliğini kazanır. Çocuk folklorunun diğer yanını, çocukların kendi yaratmaları meydana getirir. Bu maddi ve manevi ürünler, bağımsız ortamlarda ve isteğe bağlı olarak çocuklar tarafından yaratılmaktadır. Çocuk dili, çocuk törenleri, araçları, çocuk inançları, çocuk mizahı ve benzerinin yanında çocuk oyunları ve oyun araçları bu alanın en önemli ürünlerini meydana getirmektedir (Özdemir, 2006: 16-17).

Özellikle ilkel toplumlarda ve ortamlarda çocuk mutluluğun temel taşıdır. Çocukla evlilik tamamlanır inancı yerleşik ve yaygındır. Bu nedenle kadın için gebe kalmak, doğurmak ve sonuçta çocuk sahibi olmak, toplumun ona yüklediği bir görev ve sorumluluktur. Bunu başarmak için kadın birçok inançlara, davranışlara başvurur. Folklor bu konuda zengin saptamalar ve olaylarla doludur (Arısoy, 1974: 7134).

Hem çocuğun büyüme sürecinde ortaya çıkan davranış, hastalık, konuşma vb. en küçük ayrıntıdaki özellikler hem de etrafındakilerin bunları yorumlama biçimleri, çocuğu merkeze alan farklı inanış, uygulama ve kültürel ürünlerin artmasına ve çeşitlenmesine olanak sağlamıştır.

Çocuk Folkloru, hamilelik öncesinden başlayıp çocuğun belli bir yaşa (ergenlik çağı) gelene kadarki süreç içerisinde ortaya koyulan her türlü halkbilgisi içeriğini kapsar.

Çocukla folklorun ilişkisi çocuk ana rahmine düşmeden başlar. Hamile kalabilmek, çocuğun cinsiyetini belirlemek için başlayan uygulamalar, hamilelik döneminde çocuğun cinsiyetiyle ilgili yorumlar, aşerme sırasındaki uygulamalar; düşüğü önleme, doğumu kolaylaştırma, doğum, ad verme, çocuk görme, diş hediğı, saç kesme, yaş günü, erken yürüme, çabuk konuşması için yapılan uygulamalar; sünnet, okula başlama gibi törensel uygulamalar hep çocukla folklorun ilişkisini gösterir (Özhan, 2005: 226).

Bebeklik çağında birey bakıma muhtaçtır, dünyayı algılaması ve anlamlandırması çok düşük ve çocuğun büyümesiyle doğru orantılı olarak artmaktadır. Bu yönden çocuğun bakımı, gelişmesi, büyümesi sürecinde inanç ve gelenekler etkisini fazlaca göstermektedir.

Çocuk Folkloru ürünlerinin yaratıcı ve uygulayıcıları sadece çocuklar değildir. Çocuğun etrafındaki kişilerce de çocuk folkloru ürünleri yaratılabilir veya uygulayabilir. Ancak her ne şekilde olursa olsun inançta ve uygulamada merkezde her zaman çocuk vardır. Çocuğun herhangi bir küçük özelliğı üzerine bile onlarca inanış ve uygulamanın mevcut olduğu görülebilmektedir. Bu da çocuk folkloru alanında çeşitlemenin çok olduğunu açıkça göstermektedir (Yaşar, 2008: 15).

Kısaca özetlemek gerekirse çocuk folkloru, genel olarak doğum öncesinden ergenlik çağına kadar uzanan bir zamanı işaretleyen ve bu süreç içerisinde çocuk, anne, baba ve diğer kişilerce oluşan bir topluluk içerisinde zamana, mekâna göre değişen koşullarda çeşitli ihtiyaç ve etkileşimler sonucu meydana gelen inançları, uygulamaları, sözlü kültür ürünlerini, çocuk oyunlarını, maddi kültür öğelerini içeren ve bunları halk bilimsel yönden derleyip inceleyerek yorumlayan, açıklama getiren bir folklor alanıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞUM ETRAFINDA ŞEKİLLENEN İNANÇ VE UYGULAMALAR

İnsan yaşamının doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere başlıca üç önemli “geçiş dönemi” vardır. Her biri kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrılan bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “geçiş”leri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek, 2000: 131). Bu dönemlerin sıkıntısız, sağlıklı bir şekilde atlatılması amacıyla bu yönde çeşitli geçiş ritüelleri ortaya çıkmaktadır. Geçiş ritüelleri olarak kabul edilen uygulamalar; insanların toplumsal statülerinin değişiminin geleneksel ve dinsel törenlerle gerçekleşmesidir (Bulut, 2017: 124).

Yaşam döngüsünün düzgün bir biçimde işleme için her canlının kendi devamlığını sağlaması gerekmektedir. Bu yönde insanoğlu da kendinden sonra yerine geçecek, soyunun sürdürülmesini sağlayacak yeni bireylerin meydana gelmesini ister. Bundan dolayı doğum insanlık açısından oldukça önemli bir geçiş aşaması olarak görülmüş, bireyin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi ve hayatta kalmasının sağlanmasına dönük bu aşama üzerine sayısız inanç ve uygulama geliştirmiştir.

Hayatın geçiş dönemleri içerisinde bir dönemden başka bir döneme geçmek üzere olan aday, düzenlenen kut törenle hem fizyolojik hem psikolojik olarak güçlenmekte, içine girdiği yeni dönemin veya durumun şartlarına çok daha kolay uyum sağlayabilmektedir (Aça, 2005: 17). Bu bağlamda geçiş dönemlerinden önemli konumda olan doğum ve çevresinde gelişen kut törenleri ve uygulamalar bireyin hayata tutunmasından yaşamı boyunca yapması ve yapmaması gereken birçok unsuru öğretmesine kadar konumlanır.

Tüm toplumlarda merak konusu haline gelen gebelik ve doğum fiziksel ve biyolojik yönden büyük bir olay olarak değerlendirilirken aynı zamanda başlı başına kültürel bir süreçtir.

Öte yandan doğum, kadına duyulan saygınlığı artırdığı gibi, onun aile, akraba ve grup içindeki yerini de sağlamlaştırır. Baba ise, “evlat sahibi” olmakla hem geleceğe güvenle bakar, hem de dostları ve yakınları arasında saygınlık kazanmış olur. Çünkü kısır kadın, doğuramadığı için, yakınlarınca ne kadar küçümsenirse, erkek de aynı biçimde çevreden gelen baskının ve “erkek yerine konmama”nın toplumsal ve ruhsal ezikliğini duyar (Örnek, 2000: 132). Bu yönüyle doğum olayı çocuk için olduğu kadar anne ve baba için de bir geçiş dönemidir. Anne ve baba da doğumla birlikte yeni rol ve statüler kazanmaktadır. Yanı sıra çocuğun içine doğduğu ve kültürel kimliğini kazandığı toplumda öncelikle annesinden kültürlendiği ve annenin çocukla birlikte doğum sürecini biyolojik olarak bire bir yaşadığı göz önüne alınırsa, çocuk dünyaya gelmeden evvel anne ekseninde görülen bir takım inanış, âdet ve uygulamalar da doğum geçiş döneminin kapsamına girmektedir (Ercan, 2002: 35). Bu kapsamda doğum etrafında oluşan inanış ve uygulamalar doğum öncesi, sırası ve sonrası başlıkları altında her başlığı da kendi içerisinde alt dallara ayırarak incelenebilir.

Seydişehir yöresindeki doğum ile ilgili inanış ve uygulamalar, “Doğum Öncesi İnanış ve Uygulamalar”, “Doğum Sırası İnanış ve Uygulamalar”, “Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar” olarak üç ana başlık altında değerlendirilebilir.

1.1. Doğum Öncesi İnanış ve Uygulamalar

Evlilikle birlikte kurulan yeni yuvadan toplum genelde en kısa sürede bir çocuk sahibi olmalarını bekler. Böylelikle yeni kurulan ailenin daha sağlam bir temele oturacağına inanılır. Toplum nezdinde çocuğun dünyaya gelmesiyle kadın ve erkeğin statüsü arttığı gibi onlara karşı duyulan saygının da arttığı görülür.

Evlilik, doğuma izin veren bir geçiş olarak görülür. Hatta evli kadının doğur-maması, evlenmemiş bir kadının doğurması kadar ilgi ve heyecanla karşılanır (Güvenç 1979: 280).

Doğum öncesi dönemle ilgili inanış ve uygulamalar eşler, çocuk sahibi olmaya karar verdikten çocuğunun doğumuna kadar süren zaman içerisinde yer alır. Çocuk sahibi olmak isteyen çiftler bu dönemde doğacak çocuğun cinsiyetiyle, sağlıklı bir şekilde gebelik sürecini atlattıyla, gebenin kaçınması gereken durumlarla vb. ilgili bir takım inanış ve uygulamaya başvururlar. Bu inanış ve uygulamalar belirli nedenlerden dolayı çocuk sahibi olamamayı yani kısırlığı sağaltma ile başlar.

1.1.1. Kısırlığı Gidermek ve Hamile Kalabilmek İçin Yapılan Uygulamalar

Kısırlık, kadın ve erkekte birinin üreme yeteneklerinde bir eksiklik taşınmasından dolayı meydana gelen durumdur. Kısırlık bazı toplumlarda Tanrı tarafından gönderilen bir ceza olarak düşünülür. Çiftler bu cezadan kurtulmak ve çocuk sahibi olmak için kendilerini düzeltmeye, insanlara yararlı olmaya, yardıma muhtaç kişilere yardım etmeye çalışırlar. Bu durumun örneğini Türklerin eski kültürel yapısını en iyi bulduğumuz Dede Korkut kitabında buluruz.

"Meğer Dirse Han derlerdi bir beyin oğlu kızı yok idi.

...

Bayındır Hanın yiğitleri Dirse Han'ı karşıladılar. Getirip kara otağa kondurdular. Kara keçe altına döşediler. Kara koyun yahnisinden önüne getirdiler. Bayındır Han'dan buyruk böyledir hanım, dediler. Dirse Han der: Bayındır Han benim ne eksikliğimi gördü, kılıcımdan mı gördü, soframdan mı gördü, benden aşağı kimseleri ak otağa, kızıl otağa kondurdu, benim suçum ne oldu ki, kara otağa kondurdu dedi. Dediler; hanım bugün bayındır handan buyruk şöyledir ki; oğlu kızı olmayana Tanrı Taala beddua etmiştir, bizde beddua ederiz demiştir, dediler. Dirse Han yerinden kalktı der: Kalkarak yiğitlerim yerinizden doğrulun, bu garaip bana ya bendendir, ya hatundandır dedi" (Ergin, 1999: 21-22).

Türk toplumunda daha çok gelenekselliğin hüküm sürdüğü bölgelerde kısırlık genel olarak kadına atfedilmiştir. Geleneksel toplumda erkekte de bu durumun olabileceği düşünülse bile gerekmedikçe buna yönelik ne pek fazla konuşmaya gerek duyulur, ne de herhangi bir inanış ve uygulamaya başvurulur. Bundan dolayı kısırlık yönündeki uygulamalar ve inançlar daha çok kadın etrafında toplanmaktadır. Günümüz çağdaş toplumunda kısırlığın eskiye oranla her iki cinsten de olabileceği düşünülerek modern tıpta çareler aranmaktadır.

Seydişehir'de kısırlığı sağaltma işlemleri günümüze yakın zamanlara kadar geleneksel yöntemlerle yapılmaktaydı. Modern tıbbın gelişmesiyle birlikte çeşitli tedavilerle kolayca çocuk sahibi olunabilmesi geleneksel yöntemlere olan rağbeti azaltmış, fakat bitirmemiştir. Gerekli tedavileri alıp çocuk sahibi olamayanlar veya doktora başvurmadan çekinen kişilerin zaman zaman geleneksel yöntemlere başvurduğu da görülmektedir.

Gelin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için kadının doğurması gerekir. Kısır kadın, özellikle geleneksel kesimde horlanır, ezilir ve aşağılanır. Bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurabilmek için birtakım çarelere ve yollara başvurur (Örnek, 2000: 132).

Anadolu'nun çoğu yerinde çeşitli bitkiler, sıvılar kaynatılarak buharına oturma uygulaması yapılır. Bu uygulamaya göre kadının kapalı olan damarlarının açılacağına inanılır. Bazı yerlerde türbelere, kutsal sayılan yerlere gidip orada dua etme hatta bazen çaput bağlama gibi farklı inanışlar görülmektedir.

Kısır kadınların ziyaret yerlerine çocuk sahibi olmak amacıyla gitmeleri kutsal gücün söz konusu yerlerde tezahür ettiğinin kabul edilmesiyle ilgilidir (Günay-Güngör vd. 1996: 104-105). Bununla birlikte ziyaret yerlerindeki yatırın üzerine elbise bırakma, oradan elbise alıp giyme, çocuk için elbise ve yatırın üzerindeki örtüden bez parçası alma, söz konusu yerden alınan taş kadının karnına sürmesi, delikli taş veya ağacın arasından geçme ritüelleri kutsalla temas ve onun sirayet edici niteliğiyle ilgili uygulamalardır (Günay-Güngör vd. 1996: 106). Kutsalla temas ve onun kadına sirayet etmesiyle, söz konusu kadın kısırlığa sebep olan durumdan kurtulmuş olmakla birlikte, aynı zamanda bu tür hastalıktan kutsal sayesinde korunmuş olmaktadır. Ziyaret yerlerinde salıncak yapılarak onun üzerine bebek elbisesi giydirilmiş taşın konulması ise *benzer benzeri doğurur* ilkesine dayalı sıhrî bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi çocuk sahibi olmak amacıyla kutsal yerlerin ziyaret edilmesi inancı geleneksel Türk dinine kadar uzanmakta, adak ve ziyaret inancı şeklinde İslâmî motiflerle günümüzde de devam etmektedir (Günay-Güngör, 1997: 68).

Kısırlığın giderilmesinde genel olarak dinsel büyüsel işlemler, halk hekimliği, tıbbi sağıltmalar görülmektedir (Örnek, 2000: 132).

Çocuğu olmayan kişileri gezdirirlerdi. Hocalara, türbelere götürürlerdi. Taraşçı'da bir türbe var, oraya götürürlerdi. Mezarın içine elini sokarsın toprak avuçlarsın, ne çıkarsa artık ona göre çocuğun olurdu. Bakarsın karıncalar çıkar, ölü karıncalar çıkarsa çocuğun olmayacak veya yaşamayacak, diri karıncalar çıkarsa çocuğun olacak veya yaşayacak derlerdi (KK-10).

Çocuğu olmayan kişiler köy köy dolaşırlardı, nerede bir derin hoca varsa ona giderlerdi. Önce Allah sonra o hocadan medet umarlardı. Okuyup üfleyip Allah verir mi ki diye umut edip giderlerdi. Kimine oluyordu, kimine de olmuyordu. Bazıları türbeye gidiyorlardı. Üç İhlas bir Fatıha okuyorlardı. Bir ip bağıyorlardı. Ama doğru değilmiş. Şu aşağıda yolun kenarında bizim bir türbe vardı. Oraya yapıyorlardı. Çavuş'takine giderlerdi. Konya'da Çalmandalı Mertli hoca derler bir hoca varmış. Ona giderlerdi. O bazı emirler verirmiş. Onları yaparlardı. Çavuş'a gidin yatanlar var, onları ziyaret edin, şuraya gidin, bunu yapın gibi şeyler. Ne derse gelir buraya onu yaparlardı (KK-15).

Ocaklara giderlerdi. Çocuğum olsun diye ocak ararlardı. Seninki hoca işi falan hocaya gideceksin, derlerdi. Tavsiye edilen yerlere gidilirdi. Çocuğu olmayan biri bir yörüğe gidiyor. Yörük senin davarın var mı diye sormuş. Var, demiş. Nerelere gidiyordu. Falan yerde falan yerde güdüyorum. Davar nerde fazla kalır, demiş. Nerde fazla yayılırsa o çayırdan sende bol bol yiyeceksin, demiş. Mesela diyelim ki tuzlu çayır. Onun dediğini kadın yapıyor, o çayırdan yiyor ve kadının çocuğu oluyor. Bu gerçekmiş. Bunu birinden duydum. Hayvan neyin ne olduğu iyi biliyor. Zehirli mantarı da bilir, zehirli otu da bilir, onları yemez. Karnı ağrıyorsa geçirecek otu da bilir (KK-16).

Koyun çok çabuk çoğalabilen bir hayvan olduğundan dolayı bereketin sembolü olarak görülür. Koyunun doğurgan olması, senede iki kere kuzulaması dolayısıyla çocuğu olmayan kişiler için koyunla bir temas söz konusu haline gelmiştir. Gerek koyunun yediği otlar, gerek koyunun gittiği yerler, gerekse koyunun eti ve sütü kısırlığı tedavi sürecinde çeşitli inanış ve uygulamalarda kullanılmıştır.

Diri kırlangıç yavrusunu yutan kadının çocuğu olacağına inanılırdı (Balcı, 2021: 163).

Çocuğu olmayanlar karnını övdürürlerdi, bitkisel ilaç kullanırlardı (KK-21).

Eski zatların, yatırların mezarlarına çaput bağlarlardı. Okurlar, üflerlerdi. Çocuğu olmayanı Bahatlar'a götürürlerdi. Bahatlar'da muska yaparlardı. Köylerde becerikli ebeler vardı. Benim ebem vardı. Ebem vefat ettikten sonra Mustafa'nın annesi devam ettirdi (KK-21).

Biz evlendik, 5-6 yıl çocuğumuz olmadı. Konya'ya gittik. Yanımızda annemde vardı. İki kardeş doktor vardı. Hanımı muayene etti, beni muayene etti.

Sizde sakıncalı bir durum yok dedi. Bekleyeceksin vakti saati var, dedi. Bayatlı, bir hoca söylediler. Arabaya bindik, at arabasıyla annem ve hanımla birlikte gittik. Hoca anneme siz gideceksiniz gelin burada kalacak, dedi. Annem orada gelin koyar gelir mi. Annem koysa bile ben koyacak gelecek değilim. Annem, hocam sen buraya hangi saat gel dersen biz köyden o saatte gelelim, ben burada gelin koyup gitmem, dedi. Oradan çıktık, Karahisar'a geldik. Orada Meyri Kızı denilen kadının yanına gittik. Gel kızım dedi, diğer odaya geçtiler. Orada ne dedi ne ettiyse Allah'ın takdiri ondan sonra çocuğumuz oldu (KK-30).

Çocuğu olmayanlar Bozkır/Avdan'a giderlerdi. Orada yatırlar var. Orada dua ederlerdi (KK-31).

Çocuğu olmayanlar göbek bağlatırlardı. Eski ebeler fehm ederlermiş. İskelesini sararlarmış. Arvana'da bir kadın varmış. On yedi-on sekiz sene çocuğu olmamış. Hoca eşiymiş. Kimden duyduysa duymuş. Ateşi yaktırmış. Kocaman bir bulgur kazanı koydurmuş. İçine kesmik saman basmışlar. İçine iki üç kova su döküp kaynatmışlar. İçine kadını oturtmuşlar. Kadın yandım diye bağııp çağırırmiş. Bu kadın üç aya kalmadan çocuğa kalmış. Saman, kesmik iltihabı dökermiş (KK- 32).

Hacdan deve eti getiriyorlar. Onu yiyorlar. Annem ve babam 1994'te hacca gitmişti. Onlar oradan eti bulmuşlar, getirmişler. Birileri tavsiye etmiş. Deve etini yedik (KK-33).

Çocuğu olmayan çiftlere toplumun bakışı genelde olumsuz yöndedir. Geleneksel toplumlarda bu olumsuz bakış genelde kadının üzerine yönelmiş durumdadır ve çocuğu olman kadınlara çeşitli isimler takmışlardır.

Gunlamaz katır derlerdi, kadınlar birbirleriyle tartışma sırasında “Sen hiçbir ocak yakamadın.” derlerdi (KK-17).

Kısrır, dölsüz derlerdi (KK-16).

1.1.2. Hamile Kalmamak ve Düşük Yapmak İçin Uygulamalar

Gelenekselliğin hüküm sürdüğü yerlerde geçmişte korunma yöntemlerinin bilinmemesi gebeliği önlemeye yönelik inanç ve uygulamalardan daha fazla düşük yapmaya yönelik inanç ve uygulamaları gündeme getirmiştir.

Seydişehir ve çevresinde dini inançların getirdiği bazı tutum ve davranışlar sonucu gebelikten sonra düşük yapma ve çocuğun alınması amacıyla yapılan uygulamalar son derece azdır.

Düşük deyiminden, çocuğun ana rahmi dışında yaşayamayacak bir dönemde yani yedinci aydan önce dünyaya gelmesi anlaşılır. Tıbben düşüğün maksatlı olarak yapılmasına cinai düşük, kanuna uygun olarak ve annenin hayatını kurtarmak amacıyla yapılmasına tıbbi tahliye adları verilir... Bir de kendiliğinden olan düşükler vardır. Düşükler genellikle iki veya üçüncü aylarda görülür. Böylece iyi gelişmemiş bir embriyon zamanında yok edilmektedir. Bu özellikle hamileliğin ilk haftalarında olan düşükler için böyledir (Hughes, 1992: 187).

Çocuk istemeyenler hap kullanırlarmış. Benim bacanak vardı, imamdı. Bana, sakın çor çocuk var diye ters yollara sapma, hap kullanma, herkesin rızkını Allah verir, dedi (KK-15).

Çocuk istemeyenler düşük yapardı. Acı yavşan denen bir bitki var, onu koyarlardı (KK-10).

Çocuğu düşürmek amaçlı karnına taş sararlardı, çocuğu düşürecek bir şeyler yiyorlarmış. Bizim burada harman hayat olurdu. Ağır zahre¹ çuvallarını çocuğu telef etmek için arkalarına alıp götürürlermiş (KK-17).

1.1.3. Hamilelik Süresince Yapılması ve Kaçınılması Gereken Durumlar

Gebelik, biyolojik olarak çocuğun dokuz ay boyunca anne karnında gelişimini tamamladığı süreçtir. Bu süreçte anne karnında bebeğin sağlıklı bir şekilde gelişimi tamamlayabilmesi için gebenin kaçınması gerektiği bazı durumlar vardır. Bununla birlikte bu dönemde gebeye karşı farklı tutum, davranışlar ve adlandırmalarda ortaya çıkmaktadır.

Hamileliği süresince; domuz, ayı, deve, maymun gibi hayvanlara bakmaz. Balık, tavşan, paça, kelle yemez, sakız çiğnemez, cenazeye gitmez, ölüye bakmaz, gizli saklı bir şey alıp vermez (Balcı 2021: 124).

Hamileliği süresince; aya, gökyüzüne, güzel kimselere bakmak, gül, ayva, elma, yeşil erik, üzüm gibi meyveleri koklamak ve yemek uygun görülür (Balcı, 2021: 124)

Kadın gebe iken günele yakışıklıya bakarsa çocuğu yakışıklı olurmuş, çirkine bakarsa çirkin olurmuş (KK-17).

¹ buğday

Çocuğu güzel olsun diye kadınlara bol ayva yedirirlerdi. Ayva yiyen kadının çocuğu güzel olurmuş (KK-16).

Hamile kadını hiç bir yere göndermek istemezlerdi. Bir şeye fazla bakma çocuk ona benzer, derlerdi (KK-15).

Bahçelerde böğürtlen gülü olurdu. Benim annem böğürtlen gülünü yemiş. Elleriyle yüzüne sürmüş. Benim kardeşimin yüzünde gül izi var. Hayvanı kesip, karaciğeri elimize aldığımızda elimizi neremize dokunursak çocuğun orasında leke olurmuş (KK-34).

1.1.4. Düşüğü Önlemek İçin Yapılan Uygulamalar

Seydişehir yöresinde gebe kadına ağır kaldırtmazlar, yorucu işler yaptırtmazlar. Ağır kaldıran ve yorucu işlerde çalışan kadının düşük yapacağına inanılır.

Eskiden düşük yapanlar kara ebelere giderdi (KK-16).

Ağır kaldırtmazlardı. Korkudan, heyecandan uzak duracaksın. Sakin olacaksın. Düşünlerde bile oynatmazlardı (KK-32).

Seydişehir bölgesinde anne karnındaki çocuğun düşmesine veya ölü doğmasına sebep olan ıstıra isminde bir hastalık vardır. Hastalık olmasının yanı sıra çocuğu boğup öldüren kötü bir ruh olduğuna dair inanışlarda bulunmaktadır.

Istıra inancı yalnızca Antalya'nın ve Konya'nın bir bölümünde görüldüğünden dolayı da daha dar bir alanda varlığını sürdürür. Istıra halk arasından kötü ruhların sebep olduğu bir hastalık olarak düşünülür. Bu hastalık sebebiyle kadınlar hamile kalamaz, kalsa bile anne sağlıklı bir hamilelik süreci geçiremez. Anne karnındaki bebek çeşitli sebeplere bağlı olarak ölür. Bu durumu önlemek için de birtakım tedbirler almak gerekir. Bu tedbirler doğrultusunda anne ve bebek genellikle ıstıra ocaklarından birine götürülür (Ünalın, 2022: 41-42).

Istıra denen bir hastalık vardı. Bu hastalıktan dolayı çoğunun da çocuğu olmazdı. Çocuğu olanlarda çocuğu bir iki aylıkken ölmüş. Bu hastalık boğar öldürürmüş. Pancar pekmezi kaynatırlarmış. Çocuk doğar doğmaz daha anne göğsüne yapışmadan içirirlermiş. O ıstıra dediğimiz hastalığı defedermiş. Yanlış veya doğru bilmiyorum ama bensiz eşek kanı da içirirlermiş. Eşegin kulağını

keserlermiş. Oradan bir iki damla alırlarmış, çocuğa içirirlermiş. İstırayı o da defediyormuş (KK-15).

İstıra olan kadına tavşan eti, keklik eti, balık eti yedirilmez. Çocuğu ısıtır çocuk düşer. İstıra olan kadının çocuğunun bir bölgesi yarık olarak doğum yapıyor. Kavak köyünde ıstıra ocağı var. Orada muska yazıyorlar. Kadın o muskayı takıyor, ıstıra olmuyor. Muska kalbin üzerine asılır (KK-16).

Bir tarafı kararıyor. Bir anda çocuk kararıp kalıyor ve doğumda çocuk ölü doğar. Evreği'den, Akçalar'dan muska alacaksın, derlerdi (KK-22).

Sürekli düşük yapan kadını ocağa götürürler. Bozkır tarafında Gelves diye bir yer var, oraya giderlerdi. Akseki tarafında ıstıra ocağı vardı. Oraya giderlerdi. Perhiz verilerdi. Genelde koyun eti, balık vs. yemeyecek derlerdi (KK-28).

Çocuğu yaşamayanlar Avdan'a giderlerdi. İstıra için oraya belirli miktarda bir para koyarlardı. Demir yirmi beş bin liralara vardı. Onlardan koyarlardı (KK-21).

İstranın daha şiddetlisi olduğuna inanıla diğer bir hastalık veya inanış çeşidi olan ümmü sübyan da Seydişehir bölgesinde görülen hastalık ve inanış biçimidir.

Ümmü sıbyan kötü huylu bir yaratık, mitolojik bir varlıktır. İslami kültürün etkisi ile Müslüman toplumların sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerine konu olan bir ifrit çeşididir. Ümmü sıbyan dinî kitaplarda bir cin olarak nitelendirilir ve “ümmü sübyan” olarak da isimlendirilir. Ayrıca bazı kaynaklarda çocuklara özgü hastalık olarak da tanımlanmıştır (Ünalın, 2022: 45).

Bizim elti var, onda ıstranın daha şiddetlisi varmış. Üç dört tane çocuğu öldü. Yasin' den altı ay büyük Emel var. O hastalanmış. Hatip Emmimin seyisleri varmış. Bir akşam gittiler, Hatip Emmimin seyislerinin kulaklarından kan aldılar, geldiler. Onu balla karıştırdılar, ıstıra için çocuğa yedirdiler. Onunki ümmü sübyanmış. İstaranın daha şiddetlisiymiş. İstıra kaşıktan bulaşmış. Yemekten, kaşıktan bulaşmış. Bu Hatip Emmimin eşinde de varmış. Anneme bulaşmış. Benim büyüğüm ölmüş. Anneme kaşıktan bulaşmış, demişler. Annem Eltivan Köyü'ne ocağa çocuklarını hep götürmüş (KK-32).

1.1.5. Cinsiyet Tayini

Kadının hamile kalmasından sonra kendisi ve çevresi tarafından en çok merak konusu olan çocuğun cinsiyetinin ne olduğudur. Eski dönemlerde tıbbi görüntüleme

cihazlarının henüz gelişmemiş olması dolayısıyla çocuğun cinsiyeti kadında görülen değişimlere veya kadın üzerinden yapılan bazı inanış ve uygulamalara göre tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Gebe kadının kız mı yoksa oğlan mı doğuracağı gerek müstakbel anne tarafından, gerekse söz konusu edilenin en yakınlarından başlayıp, gittikçe genişleyen bir tanıdık çevresince merak konusudur. İnsanların geleceği bilmek iştiağı, gebelik sırasında da gücünü duyurmakta ve bu istek bir takım bâtil inançların ortaya çıkmasına kaynaklık etmektedir. Günlük hayattaki her türlü rastlantı, analogik bir düşünce açısından değerlendirilerek, doğacak çocuğun kız ya da erkek olacağına dair bir önbelirti sayılır (Örnek, 1966: 58).

Şimdiki zamanda yumurta peyniri çok yediğinde erkek olur. Ben hep limon yedim. İki kilo limon ısmarlardım. Çocuklarım hep erkek oldu. Oğlanlarda balığı hiç yemedim. Kız da balığı canım istedi. Selahaddin'de giderdi, Yeşil Dağ'dan balık tutar, gelirdi (KK-10).

Benim üç kız oldu. Naime Abla vardı. Gel kız dedi, ben seni bir pelit²e taşılayım, dedi. Eteğime bir sürü taş doldurdu. Pelite kızını boşlayacak oğlana başlayacak diyerek bana peliti taşılattı. Ondan sonra bir oğlum oldu. Üç kızdan sonra bir oğlum oldu (KK-10).

Ekşi ister canı, erik limon vb. aşerlerdi. Limon ekşi olduğu için limon aşererse erkek olurmuş (KK-10).

Kız doğumu üzüntü, oğlan doğumu sevinç getirir. Bu fikir, tatlı ve ekşi şekillerine aksederek çocuğun cinsiyetini belli eder. Yılan uzunluğu, arpa sivriği, güneş kudret bakımından erkeği; ay ve kiraz güzelliğin sembolü olmaları, ağız yiyici olması, buğday gövdesinde yarık bulunması bakımından kadını temsil etmiş olabilir (Acıpayamlı, 1961: 107).

Kadının karnı büyük olursa erkek, karnı ufak olursa kız, derlerdi. Yüzünde sis olursa erkek olur, derlerdi (KK-16).

Bir kadın gebe ise ona ileri gelen yaşlı tecrübeli kadınlar karnın sivri, senin oğlun veya kızın olacak derlerdi. Yoğurt yerse, süt içerse kızını olurmuş, derlerdi (KK-17).

² Meşe, çınar gibi ağaçların meyvesine verilen isim, palıt.

Hamile kadının göbek kısmı sivri olursa oğlan, yassı olursa kız olur. Hamile kadının yüzü çillenirse erkek olurdu (KK-21).

İlişkide kadın erkeği arzularsa erkeğe kalırmış, erkek kadını daha çok arzularsa kıza kalırmış (KK-16).

Erkek çocuğun pek hayrı olmazmış. Kaçar gider veya büyüdüğünde anne babaya bakmazmış. Kız çocuğu ehil olurmuş anaya babaya bakarmış. Ondan dolayı kız çocuğu istenir. Kimi de illa erkek istiyor. Düşmanlıysa adam erkek çocuk isteyecek. İki üç tane erkek çocuğu olursa ona kimse bir şey yapamaz. Arkası kalın olur. (KK-23) .

Kadının arka tarafından bakarlardı, bunun oğlu veya kızı olacak derlerdi (KK-34).

Benim annemin beş tane kızı olmuş, oğlanım yok diye ağlarmış. Horozun taşlığını bile anneme yutturmuşlar (KK- 34).

1.1.6. Aşerme

Aşerme, gebeliğin belli bir döneminde hamile kadında görülen bir haldir. Aşerme sözcüğünün halk arasında aslı “aş yeme” biçimindedir ve bu şekliyle “yiyecek şeylerden tikslenme” demektir. Yermek fiilinin beğenmemek, kötölemek anlamları vardır. Aş yermek giderek anlam değiştirerek, hamile kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması anlamına gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde kadına canının istediği her şey, ne kadar münasebetsiz de olsa, vermeye çok dikkat edilir. Bu istekler yerine getirilmediğinde, çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır (Boratav, 1984: 146).

Türk kültüründe önemli bir merkezde yer alan aşerme, çeşitli özellik ve isimlerle destanlara da yansımıştır. Mehmet Aça'ya göre; destanlarda gebe kalan kocakarı yerikler yalnız bu yerikleme olağan bir nesneye olmayıp kaplan, arslan, yılan, ayı gibi yırtıcı ve güçlü hayvanların etine olur. Örneğin, Manas Destanında Manas'a gebe kalan kadın arslan yüreği ister. Destanlara bu şekilde yeriklenen yırtıcı ve güçlü hayvanın özellikleri ileride büyüyecek olan kahramana yansımaktadır (Aça, 1997: 78-80).

Gelinin canının ne istediğini öğrenmek için yanındaki kişilere senin canın ne ister diye sorulur. En son geline sorulur (KK-17).

Sene 1981, bizim Ahmet'te yeni evliydi. Bende o sene eve yeni taşınmışım. Ahmet biz gezerek gidelim de siz S...'yla falan arabayla gelin, dedim. Oda hamileydi. Eve vardık. Benim arabanın rengi olduğu gibi toz olmuş. Oğlum ne yaptınız falan derken biraz gülüştüler. Bizim B...'da evdeydi. Benim arabayı almışlar, S...'nın canı sarnıç suyu çekmiş, o suyu aşermiş. Dağa gitmişler sarnıç suyu bulmuşlar. İçmiş, oh çekermiş. B..' da içtiği suyu dökmüş, yerine musluk suyu doldurmuş. Musluk suyunu içermiş, oh çekermiş (KK-21).

Aşerdiğini yemezse çocuk engelli olurmuş (KK-21).

Kadın bir şey aşerdi mi hemen alır, gelirlerdi. Mesela kadının canı aşırı turşu istiyor hemen turşu getirirlerdi (KK-16).

Kadın aşerirdi. Eriği bol yerd (KK-16).

En çok erik aşerirlerdi. Ekşi yerlerdi. Yokluk vardı, kadınlar aşerse bile söyleyemezlerdi (KK-34).

1.1.7. Doğuma Hazırlık

Seydişehir'de doğum zamanı yaklaştıkça anne ve etrafındaki kişilerce heyecan artar ve çeşitli hazırlıklara başlanır. Çocuğun cinsiyetine göre elbiseler dikilir veya alınır, kundak dikilir, beşik ve beşik malzemeleri hazır edilir.

Amerikan bezi vardı. Ondan elbise, kundak dikerlerdi. Çocuğu ona sararlardı. O bezin iyisinden gömlek dikmeye çalışırlardı. Atlet gibi olurdu. Onun üzerine gömlek giydirirlerdi. Bebek patiği, yun çorap, bebek çorabı çocuk doğmadan örerlerdi, hazırlarlardı, doğunca giydirirlerdi. Eskiden herkesin davarı vardı. Yünden eğirirlerdi, yaparlardı (KK-16).

1.2. Doğum Sırası İnanış ve Uygulamalar

Anne karnındaki fetüs ortalama dokuz ay gibi bir süre sonunda gelişimini tamamlayarak doğum olayı gerçekleşir. Doğum sırası annenin en fazla zorluk çektiği bir safhadır. Bu safhada hem doğumu kolaylaştırmak hem de dünyaya gelecek çocuğun sağlıklı olması açısından önemli olduğu için bu yönde çeşitli uygulama ve inançlar ortaya çıkmıştır.

Hayatın bütün sahalarında olduğu gibi yaratılış, artıp çoğalmanın özü de dualizm üzerine kurulmuştur. Doğum zamanı hayat ile ölüm, meydana gelme ile yok olma, hayır ile şer arasında mücadele olur. Anne, etraftaki insanlar ve hami ruhlar doğumun uğurlu olması için bazı inançlara, afsunlara ve adetlere emel ederler (Kadirzade, 2005: 27-28).

Anadolu Türklerinin geleneklerinde belli başlı doğurma teknikleri oturarak, diz çökerek veya çömelerek, yatarak, elleriyle ipe asılarak şeklindedir. Bunların da, gebe kadının duruşlarına, kullanılan aygıtlara, yaptırılan hareketlere göre ve bölgeden bölgeye ayrıntılarda farklar ile çeşitlenmeleri var (Boratav, 1984: 148).

Doğum sırası hem anne hem de doğacak çocuk için hayati öneme sahip olarak kadının çevresindekiler tarafından da merakla, heyecanla ve endişe içerisinde takip edilen bir süreç olması yönüyle dinsel ve büyüsel işlemler bu süreçte daha çok önem kazanır.

Evde gerçekleşen geleneksel doğumlarda sancılar başlayınca hemen ailenin ebesine haber yollanır. Kimi vakit birbirini izleyen sancı nöbetleri uzar. Doğum bir türlü kendini göstermez. Veya çocuk gelir ama doğum zorlaşır. Bu durumda erkeğe ezan okutulur. Acele hallerde bu işi ebe de yapabilir. Kadının boynuna Kuran-ı Kerim asılır. Bunun yerini ayetler yazılı bir kâğıt da alabilir. Kocasının ayakkabısı ile su içirilmesi, eskiden uygulanan diğer bir yöntemdir. Bunlardan başka, bir an önce çocuğun doğması için kadını hoplatıp sıçratmak, arkasından kavrayarak gövdesini sarsmak gibi yollara da başvurulur. Gebelik esnasında kadını yüzünde bir takım isler(çiller) belirir. Doğumun verdiği sıkıntı ile kadın terlediği zaman, saçları ile bu isler silindiği vakit, islerin gideceğine inanılır (Güzelbey, 1982: 22-23).

Ayrıca zor doğumda evdeki bütün örgülü saç ve düğümler çözülür ve hamileye, kolay doğum yapmış birinin elinden veya eteğinden su içirirler (Şakir, 1939: 36).

Doğumun ilk habercisi, sık sık girmeye başlayan ağrılar olup, sıklaşan ağrılarla birlikte birkaç saat içinde doğum gerçekleşmektedir. Ağrıları ve doğum zamanını tahmin etmek mümkün olmadığından, kadınların tarlada veya nehir kenarında çamaşır yıkarken doğum yapmaları sıkça yaşanan olaylardandı. Doğum sancıları başladığı zaman, halk ebesine ve yardımcı yaşlı kadınlara haber

gönderilirdi. Haberi alan ebe, en kısa sürede doğumun olacağı eve gelmeye çalışırdı (Karayaman ve Akçiçek, 2012: 87).

Geleneksel kesimde doğumu kolaylaştırmak için başlıca yapılanlar örgüleri (kadının saç bağları), düğümleri çözmek, kilitli şeyleri açmak, silah atmak, Meryem ana (Fadime Ana, Fatma Ana) eli otu konan suyu doğum yapan kadına içirmek (Boratav, 1984: 148-149; Örnek, 2000: 140).

Doğum zorlaşırsa kadını eşikten atlatırlardı. Davarlar, sığırlar dönecek öyle doğuracaksın diye kadını tavlardı. Sonu düşmediğinde kadının eline bir şeyler verirlerdi (KK-34).

1.2.1. Doğum Sırasında Ölen Çocuk

Doğumda ölen çocuğu bezin arasına sararlardı. Mezarlığın bir kenarına defnederlerdi. Cenaze namazı kılınmazdı, isim verilmezdi (KK- 21).

Doğar doğmaz öldüyse yıkanmaz. Bir haftalık vs. olursa yıkanır. Haftayı geçerse namazını kılarlar (KK-34).

1.3. Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar

Kadının sağlıklı bir şekilde bebeğini dünyaya getirmesinden sonra tüm akraba ve yakın çevrede heyecan ve mutluluğa sebep olur. Doğum ziyaretleri başlar, çocuğun ismi belirlenir, sırayla yıkanması, kundaklanması, tuzlanması vb. gelenekler devam eder.

Yeni doğum yapmış kadın "lohusa" olarak adlandırılmaktadır. Doğum sonrası dönemde lohusa ve bebeği korumak, bebeğin düzgün bir şekilde gelişimini tamamlaması amacıyla inanış ve uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Yeni doğum yapmış kadına loğusa denir. Loğusanın kırk gün mezarı açık olur. Su vermezlerdi. Su içerse ölür derlerdi. Soğuk su vermezlerdi. Hafif şekerli ılık su içirirlerdi (KK-16).

1.3.1. Göbek Bağı ve Eş

Anne karnında çocuğun beslenmesini sağlayan göbek bağı doğumdan sonra da gelişi güzel atılmaz. Anne ile çocuğu birbirine bağlanan tek bağıın olması, çocuğun anne karnında gelişmesinde yer alması nedeniyle çocuk için önemli bir parça halinde görülmesi, çocuğun doğduktan sonra kendisinden ayrılan ilk parça

olması gibi sebeplerle göbek bağının hem kesim işleminde hem de sonrasında ne yapılacağı konusunda bir takım inanç ve uygulamalar kendini göstermektedir.

Çocuktan sonra gelen çocuğun bir parçası olan, hatta çocuğun kendisi gözüyle bakılan, “eş” ya da “son” doğumdan sonra genellikle temiz bir beze sarılarak belirli, öteden beri bilinen bir yere gömülür. Göbek bağında olduğu gibi “eş” in gömülmesinde de aynı “analojik” düşünce egemendir. “Eş” ile ilgili inanma ve işlemlerden “eş” in toprağa gömülmesinin dışında bir başka kümelenmeye rastlanılmamaktadır. Ancak temizlik endişesinin dışında “eş”le çocuk arasında yazgısal ve büyüsel bir birliğin yaygınlığının görülmesinden dolayı kimi belirli işlemleri ya da kaçınmaları beraberinde getirmektedir (Örnek, 2000: 143).

Çocuğun göbek bağını makasla keserlerdi. O biraz sünerdi. Dügümlerlerdi. Çocuğun kırkı çıkasıya kadar o kurur, düşerdi (KK-34).

Çocuk doğduktan sonra öncelikle göbeğini keserler. Şimdi hastanelerde mandal takıyorlar, önceden biz bağlardık, düğüm atardık. Göbek bağını herkes isteğine göre bir yere koyarlardı. Ağıra koydu mu hayvana bakar, camiye koydu mu namazcı olur, derlerdi. Biz Yasin'inkini ağıra koyduk. Ebesi divanın arasına soktu (KK-32).

Çocuğun göbek bağı bağlanır, caminin bahçesine gömülür (KK-10).

Bazı kişiler erkek çocuğu olmuyor diye erkek çocuğun yatağına atarmış (KK-16).

Çocuğun göbeğini nereye gömersen çocuk oraya yönelir derlerdi. Okulun bahçesine gömersen çocuk okur, caminin bahçesine gömersen inançlı olur. Benim hanım torunun göbek bağını almış caminin bahçesine gömmüş. Birini de almış okula götürmüş. Şimdi torun tıpta okuyor. Götürdüğümün faydası oldu, diyor (KK-28).

Oğlan ise caminin bahçesine gömerlerdi. Okusun diye okulun bahçesine gömerlerdi. Çiftçi olsun diye tarlaya gömerlerdi (KK-21).

1.3.2. Ad Verme

Birey dünyaya geldikten sonra mutlaka bir isimle hayatına devam eder. Dünyaya gelen çocuğa rastgele isim verilmez ve çocuğun kişiliğini de etkileyeceği düşünülmüş ad seçilir. Genelde dini bir ritüelle ad verme işlemi gerçekleşir.

Seydişehir’de bu ritüel halen devam etmektedir ve çocuğun kulağına ezan okunarak isim verildiği görülmektedir.

Çocuğa verilecek adın seçilmesinde; çeşitli etmenler rol oynamaktadır. Ad, hiçbir zaman gelişi güzel seçilmez. Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim doğum yapılan yer; doğduğu sıradaki olaylar, kimi kişilere duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları; gelenekler, ailenin zenginliği, yoksulluğu; önceki kardeşlerin yaşayıp yaşamadıkları; moda ve kültür değişimleri vb. etmenler adın seçilmesinde birinci derecede rol oynar (İsmail 2002: 184).

Adın taşıdığı, karşıladığı ya da içerdiği anlamın çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Ad, bir bakıma insanın tinsel varlığını da simgelemektedir. Kısaca söylemek gerekirse, adın sözcük anlamının, o adı taşıyana geçirdiğine inanılmaktadır. Örneğin bir çocuğa “Demir” adı verilirken bu işin psikolojik temelinde, çocuğun demir gibi sağlam ve dayanıklı olacağı isteği ve inancı yatmaktadır (Örnek, 1975: 102-103).

Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim; doğum yapılan yer; doğduğu sıradaki olaylar, kimi kişilere karşı duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları; gelenekler; ailenin varlığı, yoksulluğu; daha önce kardeşlerinin yaşayıp yaşamadıkları; moda; kültür değişimleri vb. etmenler adın seçilmesinde birinci derecede rol oynarlar (Örnek, 2000: 149).

Çocuğun adını babası, anneanesi, babaanesi, dedeleri koyardı. Büyükler çoğunlukla kendi isimlerini koyarlardı (KK-11).

Çocuğun ismini doğduktan sonra hemen koyarlardı. Şimdi doğmadan koyuyorlar. Benim Ahmet’in adını benim kız çocukları bunun adı Ahmet olacak dediler ve Ahmet koydular. Ya annenin ismini ya da babanın ismini verirlerdi. Sonraki doğan çocukların isimlerini anne-baba seçerdi. İsim koyarken ezan okuyanda olurdu, okumayanda olurdu. Doğan çocuğa önceki ölen çocuğun ismi de koyulurdu. Dursun, Durmuş, Yaşar koyarlardı. Benim Dikilitaşlı bir kayın var, onun çocuğu ölmüş Davut, sonraki çocuğuna tekrar Davut koydular (KK-15).

Ad verirken çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunur (KK-26).

Sürekli çocuğu ölen kişiler Dursun ismini koyarlardı, Dursun diye. Yaşar koyarlardı (KK-10).

Çocuğun adını babası veya dedesi koyardı. Dedesi ölmüş mesela babası koyardı. Babası kulağına ezan okur. Genelde büyüklerin ismi verilirdi. Şimdi verilmiyor artık. Şimdilerde Güney, Kuzey, Ada, Doğu, Poyraz vb. koyuyorlar (KK-23).

Üç dört tane kızı varsa mesela "N" ile başlıyor onu takip ederlerdi. Yani Nurcan, Nurdan böyle devam ederlerdi. Doğumu kesecekse Durdu, Durmuş, Duran isimlerini koyarlardı (KK-17).

Bayram günlerinde oğlan doğarsa "Bayram" koyarlardı. Arife günü kız doğarsa "Arife" koyarlardı. Çocuğu sürekli ölenler "Yaşar" koyarlardı (KK-21) .

Bu yörede çocuğa oğlan olursa büyükbabasının kız olursa babaannesinin ismi koyulur. Genellikle kız olursa babaanne, oğlan olursa dede kendi ismini koyar. Çocuğun kulağına ezan okunarak ismi üç defa söylenir. Erkek olursa erkeğe de ezan okunur, üç kere ismi söylenir, ondan sonra kamet söylenir. Yüzde sekseni babaanne veya dedenin ismini koyar. Bu isimler koyulduktan sonra olan çocuklara yakın çevreden, yakınlardan ölen birinin ismi konurdu veya hoşuna giden bir isim koyarlardı. Yüzde doksan dokuz Müslüman ismi konur. Bir kişinin sürekli çocuğu öldü. Yeni bir daha doğdu. Yaşamayı için "Yaşar" koyardı. Üç beş tane kız oldu, yine kız oldu, "Yeter" koyarlardı.

Dede ve babaanneden sonra çevresinden, hoşuna giden, öğretmenini sever onu koyar, askerde komutanını sever onun ismini koyar, siyasilerden benimsediği bir ismi koyar.

Arife günü doğana "Arife", bayram gün doğana "Bayram", mübarek gecelerde doğana mesela "Berat" koyarlar. Ben "Arife" günü doğmuşum. Ben doğduğum zaman ebe benim ismimi "Arif" koymuş. Fakat babam olmaz, demiş. Benim babam ağzının toprağıyla yatıyor diyerek "Kadir" koymuş. Benim üvey annem varmış. Ben doğduğum sene ölmüş. Babam ilk önce onun ismini verdi (KK-28).

Çocuğu yaşamayanlar Yaşar, Dursun koyarlar. Çocuk istemeyenler Songül, Soner koyarlar (KK- 33).

Annemin dört tane kızı olmuş benim adıml oğlana dönsün diye "Döndü" koymuşlar. Dönmemiş. Bir kız daha olmuş. Onun adını da kız yeter artık diye "Yeter" koymuşlar. Ondan sonra üç tane oğlan olmuş (KK- 34).

Çocuğa doğmadan adını bulurlardı. Mesela dedesi öldüyse oğlan olursa dedesinin ismi verirlerdi. Askerdeyim, Küçükçekme'nin orada telefon arızası yapıyorum, Edirne tarafından arabalar geliyor; Serhat Turizm, Ferhat Turizm.. Oğlum olursa Ferhat, kızım olur Serhat koyacağım dedim. Benim oğlandan önce ablam doğum yaptı, onun adını Serhat koydular. Serhat gitti, dedim. Artık koymadım. Benim bir üsteğmenim vardı, uzun boylu, Vedat Güneş'ti ismi. Onun ismini koydum. Köyde ilk Vedat ismi o oldu. Çocuğun ismini büyükbaba koyardı. Dede yoksa babaanne koyardı. Ben kırk beş gün isimsiz durmuşum. Dedem hacıdaymış, 1953'te hacıdan gelmiş. Orada bir peygamber adı varmış; Cafer Tayyar. Dedem, Cafer adını Arabistan'dan getirmiş. Baba ne koyacağız diye sormuşlar Cafer koyacağız, demiş (KK-21).

Çocuğa ismini kız ve oğlan tarafından, iki taraftan da kim varsa büyük olarak onlar koyardı. Üç vakit ezan geçtikten sonra aileden birisi çocuğun kulağına ezan okur. İsmi üç kez kulağına tekrarlar. Örneğin ismi Hasan olacak, ismin Hasan ismin Hasan... (KK-32)

Dedem sabah namazından çıktı. Bizim biladerin kulağına ezanı okudu kulağına üç kere Ahmet diye bağırdı (KK-21).

İmamı çağırırlardı, kulağına ezan okuturlardı. İsmi kaynata veya kaynana verirdi (KK- 34).

Dedemin adı Abdullah, Abdullah olsun derlerdi (KK-23).

Çocuğun babası benim babamın ismi olsun, der; Hasan, Hüseyin, Ali, Veli, Şaban... Sonra baban er mi gördü garip anan derlerdi, koyarlardı. Kız olursa annesinin ismini koyar. Hanımını kıramazsa, hanımı isterse başka isimler koyarlardı (KK-31).

İsimler ekseriyetle 1974' ten sonra değişmeye başladı. Oğuzhan, Alparslan gibi isimler konmaya başladı (KK-26).

1.3.3. Sütü Az Olan Anne

Annenin sütü az geldiği veya gelmediği zaman dağa giden çobana soğan, peynir ve ekmek katarlardı, çoban onu dağda yanında dolandırır getirirdi. Onu kadın yerd (KK-15).

Sütü az olan kadına süt çorbası içirtirlerdi. Loğusa çorbası içirtirlerdi. Yoğurt çorbası içirtirlerdi. Süt az olursa çocuğa mama verirlerdi (KK-16)

Süt indirmesi için iyi besinler yemesi gerekir. Soğan yedirirlerdi. Yeşillik ve meyveyi çok fazla tavsiye ederlerdi. Yakınlardan bir kişi emzirebilirdi. Sütanne oluyordu o şekilde. Kadının kendi kardeşi, eltisi verebilirdi. Aynı anneyi emenler sütkardeş oluyor. Bunlar evlenemezler. Eskiden mama yoktu. Unu kavururlardı. Bulamaç yaparlardı. Çocuğa onu yedirirlerdi (KK-28).

Annenin sütü gelsin diye termiye, nohut, şeftali yedirirlerdi (KK-34).

Kadın eliyle ekin işliyor. Çocuğunu besleyemiyordu. Kadının sütü olmuyordu, çocuk zayıf düşüyor. Filan yerde taş varmış oradan geçirirsen iyi olurmuş derlerdi. Devenin altından geçirirlerdi. Annenin sütü az olduğunda hayvan çoktu, çocuğa inek veya koyun sütü verirlerdi. İçerisine biraz şeker koyarlar çay kaşığıyla içirirlerdi. Annesi yoksa işe gitmişse, çocuk durmuyorsa, çocuğu olan bir komşuya emdirirlerdi. Komşular öyle birbirlerinin çocuklarını emzirirlerdi. Büyüyünce çocuklar sütkardeş olurdu. Ekseriyetle akraba akrabanın çocuğunu emziriyordu (KK- 21).

1.3.4. Doğum Ziyaretleri

Doğum sonrası çocuk görmeye gelenler lohusaya ve bebeğe çeşitli hediyeler getirirler. Bebek takımı, altın, tatlı, çiçek vb. bu hediyelerden bazılarıdır.

Kadın doğum yaptıktan sonra akrabaları, komşuları ve yakınları tarafından ziyaret edilir. Bu ziyaret, hem soya ve sülâleye yeni bir üye kazandıran annenin hem de ilerde toplum içerisinde yerini alacak olan çocuğun kutlanması amacıyla yapılır. Komşuluk ilişkilerinin pekiştirilmesinde, şu ya da bu nedenlerle gevşemiş olan bağların yeni baştan sağlanmasına da imkân veren bu kutlama ziyareti “bebek görmeye gitme adıyla” anılmaktadır. Anneyi ziyaret ederek yeni doğmuş çocuğu görme, doğumun ilk üç gününden başlayıp kırkıncı gününe kadar uzamaktadır (Kahraman, 2010: 15).

Kadın doğum yaptığinde sütlü aş derler çorba yaparlardı. Bulamaçtan onu götürürlerdi. Bizde nini görmeye giderken ya çorba pişirdik ya sütlü dökerdik, biraz zenginsen 5 -10 kuruş para verirdin. Şimdi altın, takım vs. götürüyorlar (KK-10).

Loğusaya palize³ yapıp getirirlerdi (KK-11).

Çocuk görmeye gelenler hediye getirirlerdi, altın getirirlerdi, kimisi para verirdi, kimisi elbise getirirdi (KK-11).

Komşular, akrabalar çocuğa giyecek elbise getirirlerdi. Loğusa kadına tatlı, pekmez, palize, bulamaç getirirlerdi (KK-15).

Yeni doğum yapmış kadına çorba yapıp getirirlerdi. Un çorbası yaparlardı (KK-16).

Doğumdan sonra kadına hediye olarak başörtüsü, çorap, bisküvi, lokum getirirlerdi. Çok yakınları gömlek veya şalvar getirirlerdi. Sütlaç ve sütlü çorba yapar getirirlerdi. Zerde yaparlardı. Sütlaç gibi olurdu ama sütlaçtan daha sert olurdu. Şekerini fazla koyarlardı. Pirinç süt ve şekerden yaparlardı (KK-21).

Pekmezele unu helva yaparlardı. Önceden palize yaparlardı. Pekmez meşhur olunca pekmez helvası yapmaya başladılar. Kadının beresini alsın diye onu yedirirlerdi. Çorba yaparlardı. Ihlamur kaynatır, getirirlerdi. Bizim dağlarda dağ çayı olur, onlardan getirirlerdi. Şehriye, un çorbası getirirlerdi. Loğusa kadına bunları getirirlerdi (KK-32).

1.3.5. Yıkama, Kundaklama ve Beleme

Çocuğun yıkanması ve kundaklanması çocuğun sağlığı açısından önem taşıdığı için gelişi güzel yapılmaz.

Elleri, ayakları ve vücudu düzgün olsun diye beyaz bez 'kundak' ile sıkıca sarılırdı (Balcı, 2021: 125).

Çocuğu kundağın ortasında koyarlar. Bacaklarını düzgünce sararlar. İleride bacakları eğri olmasın diye güzelce kundaklarlar. Çocuk kendini toplayana kadar sıkıca sararlar ki fiziği bozuk olmasın. Sağına soluna değiştirerek yatırır. Kafasının şekli değişik olmasın diye kafasının iki tarafını havlularla doldururlar. Böyle yapmazlarsa çocuğun kafası bir tarafa sivri olur (KK-34).

³ Şeker, nişasta veya unla yapılan tatlı türü, paluze.

1.3.6. Tuzlama

Tuzlama, yeni doğan çocuğun tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması anlamına gelmektedir.

Tuz, Türk halk inancında; taş, ağaç, su gibi, tek başına kült mertebesine ulaşamamış olmakla birlikte daha çok büyüye, berekete, uğura yönelik bir anlam yüklenmiştir. (Aça, 2001: 94)

Ağızına vücuduna, ayaklarına kokmasın diye tuz yaparlardı (KK-11).

Çocuğa tuzlama yapılırdı. Hatta bazen biri argo konuştu mu veya küfür etti mi ağızına tuz atmamışlar, derlerdi. Terbiyesiz konuşunca annen ağızına hiç tuz atmadı mı, derler. İleride çocuğun vücudu kokmasın diye tuzlanır (KK-12).

İleride vücudu kokmasın diye tuzlama yaparlardı. İki kere yaparlardı (KK-15).

Çocuk doğduğunda tuzlardı, sararlardı. Öyle yıkama falan yoktu. O tuzla üç beş gün dururdu (KK-16).

Çocuk tuzlu suyla yıkanır. Terlediğinde kokmasın diye. Küfür ettiğinde senin annen tuz atmamış sana derler (KK-29).

Çocuk tuzlanınca hastalıklara karşı dirençli olurmuş (KK-28).

Çocuğun her yerini tuzlardı. Koltuk altlarını, ayaklarının altlarını, parmak aralarını tuzlardı. Deri pişsin de kokmasın diye yapılırdı (KK-21).

Bebeği hafif bir suyla ıslatırlardı, tuzlardı. Yarım saat bir saat arası dururdu. Tuzunu yıkarlardı. Sararlar sarmalarlar annesinden emzirirlerdi. Üç güne veya beş güne bir banyosunu yaptırırlardı. Öyle öyle çocuk büyür giderdi (KK-32).

Çocuk doğduğunda ilk olarak kundağın içine yatırırılar, ağızına, kulaklarına, bacaklarının aralarına tuz koyarlardı. Çiğ olmasın, tuz pişsin, ileride kokmasın diye akşama kadar o tuzu bekletirlerdi. Akşam yıkarlardı (KK-34).

1.3.7. Kırklama

“Kırklanmak” ifadesi, “kırklamak” şeklinde de kullanılmaktadır. Yeni doğan çocuğun ve annesinin kırk gününü tamamladıktan sonra, evde veya hamamda kırk tas su dökülerek banyo yaptırılması törenidir. Bu törende çocuk veya annesi

yıkanırken, tas kırk kere suya daldırılarak Besmeleyle başından aşağı su dökülmesidir (Gölpınarlı, 1995: 200).

Doğduktan kırk gün sonra kırklaması yapılır (KK-21).

Kırk tane çakıl taşı toplarlardı, beyaz çakıl, onu suyun içine koyarlardı, o suyla çocuğu kırklarlardı. Çocuğun kırk günü doldu muydu bir kereye mahsus yaparlardı (KK-11).

Kırk günlük oldu mu çocuğu banyo yaptırırlardı. Teneke sobanın üzerine topraktan yapma ibrikler vardı, ona su doldurur koyarlardı. Suyu ısıtırlardı. O suyla banyo yaptırırlardı (KK-15).

Kırk tane taş sayıp toplarlar. İbriğin içine koyarlar. Suyu ısıtırlar. O suyla kırklarlar (KK-34).

Loğusa kadına kırk gün toprak ağzını açarmış. Kadında kırk gün sonra kırklanır. Kadına o kırk gün namaz, oruç, abdest farz değil (KK-33).

Çocuğun kırkı çıktıktan sonra komşuları çağırırlardı. Bulgur yaparlar, çerez ikram ederler, çay ikram ederler (KK-39).

Kırk gün geçtikten sonra çocuğu banyo yaptırırlar. Annesi de yıkanır. Kırk günden sonra kadın kocasıyla birlikte olabilirdi. Kadının içerisi kırk günde temizlenir, yaraları varsa iyileşir (KK-23).

1.3.8. Diş Çıkarma/Diş Buğdayı/Diş Hediği

Çocuğun biyolojik gelişmesinin bir işareti olan diş çıkarma, genellikle bir törenle kutlanır. Bu törenin temelinde yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını çoğaltma, bereketi artırma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması inancı yer almaktadır. Farklı bölgelerde farklı isimlendirilen bu tören -eğlencenin halk arasındaki yaygın “ diş hediği” dir. Hedik, buğdayın suda kaynatılmışına verilen addır. Ayrıca buna “diş aşı” “diş bulguru” , “diş buğdayı” adları da verilmektedir (Örnek, 2000: 162-163).

Besinin insan vücuduna ilk alındığı kısım olan ağızda çiğneme görevini yerine getirmesinden dolayı diş bireyin beslenme sürecinde çok önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda estetik açıdan dişlerin düzgün ve güzel olmasına önem verilmektedir. Bu gibi nedenlerle çocuğun ilk dişinin çıktığı dönemde dişlerin

sağlam, güçlü, düzgün, sık ve estetik olması açısından çeşitli uygulamalar gelişmiştir.

Çocuğun ilk dişi çıktığında diş bulguru yaparlardı. Bulgur pişirirlerdi. Komşuları çağırırlardı. Dügün evi gibi toplanırlardı. Tef, düdük çalarlardı. Orta yere bir yatak sererlerdi. O çocuğu yatağın üzerine koyarlardı. Yanına kalem, tarak, defter vb. koyarlardı. Çocuk hangisini alırsa kalemi alırsa öğretmen olacak, kitabı alırsa hoca olacak vb. derlerdi. Çocuğun ilk düşen dişini dama atarlardı. Ayak değmedik bir yere atarlardı. İleride iyi gelsin, kimisi eğri bitermiş, kimisi doğru bitermiş. Üç İhlas bir Fatiha okurlardı. Dişi erken çıkan çocuğu pek makbul saymazlardı. O çocuğun ya annesi ölecek, ya babası ölecek derlerdi. Benim dişlerim erken çıkmış. Bu ya anneyi ya babayı yiyecek demişler. Nitekim annemde erken öldü. Aşağı yukarı annem öldüğünde beş-altı yaşlarımdaydım (KK-15).

Çocuğun ilk dişi çıktığında bulgur kaynatırlar. Üzerine birazda haşhaş kavururlardı, döver karıştırırlardı. Çocuğun önüne bir Kuran, bir ayna, bir makas koyarlardı. Kuran'a doğru giderse hafız olacak, makasa doğru giderse berber olacak, aynaya giderse de berber olacak derlerdi (KK-11).

Çocuğun ilk dişleri çıktığında diş bulguru yapılır. İlk düşen dişi dama atarlardı. Atarken it dişi gibi sık bit gibi bir şeyler derlerdi (KK-8).

Çocuğun ilk çıkan dişini gören hediye alırdı. Diş bulguru yapıldı. Herkes gönlünden geçeni elinden geleni getirirdi. Çocuğun önüne kalem makas, kitap, ayna, tarak, Kuran koyarlardı. Makası alırsa terzi, Kuran'ı alırsa hoca, kalemi alırsa öğretmen olur derlerdi (KK-10).

Bulgur pişirirlerdi. Hedik derler. İlk düşen diş ayakaltına gelmesin diye dama atarlardı. Koyun dişi gibi sık bit, köpek dişi gibi ak bit de at derlerdi. Köpeğin dişi çok beyaz olur, koyunun dişi de sık olur. Öyle derlerdi (KK-28).

Anne emzirirken çocuğun dişi memesini keser. Anne çocuğun diş çıkardığını fark eder. Diş bulguru yaparlardı. Mahalleliyi davet ederlerdi. Buğdayı pişirirler afyonla birlikte verirlerdi. Gelenler hediyeler getirirlerdi; bisküvi lokum vb. (KK-21).

Dişî geç çıkan çocuğun eline havuç verirler. Dişleri kaşınır. Lastik gibi bir şey daha var. Onları ağzıyla oynar. Dişleri çıkar. Dişler düşmeye başladığında köpek dişî gibi ak bitsin, koyun dişî gibi sık bitsin deyip bir yerlere koyarlardı (KK-34).

Çocuğun ilk dişî çıktığında bulgur, fasulye, nohut vb. şeyler bir arada kaynatılır. Bunları çocuğun çıkan dişini ilk görene kaynattırırlar. Hep beraber otururlar yerlerdi. Buna bizim burada diş göllesi derlerdi (KK-3).

1.3.9. İlk Tırnak ve Saçın Kesilmesi

Büyüyen ve gelişen çocuğun saçları ve tırnakları da büyümeye başlar. Türk kültür yapısı içerisinde çocuğun ilk tırnağı ve ilk kesilen saçî önemli görölmüş ve zaman zaman saklanmıştır.

Çocuğun tırnakları kesildikten sonra, eli içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur; oradan aldığı paralar, erkekse büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, kızsâ, çeyizine ilk «maya» olarak saklanır (Boratav, 1984: 155).

Çocuğun ilk saçını hatıra olsun diye saklarlardı. Benim üvey annem vardı. Onun çocuğu vardı. Saçını ipe bağlardı, ileride hatıra olsun, ilk saçına ileride bakacağım diye sandığa koyardı (KK-15).

İlkel insanın mantığında kişinin bedensel sınırları muğlaktır; örneğın tırnak, saç, idrar gibi kişinin atıklarının büyü gücünün etkisine açık olduğuna inanıldığından bu atıkların herhangi bir yere gelişigüzel bırakılmamasına özen gösterilir. Bu atıklarla kişî arasındaki majik etkileşim uzunca bir süre devam eder. Bu nedenledir ki, Türk geleneklerinde saçın veya saç örgülerinin kesilmesiyle ilgili çok sayıda folklorik bulgu kaydedilmiştir. Günümüzde pek de anlamlandıramadığımız kesilen saçlara karşı ilginin köklerinde arkaik bir dünya görüşünün yansımaları yatmaktadır (Yolcu, 2018: 39).

Çocuğun saçını kestirdiğinde babası bahşîş verirdi (KK-10).

Kırkı çıktıktan sonra çocuğun tırnakları kesilebilir (KK-16).

Çocuğun tırnağı büyüdüğünde yüzünü cırmalamaya başladığında annesi çocuğun tırnaklarını keserdi. Çocuğun saçî çok uzadığında yüzünü, gözünü kapattığında annesi veya babası keserdi (KK-21).

Çocuğun saçı seyrek olduğunda makineyle keserlerse sıklaşırdı. Sıklaşsın diye kına yakarlardı (KK-34).

Çocuğun kırkı çıkana kadar tırnağı kesilmez. Tırnakları kendi dökülür. Kırkı çıktıktan sonra kesmeye başlarlar. Çocuğun kırkı çıkmadan tırnakları kesilirse hırsız olurmuş (KK-34).

1.3.10. Yürümeye Geçiş Aşamaları

Çocuğun ilk defa yürümesini gören kişi kösteğini keserdi. İlk gören çocuğun köstek kirvesi olurdu. Çocuğun ayaklarını bağlarlardı. İlk gören kösteğini keserdi. Çocuğun ileride ayakları çarpık olmasın, düzgün yürüsün diye böyle yapılırdı (KK-6).

Yürüyemeyen çocuğu hocaya veya doktora götürürlerdi, keçi, koyun sütü içirilirdi (KK-11).

Geç yürüyen çocuğa küt derlerdi. Beline sıcak emek sararlardı. Tavana yaylı salıncak yaparlardı. Çocuğun ayakları yere degecek şekilde esnerdi, ayakları açılırdı. Şimdi örümcek diye bir şey var onu kullanıyorlar. Çıkrık yaparlardı. Çocuk ona tutunur, yürürdü. Ağaçtan dört teker biçerlerdi, ağaçtan yaparlardı (KK-15).

Çocuğu caminin önünde kibleye doğru çevirir, oturturduk. Annesi ip ile çocuğun ayaklarını bağladı, ayakta tutarlardı. Birimiz bu taraftan diğërimiz diğër taraftan caminin etrafından çocuğun yanına koşardık. Kim önce gelirse çocuğun kösteğini keserdi. Annesi bir kutu lokum veya helva getirirdi. Önce gelip kösteği kesen kişiye verirdi. Daha düne gelesiye yapardık. Buna köstek kırma da denirdi (KK-10).

Geç yürüyen çocuğu hocaya götürürlerdi. Tahtadan tekerlekli, çivili bir araba yaparlardı. Çocuk çıkırığı denir. Onunla çocuk yürümeğe çalışırdı (KK-16).

Çocuğun yürümesi için üç tekerlekli çıkırık yaparlardı. İki kişi ellerinden tutar yürütmeye çalışırlardı. Apalasin diye dizinin üzerine getirirler, arkasından iteklerlerdi. Evin içinde yastıklar var o yastıklarda dayayarak yürümesini sağarlardı. Çoğu çocuk bir yaşını doldururken yürümeye başlardı, yedi sekiz aylık iken de apalardı (KK-21).

Yürümesi geciken çocuk için ağaçtan tekerlek yapılır, ağaçtan bir gövde yapılır, çocuğun tutup sürebileceği bir araba yapılır. Buna küt kağnısı, küt arabası derlerdi (KK-30).

Kırkı karışan çocukları birbirine sarmaş dolaş ediyorlar. O yüzden çocuklar yürüyemezmiş. Yumurtayı suda pişirirdik. Soğan kabuğunu içine atardık. Yumurtayı kınalardık. Karşıma annem otururdu. Yumurtayı anneme yuvarlardım, o bana yuvarlardı. Çocuğa tut, yakala derdik. Çocuğun onun arkasından koştururduk. Yürümesini sağlardık (KK-32).

Çocuğun yürümesi için çıkırık vardı. Ağaçtan yaparlardı. Hoppalak vardı. Tavana asılırdı. Ona bindirirdik. Ayakları yere değer, kalkardı (KK-34).

Çocuğun yürümesini sağlamak için çıkırık yapılırdı. Onu iterek yürürdü. Konya Bedesten'de hala yapanlar var (KK-39)⁴.

1.3.11. Konuşmaya Geçiş

Etrafında çok fazla konuşmaya maruz kalmayan, konuşması bu yüzden veya farklı sağlık sorunlarından dolayı geciken çocuğun konuşması amacıyla geleneksel çeşitli uygulamalara başvurulur.

Konuşamayan veya geç konuşan çocuğun anne veya babası çocuğun dilinin altındaki bitişikliği keserlerdi (KK-6).

Konuşamayan çocuğun burnuna mandal takılırdı. Konuşurken nefes almasın, düzgün konuşsun diye böyle yapılırdı (KK-4).

Annesini babasını çok seven çocuklar, ardından bir doğum daha oldu muydu kıskançlığından dili söylemez, derlerdi. Dili bitik olur derlerdi. Çocuk, kendinden sonra olan çocuğu kıskanırmış, konuşmazmış. Çocuğu konuşturmak için daha çok ilgilenirler; anne de, dede de, baba de bunun gibi şeylerle konuşturmaya çalışırlardı (KK-32).

Konuşamayan çocuğu okuturlardı. Okuttuktan sonra geç konuşacak bunun dili geç çözecek derlerdi (KK-34).

⁴ Bakınız: Ekler-Fotoğraf 8.

Konuşamayan çocukları Avdan'a götürürler. Orada yatırlar var. Onlara dua edilir (KK-39).

1.3.12. Nazar

Türkçe'de bakış anlamını ifade eden Arapça nazar kelimesi, bakışlarında zararlı güç bulunan birtakım insanların bu hususiyetiyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde ise sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamını taşımaktadır (Boratav, 1984: 103-104).

Nazara göz değme de denir. İnsanlara, hayvanlara ve eşyalara nazar değer. Nazar değmesi için, gözü keskin birisinin muhatabına dikkatle bakması veya kötü niyetli bir kimsenin karşısındaki hakkında güzel sözler söylemesi lâzımdır (Acıpayamlı, 1962: 1).

Acıpayamlı (1962: 16), neden sarı saçlı mavi gözlü olanların daha çok nazar değdireceğine inancını şöyle açıklamaktadır: "Cemiyetimiz, esas olarak, siyah ve kestane saçlı, beyaz ve esmer tenli fertlerden meydana gelmiştir. Böyle bir topluluk, düşman olarak çok defa mavi gözlü ve sarı saçlılarla karşılaşmıştır. Halk arasında gezenler mavi göz ile sarı saçın pek tutulmadığını görmüşlerdir. Bu his, geçmiş zamanlarda daha da köklü idi. Bu sebeple halk, öldürücü kudrete sarı saçlılık ve mavi gözlülük sıfatlarını vermekte gecikmemiştir" (Acıpayamlı, 1962: 16).

Mavi renk kutsallık, ululuk gibi sembolik anlamlar taşır. Eski Türk inancı olan Gök Tanrı inancının bir sonucu olarak gök rengi olan mavi tanrıyla özdeşleşmiş tanrıyı temsil eder hale gelerek kutsallaşmıştır. Kutsalın koruyuculuğu göz değmesine karşı rengi üzerinden bir boncuğa aktarılmış göz şeklinde mavi boncuklar ortaya çıkmıştır.

Türk kültüründe ve inançlarında nesiller boyu devam eden nazar inancı ve ondan korunma yöntemleri bazılarında göre hurafe, batıl veya akıl dışı kabul edilse dahi en az 5000 yıldır sürdürülen önemli bir kültürel olgudur. Öyle ki Türk halkı 21. yüzyılda sosyal medyada ilişkilerine, bebeklerine, çocuklarına, sevdiklerine nazar değmesin diye fotoğrafların altına nazar boncuğu resmi dahi etiketlemektedirler (Baturlar-Yaylagül: 2019: 684).

Nazarın, sağlıklı ve gülbüz çocuklara; güzellikleri ve hüneleriyle dikkati çekenlere, akıllı, zeki olup derslerini başarıyla veren öğrencilere, mesleğinde başarılı olanlara, yeni ev, araba alanlara, kısmeti açık olanlara, mutlu çiftlere vb. kişilere ayrıca iyi ürün veren tarla, bağ ya da bahçeye, güzel görünümlü, hoş kokulu bitki ve çiçeklere, iyi süt veren ineklere, herkes tarafından beğenilen bir ev eşyasına vb. varlıklara daha çok değdiğine inanılır. Bu tür özelliklere sahip canlı ya da cansız varlıklara karşı, herhangi bir kimsenin kıskançlık dolu gözlerle bakması, nazarın meydana gelmesine neden olur (Çıplak, 2004: 2).

Genellikle gülbüz, gelişmiş çocuklara nazar değmesin diye dışarıdan görülecek şekilde veya elbisenin içine mavi boncuk, iğde dalı, şeker, leblebi dalı asılır (Kahraman, 1979: 81).

Kurşun dökülür, iğde delinir. Nazar boncuğu takılır. Bir gök boncuk bir iğde şeklinde ipe dizilir. Yan bir şekilde vücuda takılırdı. Koltuk altından ve omuz üzerinden takılırdı. Hala benim ıslanmış durur iğdeler. Yeniden deleceğim, yapacağım. İğneyle ipe dizilir. Muska takılırdı. İsa⁵ muskası yazdırılırdı (KK-10).

Baktın şu adam nazarcı mı; Fatih'a'yı, İhlas ve Felak'ı okurdun üflerдің üzerine. Çocuğa nazar değmemesi için iğde takarlardı. İğde nazarı kesiyor. Boncuğun pek faydası olmaz (KK-19).

Çocuğa nazar değmemesi için muska yaparlar, iğde ağacından bir dal keserler delerler, ipile onu asarlar. Mavi boncuk takarlar. Baktığı zaman gözü o maviye değermiş. Nas, Felak surelerini okuyacaksın İhlas-Fatiha okuyacaksın. Nazar değdiği zaman kurtulması çok nadir olur. Nazardan çok kişi ölmüş. Nazarı değen biriyle karşılaşsan ayağının bastığı toprağı üzerine doğru atarsın veya bastığı toprağı sulandırıriversin. Nazar olan kişiye kurşun dökerlerdi. Kurşunu eritirler, erittiğin zaman onu suya döktüğünde mutlaka dağılıp katılaşacak. Dökerken nasıl dökersen ona göre şekil alır. Kurşuna bakarak falan kişinin nazarı değmiş. Mustafa'nın Ahmet'in demez de şöyle bir adama benziyor, derdi (KK-28).

Çocuğa nazar değmesin diye gök çocuk, göz boncuğu, iğde takılırdı. Hocalardan muska alınırdı. Üzerine muşamba sarılırdı. Onun üzerine de gök yamayla kaplayarak dikilirdi, çocuğa takılırdı (KK-30).

⁵ Yörede nazara verilen isim.

Çocuk isabet olduğunda kendini belli eder. Çocuğu bir sıkıntı alır. Kendin bildiklerini okursun. Bilmiyorsan hocalara veya bilen birine götürürsün (KK-32).

İsabete kurşun dökerler (KK- 46).

Nazar değmemesi için çocuğu okuturlardı. Gök boncuk takarlardı. Koltuğunun altına iğde takarlardı (KK-34).

Nazar boncuğu takarlar. İğde yaparlar onu takarlar (KK-39).

İğne koyarlardı. Mehmet ismi olan yedi evden iğne toplarlardı. Bu iğneleri okular, üflerler suya bastırırlardı. Hangi iğne fazla küflendiyse senin ocağın orası derlerdi. Oraya okutmaya giderlerdi (KK-34).

Bizim köyde dayım vardı. Onun çok nazarı değerdı. Şöyle baktı mı orada ya mal ölürdü ya adam ölürdü (KK-19).

Nazar inancının yörede etkin bir güç olarak görüldüğü ve ona göre önlemler alınması yönünde inanış ve uygulamaların geliştiği görülür. En başta nazar boncuğu olmak üzere iğde, şeker, leblebi nazara karşı kullanılan nesnelere yine nazardan korunmak içinde Fatıha, İhlas, Nas, Felak gibi sureler okunur. Nazara uğrayan kişiye yapılan en önemli uygulama ise kurşun döktürmedir.

1.3.13. Kırk Basması / Kırk Karışması

Kırk basması ya da kırk karışması olarak isimlendirilen bu olay doğumdan sonra kırk gün içerisinde çocuğun çeşitli şekillerde hastalanmasına dayanır. Kırk basmaması için ilk kırk gün çok iyi korunur, kırkı karışmaması için kırk içerisindeki çocuklarla karşılaştırmamaya dikkat edilir.

Kırk içinde iki çocuk karşılaşırsa biri ölür, derlerdi (KK-15).

Senin kırk çıktıktan sonra ben beş on gün sonra doğdum ya tekrar benim annem sayıyor. Tarih olarak aynı zamanda doğduklarını belirtmek amacıyla kırkı karıştı, denir (KK-21).

Çocuğun bezini alırlarmış. Çocuğun bezi dışarı bırakılmaz. Çocuk kırklyken ateş, çıra, soğan almaya gelirlermiş. Verilmeyecek şeyler vardı. Ateş, çıra, soğan bunlardan şüphe ederlerdi, vermezlerdi (KK-32).

Loğusa kadın yalnız bırakılmaz. Bilhassa loğusa kadın kırk gün kırkı bitinceye kadar mümkün olduğunca dışarı çıkarmazlar. Çocuğu kırkı bitinceye kadar dışarı götürmezler. Komşuya götürmezler. Bazı yerlerde kadın kırklı ise kırkı bitinceye kadar onun bahçesinden biber, soğan vs. yalmazlar (KK-28).

Bizim S...'le E...'nin kırkı karıştı. Ben buradan çocuğumu alıp kaynanamgilin evine vardığımda kardeşimde kırklıydı, S... uyuklamaya başladığında kaynanam çocuğu uyutma derdi. Bende işkillenirdim. O da evladın o da evladın derdim, kalkar gelirdim. Yani bana kalk git der gibi geliyordu. Benim E... bir gün çok kötü hastalandı. Çocuk çok zayıfladı. E...'yi S...'in kırkı basmış. Birinin nişanı vardı oraya gitmişim. Teyzem bu çocuğu ne yaptın böyle dedi. E... hiç durmuyordu, sürekli uğunuyordu. Teyzem, önümüzdeki Cuma günü çocuğa köyü gezdir dedi. E...'yi yanıma aldım, elime iki poşet aldım. Taş bulduysam taş poşetine, çöp bulduysam çöp poşetine koydum. Köyü, Bayram'ın evinin üstünden, gözden, yaniden, okuldan, tarlalardan dolaşarak çıktığım yere geri geldim. Çöpleri tutuşturdum. Suyu koydum. Taşları da içine attım. Kırk taş, kırk çöp vardı. Çocuğu banyo yaptırdım. Birde sonraki Cuma gezdirdim. E... toparlanmaya başladı. S... hastalanmaya başladı. Bu seferde ona döküldü. E...'yi üçledim S... hastalandı. Sürekli ağlarmış. Cıldız nineye götürmüşler. Bu çocuğu kırk basmış, demiş. Arvana⁶ya götürmüşler. Orada delikli taştan atlatmışlar, o da öyle iyi oldu. Kuran'a düğüne gittik. Düğünden geliyorken kabak Hüseyin'nin evine gittik. E... orada bir uğundu, bayıldı. Yeter oklavayı getirdi, geldi. Çocuğun üstünde kırdı. Burası ocak evi dedi. E... bir daha uğunmadı (KK-32).

Köyde kırk gün içerisinde olan çocukların kırkı karıştı derler. Kırklı içerisinde olanlar birbirlerinden bir şey alıp veremezler. Çocukları karşılaştırmazlar. Çocuklar birbirlerini görürse veya kırklı aileler birbirlerinden bir şey alıp verirlerse çocuk aydaş olur. Çocuğun bezi, atleti veya donu çalınırsa çocuk kötü olur. Çocuğun kırkı çıkasıya pek fazla kimse gösterilmez (KK- 34).

Aynı günde aynı saatte doğan çocukların kırkı karıştı, denir. Akrabaysa dahi doğum yapan kadınlar birbirlerine gitmezler. Çocukları bir araya getirmezler (KK-11).

⁶ Şuan ki ismi Çatmakaya, Seydişehir'in 37 km uzaklığındaki mahallesidir.

1.3.14. Al Basması

Memleketimizde al, albastı, alkarısı, alanası, alkızı tabirleriyle umumiyetle kırıklı loğusa ve çocuklara, nadir olarak da gebe, gelin, güvey, erkek, yolcu ve atlara musallat olan bir ruh veya hastalık ifade edilmektedir (Acıpayamlı, 1961: 75).

Seydişehir bölgesinde al basması inancına çok nadir rastlanmaktadır. Al basması yerine daha çok çocuğun düşmesine sebep olan "ıstara hastalığı ve sümmü sibyan"⁷ denilen bir inanış yer almaktadır.

Çocuğa belirli bir zamana kadar kırmızı (al) bir şeyler örtmezler. Al bir şey sarmazlar. Al giydirmezler (KK-28).

1.3.15. Beşik Kertme

Seydişehir ve civarında beşik kertme olayı çok fazla yapılmamaktadır.

Bir kereye mahsus beşik kertmesini duydum. Benim ilk kız çocuğum olmuş. Ben askerdeyim, haddim haberim yok. Benim dayım gelmiş. Buna hem kardeşimin adını koyacağım hem de gelinliğim olsun, beşik kertiyorum demiş. Ama olmadı vermedik. Bu adamlar dünür gelmişler, benim haberim yok. Kızla annesi varmış, kız ne dedi bilmiyorum, olmadı. Onlar bir küstüler halen kalplerinde bir kırıklıkları var (KK-15).

Eskiden beşik kertesi olurmuş. Samimi olan iki arkadaş arasında birinin oğlu olur, birinin kızı olur bunlar büyüünce evlensinler diye yapılmış. Samimi iki arkadaş birbirlerine oğlun olursa kızımı veririm, kızın olursa oğluma alırım diye sözleştikten sonra birinin kızı birinin oğlu olunca beşiklerini kerterlermiş. 18-20 yaşına kadar kertikli, sahipli olduğu belli olur. Bunun beşik kertmesi var diye kimse kızı istemeye gelmez. Oğlan da bir başkasını diline almaz. Birbirlerini evlenme çağına kadar beklerler (KK-34).

Beşik kertmesi vardı. Önceden anlaşılırdı, senin kızın olursa benim oğlum olursa evlendirelim, derlerdi (KK-11).

1.3.16. Sünnet

Eskiden köylere sünnetçiler gelirdi. Genelde abdallar gelirdi. Çocukları onlar sünnet ederdi. Genelde çocuklar bir yaşından itibaren sünnet ettirilirdi. Bir yaşla okul

⁷ Düşüğü Önlemek İçin Yapılan Uygulamalar başlığı altında detaylı bilgi verilmiştir.

çağına gelene kadarki yaşlarda çocuklar sünnet edilirdi. Sünnetçi çocuk rahatlasın diye çeşitli maniler söylerdi. Sünnetçiye para verende olurdu, bulgur, buğday, fasulye nohut vb. şeyler veren de olurdu. Kirveye de yine hediyeler verilirdi (KK-5).

Ben sünnet olduğumu bilirim yedi-sekiz yaşımdaydım. Anam rahmetli sağdı. Annemi ben dokuz yaşında kaybettim. Benim annemle Gıynaşık dayım vardı, beni kucağına oturttu, Arabacı vardı o yapardı, Arabacı beni sünnet etti. O zaman toz gibi bir şey atıverirlerdi. Arabacı güz aylarında gelirdi, köyün çocuğunu sünnet ederdi. Daha çok güzün yapılırdı. Hava serinliyor ondan. Sıcakta kanlar hareketli olur, onun için serinde yapılırdı. Çocuklar kaçarlardı. Arkasından koşar tutar gelirlerdi. Entari giydirilirdi (KK-13).

Hüseyin Arabacı gelirdi, onun oğlanları gelirdi. Mustafa vardı oğlu, damadı Ali Fişek vardı. O sünnet ederdi. Sünnet üç veya beş yaşında yapılırdı. Güzün, soğuklar gelmeden, hava serinken yapılırdı. Sünnet sıcak havayı da sevmez, soğuk havayı da sevmez. Çocuğun sağlığı için bu zamanlarda yapılırdı. Sünnetçiye beş lira-on lira verilirdi eskiden para yoktu (KK-30).

Bir abdal vardı. Fişegin Ali derlerdi. Onu çağırırlardı. Çocuğunu sünnet ettiren sabun, peşkir, biraz para gibi hediyeler verirlerdi, giderdi. Sünneti o yapardı. O öldükten sonra başka bir adam gelmeye başladı. Sonra da doktorlar yapmaya başladı. Harman kalkardı. Ondan sonra yapılmaya başlanırdı. Güz aylarında yapılırdı. Düğünü, sünneti güz aylarında olurdu. Kışın çamur olur, soğuk, yazın iş güç zamanı, güz daha iyi olur. Çocuklar genelde beş ile sekiz yaş arasında sünnet olurdu. On, on iki yaşında olanda olurdu. Onlar yüzlü büyüyen çocuklardı. Korkardı, kaçarardı, yaptırtmazdı, zorla tutar yaparlardı. Bir ve iki yaşındaki çocukları da yaptırtırlardı (KK-16).

Beyaz veya kırmızı elbise giydirilirdi. Beyaz elbisenin üzerine kırmızı bayrak olurdu. Parası olanlar özel elbise diktirirlerdi. Şimdi sünnet düğünü yaptırıyorlar. Elbisesini diktiriyor. Arabasını tutuyor. Çocuğu rahatlatmak için eline resimli kitap falan verilirdi veya eğlenceli bir şeyler söylenirdi. Bir iki yaşında sünnet yapmaya başlarlardı. Çocuğun aklı pek ermesin diye. Yazın sıcakta kurt atar diye yazın yapılmazdı. Kışında yaptırtmazlardı. Soğukta hava ağır diye (KK-21).

Bir kişi kuağında tutardı. Sünnetçi keserdi. Ali fişek vardı. 2 metre boyu vardı. Elinde bir çantayla gelirdi. Ona yaptırırlardı. Para verirlerdi. Sabun, peşkir vs. hediye verirlerdi (KK 31).

Köyde sünnet olacak çocuklar toplanırlardı. Abdal fişek derlerdi. O gelirdi. Hepsini sünnet ederdi. Bir havlu, bir kalıp sabun verirlerdi. Çocuklar entariyle gezerlerdi. Durumu yerinde olan bir şenlik yapardı. Yemek verirlerdi (KK-33).

Sünneti güzün yaparlardı veya sünnetçi ne zaman gelirse o zaman yapılırdı (KK-39).

1.3.16.1. Kirvelik

Kirvelik, bir erkek çocuğun sünnet töreninin yük ve masraflarını, ana babasının dışında başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır (Kudat, 2004: 11).

Çocuğun kirvesi ikinci bir baba önemindedir. Kirve sünnet edilirken kuağında tuttuğu çocuğa, babası zora düştüğü veya öldüğü takdirde, kendi öz çocuklarına baktığı kadar iyi bakmaya mecburdur. O çocuk artık kirvenin yol evladıdır. Çocuğun ailesinde herhangi bir sorun olursa, kirve çocuğu kendi çocuklarından ayırmadan, eşit şartlarda büyütmeye mecburdur. Kirve çocuğa hem ruhani hem de dünyevi rehberdir. Göçer ve savaşçı toplumlarda, ailelerin sık sık başına gelen kayıplar, ölümler ve aile parçalanmalarında kirvelik kurumu, çocukların olabildiğince korunarak, sağlıklı bir şekilde büyümesi ve topluma faydalı kişiler olması için önemli bir sosyal sigorta aracı olarak kullanılmıştır. Ailenin bir kaç çocuğunun değişik kirveler tarafından paylaşılması, çocukların geleceğini bir ölçüde garanti altına alır. Bu sorumluluklar nedeni ile kirve seçmek de kirve olmak da zor bir iştir. Kirve olmak, ciddi toplumsal sorumlulukları da beraberinde getirir, örneğin kirve evleri birbirlerinden kız alıp vermezler ve tüm çocuklarını kardeş sayarlar. Kirvelik sünnet töreni sırasında resmiyet kazanır, tescil olur. Kirvelik hakları ve sorumlulukları devredilemez. Sorumluluklarını gereği gibi yerine getirmeyenler cezalandırılabilirler (Yıldırım, 2010: 22).

Seydişehir yöresinde kirvelikle ilgili herhangi bir uygulama yapılmamaktadır. Sadece çocuğu sünnet ederken tutan kişiye bazı mahallerinde kirve denilmektedir.

Kirvelik sonradan çıktı. Önceden böyle bir şey yoktu. Çocuğu tutan kişiye denirdi. Yakın bir akrabası olurdu. Dayısı, amcası bir akrabası tutardı. Akrabası yoksa bir arkadaşı tutardı (KK-16).

Kirve çocuğu tutardı. Çocuğa altın veya para takardı (KK-33).

Kirve kültürü yoktu (KK-39).

Çocuk sünnet edilirken onu tutan kişiye kirve denirdi. Kirve çocuk sünnet olurken onun hareket etmemesini sağlardı (KK-5).

1.3.17. Sütten Ayırma

Çocuğu sütten ayırmak için memesine acı biber sürerdi. Çocuğa unutturmak için emzirirlerdi (KK-30).

1.3.18. Çocuğun Hareket ve Davranışlarına Göre İnanç ve Uygulamalar

Çocuk dizlerinin üzerinde apalarsa eve misafir gelir.

1.3.19. Dini Günler ve Bayramlar Etrafında Oluşan Çocuk Etkinlikleri ve Gelenekler

1.3.19.1. Şeker (Pişi) Gezme

Seydişehir'de bayramlarda çocuklar pişi ve şeker gezmeye çıkarlar. Pişi toplamak için ağaçtan yapılan çatallar olur. Çocuklar pişi gezerken verilen pişiler o çatallara takılır.

1.3.20. Diğer İnanış ve Uygulamalar

Çocuğun susuzluğu için içi su dolu şişe beşiğin üst kısmına iple bağlanarak sarkıtılır. Bebeğin şişeye bakarak su ihtiyacının giderildiği düşünülürdü (Balcı, 2021: 164).

Çocuğu yaşamayanlar Akseki de Geyves var, oraya gidip oradan muska alırlardı (KK-25).

Kaşları siyah ve belirgin (kalem kaşlı) olsun diye sürme kalemleri ile çizilir (Balcı, 2021: 125).

Çocuk doğduğunda üç ezan vakti geçtikten sonra emzirilirdi. Mesela sabah, öğlen ikinci vakti geçerdi öyle emzirirlerdi. Emzirmeden önce kuru üzümü çiğnerlerdi, beze koyarlardı, ağzına sorgu verirlerdi. Çocuğun ciğeri kıyılmasın diye böyle yaparlardı (KK-32).

Boş beşiği sallama günah olur, boş beşiği sallarsan çocuk ölür, boş beşiğe kalırsın derler (KK-15).

Bölüm Sonu Değerlendirme

İnsanlığın en önemli geçiş aşamalarından biri olan doğum bireyin dünyaya gelmesi ve hayata tutunması noktasında önem taşır. Doğumla birlikte gözünü dünyaya açan birey doğduğu topluma ait birçok kültürel unsurla karşı karşıya gelir. Bireyi yaşama hazırlayan bu kültürel unsurlar aşama aşama sınıflandırılabilir. Bu sınıflama, çocuğu olmayan ailelerin çeşitli inanış ve uygulamalara başvurması, gebe kalan anne adayının doğuma kadar olan süreçte birçok kültürel unsura maruz kalması sebebiyle doğum öncesi döneme kadar uzanır. Doğum öncesi, sırası ve sonrası ortaya çıkan uygulamalar, inanışlar, kaçınmalar bireyin sağlıklı bir şekilde dünyaya gelmesi ve gelişmesi yönünde önem taşımaktadır. Doğum etrafında ampirik yollarla ortaya çıkan uygulamalar, dinsel-büyüsel işlemler, yatır-türbe ziyaretleri gibi farklı pratikler görülür.

Seydişehir özelinde doğum öncesi, sırası ve sonrasında anne ve çocuğun hastalıklardan, kötü ruhlardan korunması amacıyla ortaya çıkan inanış ve uygulamaları bu bölümde sunarken farklı alanlarda yapılacak bu yönde saha çalışmalarının doğum olayına ait kültürel birikimin daha farklı boyutlarının tespitinin ve incelenmesinin kültür çalışmalarına katkı sağlayacağını önemine dikkat çekmek isteriz.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK HASTALIKLARI ETRAFINDA GELİŞEN İNANIŞ, UYGULAMA VE HALK HEKİMLİĞİ

İnsanoğlu, doğumdan ölümüne kadar çeşitli hastalıklarla karşı karşıya kalır. Hastalıklar insan vücudunda direncin zayıflamasına, kötü hissetmeye, ağrıya, sızıya, yatağa düşmeye, hatta ölüme yol açtığı için insan sağlığı açısından mücadele edilmesi gereken en büyük etkidir. Bu sebeple insanlar hastalıklardan korunma, kurtulma amaçlı çeşitli ampirik yollara başvurmuşlar ve ampirik tedavi yöntemlerine yönelmişlerdir. Bireyin doğumundan itibaren belli bir yaşa erişene kadarki süreçte vücudu hastalıklara karşı daha korumasızdır. Çocukluk döneminde yakalanılan hastalıkların hem ağır atlatılması hem de çocuk üzerinde ileride etkisini sürdürebilecek çeşitli olumsuz durumların ortaya çıkabileceği gibi durumların söz konusu olması sebebiyle hastalıkların daha çabuk sağaltılması yönünde çocuk hastalıkları üzerinde halk hekimliği uygulamaları fazlaca görülür.

Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz (Boratav, 1984: 122).

Halk hekimliği veya geleneksel tıp, ilk insanın tabiat olayları karşısında takındıkları tavırlar ve münasebet şekillerinden doğmuş olup sihir ve büyüsel işlemler burada önemli paya sahiptir. Büyünün ve dini inançların önem kazandığı toplumlarda sağlık ve hastalık da insan bedenine yabancı unsurların girmesi ve onların yaptıkları kötülüklerle açıklanırdı. Halk tıbbının temellerini, insanların bunlardan korunmak için düşündükleri çareler oluşturmuştur. Hastalık ve sağlık hakkındaki düşünceler geleneksel toplumlarda halk kültürünün bir parçası olarak var olmuştur (Artun, 2005: 181).

Her ne kadar modern tıp ilerlese de zaman zaman alternatif tıba veya halk hekimliğine başvurulduğu görülmektedir. Seydişehir ilçesinde gerek coğrafi konumu dolayısıyla çeşitli endemik bitkilerin yer alması, gerek demografik yapısının çeşitlilik arz etmesi sebebiyle halk hekimliği uygulamalarının çeşitlendiği görülür.

2. 1. Afsın

Dibekbaşı derler orada bir dut ağacı var. O dut ağacının dibinde banyo yapıyorlardı. Su götürüyorlar orada banyo yapıyorlardı. Aynı kızamık gibi, her yanda çıkıyordu. Bulgur bulgur olurdu. Bulgurla tükürüyorlardı. Ocaklıkta üç İhlas bir Fatiha okurlar, bulguru ağzına alıyorlar sonra onunla birlikte tükürüyorlar. Öyle geçerdi (KK-9).

2.2. Aydaş

Çocuk aydaş olduğunda aydaş ocakları vardı oralara gidilirdi. Oğlakçada vardı oraya giderlerdi. Delik taş vardı. Ondan geçirirlerdi. Beyşehir in Ağılönü köyünde de var. Ne pişirin aydaş pişiririm derlerdi. Aydaş çocuklar zayıf, cılız olurdu. Bozkır dere var orada vardı (KK-11).

Aydaş çocuğu Oğlakçı köyüne götürürler delikli taştan geçirirler. Akçalarda bir kuyu var ona batırıp çıkarırlar. Kuyu da belli bir seviyede su var ne taşar ne azalır. Oradan su alırlar, banyo yaptırırlar (KK-12).

Aydaş ocağında Ne pişirin aydaş pişiririm sözü tekrarlanarak sayacağa bir bir tencere koyuyorlar, altına çalı sokuyorlar, yakar gibi tencere oturtulan çocuğun etrafından dönüyorlar pişirir gibi (KK-12).

Aydaş için Muzumla'ya götürürlerdi. Kabirden atlatırlarmış. Dere köye götürürlerdi. Boyalıya götürürlerdi. Bizim Ayşe nin oğlu Fatih Boyalı da iyi oldu. Aydaş olduydu. Göz aydaşı olduydu (KK-9).

Boyalı'da aydaş ocağı var. Orada deve kemiğinin içinden geçirirler⁸. Taşağıl'da devenin altından geçirilir (KK-10).

Ben Beyşehirliyim. Bizim köyde bir tane şehit mezarı var. Çocuğu aydaş olan o mezarlığa gelirdi. Bir tane kadın vardı. O kadın mezarın üzerinde bir ibrik su götürürdü, çocuğu yıkardı. Sonra iyi oldu derlerdi. Gelenlerden duyanlar gelirdi. Arvana'da delikli taş vardı. Oradan geçirirlerdi (KK-14).

Ketenli ile bizim köyün arasında Batal diye bir yer var. Orada su kaynağı var. Çocuğu orada yıkarlar. Genellikle aydaş için giderlerdi, başka hastalıklar içinde giderlerdi (KK-18).

⁸ Bkz. Ekler, Fotoğraflar: Fotoğraf 4.

Tencereye çocuğu oturturlardı, altına ateş yakar gibi yaparlardı. Ne pişirin "Aydaş pişiriyorum." derlerdi (KK-19) .

Bir iki yaşlarındaki çocuklarda olurdu. Halk arasında kocakarılar veya ocaklıklara götürürlerdi. Boyalı, Bostandere ve Seydişehir'de delikli yerden geçirirlerdi. Burada Kermeler derler birisi vardı. Onlar ağırdan tersliğe çıkan delikten geçirirlerdi (KK-28).

Bizim burada değirmen vardı. Değirmenin ark evine götürürler, orada yıkarlardı. Zayıf düşmüş, gelişmemiş, aydaş çocuğu götürürlerdi. Oraya alkana derlerdi (KK-28).

Çocuk kendinden geçer, zayıflar, vücudu sölpür, aydaş olur. Arvana'ya götürürler, delikli taştan geçirirler (KK-32, KK- 34).

Caminin yanında delikli taş vardı. Çevre köylerden o taşa gelirlerdi. Zayıf olan çocukları içinden geçirirlerdi. Oraya üç beş kuruş para bırakırlardı (KK-26).

Çocuk zayıf olduğu için aydaş derler. Aydaş olanları pişiriveririz, giderler. Büyük adamlar bile geliyorlar zayıf oldukları için onları da pişiririz. Çocuğu leğene oturtuyorum, oklavayı etrafında döndürüyorum. "Selamünaleyküm, aleyküm selam ne pişirin aydaş pişiririm. Pişirin mi pişiririm " derim. Böyle pişiririm. Her taraftan gelen olur. Su ve ekmek veririm, giderler. Şifa olsun diye ocaktan ekmek ve su verilir. Kaynanam bana el verdi. Bu şekilde devam ettiriyorum (KK-41).

2.3. Bademcik Şişmesi

Sıcak tutulması gerekir. Elma kaynatılır, sıcakıyla boğaza sarılır. O iyi gelirdi (KK-28).

2.4. Baga

Burda бага ocağı var. Бага guatr demek. Halk arasında бага derler. Üç İhlas bir Fatıha okunur, ayet okunur, Yasin okunur. Ekmek veriyoruz, su veriyoruz, perhizi olur onu veriyoruz. Burası бага ocağı, eskiden dedelerimiz bagaymış, onlardan bize kaldı. Bagacılar derler bize. Бага'ya gittim okuttum iyi oldu derler. İstanbul'dan bile buraya gelirler. On beş-yirmi gün bir perhiz yapıyor, şifası olursa kırkılıyor şifası olmazsa bırakıyor. Genelde bir hafta deniyor, bir haftada belli eder. Bir hafta sonra geçmeye başlamadıysa yine gelir, geçerse de başka birine tavsiye eder o gelir. Geçmeye başladıysa kırk günün sonunda geçer. Perhiz olarak tatlı

yazıyoruz, bal pekmez, kuru üzüm, koyun veya keçi eti, yağı sütü, pirinç pilavı, çorba, çay kahve yazıyoruz. Mayalı olan şeyleri vermiyoruz, sığırın etini sütünü hiç bir şeyini yemeyecek. Şiş yeri elliyoruz, dua okuyoruz. Çocuklarda oluyor belirli yaşta herkeste olabiliyor. Genelde beş, yedi, dokuz yaşında çocuklar geliyor. Bebek pek gelmiyor (KK-37).

2.5. Boğmaca

Ocaklıklar vardı. Oralara götürürlerdi. Yenice köyde boğmaca ocağı var oraya giderlerdi (KK-14).

Çocukların boğaz kısmı şişerdi. Denizlerde olan büyük deniz kabuğunun içine ocaktan sıcak suyu katarlardı. Onun ülük gibi olan kısmından içirirlerdi. Durdu ablamda vardı (KK-10).

Çocuğun boğazı şişer, boğazında büyük şişlik olur. Çocuk boğmaca olur. Çocuğun boğazına eşarp veya bez sarılır. Çocuğun boğazının sıcak tutulması sağlanır (KK-5).

2.6. Çiçek

Çiçek hastalığı olurdu. Sulu çiçek, kuru çiçek olurdu. Avşar köyüne giderlerdi. Orada çiçek ocağı var oraya giderlerdi. Orada bir pınar var onun suyuyla yıkarlardı. Karahisar diye bir köy var Beyşehir'in oraya giderlerdi. Oradan çamur alır gelirlerdi. O çamuru sürerlerdi veya oranın suyuyla duş yaptırırlar geçerdi (KK-11).

Çiçek hastalığında çiçek çıkan yerleri, yüzünü kaşımaya diye çocuğun ellerine eldiven geçirirlerdi. Baldan, şekerden şerbet yaparlardı, onu içirirlerdi. Sarı bağlarlardı (KK-43).

2.7. Çıban

Bende çocuğumu Karahisar'a götürdüm. Vücudunda çıban oldu. Eskiden pislik çoktu. O yüzden adamın yüzü her tarafı çıbana karardı. Benim çocuğumun da her tarafı çıbana kardı. Karahisar'a götürdüm. Annesi arkasına aldı, Karahisar'a kadar götürdük. Orada bir ebe vardı o civit⁹ yapıyordu. O ebe civit yapıverdi iyi oldu. Kopya kalemle çıbanların üzerini çizdi, okudu, üfledi (KK-15).

Bademli de ocak vardı oraya giderlerdi. Köstebek yuvasına yumurta gömerlerdi (KK-14).

⁹ Temreği, çıban gibi hastalıklara kopya kalemle çizilerek yapılan tedavi şekli.

Çıban çıkardı. Üzümü döverlerdi, sararlardı. Çıbanı patlatırlardı. İyi olurdu (KK-16).

Benim biladerin kafasında bir çıban çıkmış kaşıya kaşıya kanyor. Bizim bir iki yaşında ufaklık vardı. Entari giyerdi. Şunun kafasına işe dedim. Kafasına sidiği saldı, vallahi iyi oldu gitti. Pisi pis savar derlerdi (KK-21).

Yayla yolunda taş varmış. Bizim yayla yolunda eski köy yerleri varmış. Vücudunda çatal çatal çıban çıktı mıydı, o taşın dibine mih atarlarmış (KK-32).

2.8. Çocuk Uğunması

Çocuk uğunmasının nazar değmesinden olduğuna inanılır. Nazarı değdiği sanılan kişinin evinin giriş kapısından gizlice bir parça alınır. Bu parça bir teneke üzerinde yakılarak çocuğa dumanı tütürülür (Kahraman, 1979: 79).

Benim ebem, hem aşçıydı hem doğum ebesiydi hem de çocuğa bakardı. Bende daha çocuğum, ebemi takip ettim. Birisi geldi. Şerife ebe çocuğum durmuyor, dedi. Çocuk sürekli ağlıyordu. Ebem dur bakayım kuzum dedi. Aşağı indi. Ambar damı deriz, buğday fala dökülen yer. Orada kerpiç¹⁰in arasından simsiyah bir bez çıkarttı. Bezin arasından küçük bir şey aldı, övcelemeğe başladı. Fink¹¹ tanesinin yarısı kadar bir şeydi. Bu çaputtaki ne diye merak ettim. Yukarı çıktı. Bir avuç üzüm verdi. Şu üzümü gev bezin içerisine koy, dedi. O elindekini de içine koydu. Çocuğun ağzına verdiler. Ona sorguç derlerdi. Onu çocuk emerken uyudu. Sonra ebeme sordum bu ne diye. Dedem afiyen¹² sakızı alırdı. Ebem dedemin aldığı afiyen sakızlarını çalarmış, kerpiçin arasına saklarmış. Çocuklara afiyen sakızı verirdi. Çocuğun karnı ağrırsa da verirdi (KK-21).

2.9. Dalak Büyümesi

Ebem vardı, dalak ocağıydı. Dalak büyümesine bakardı. Çevre köylerden dalak kıydırmaya gelirlerdi. Su konulan testlerin kırık parçalarını dalağın olduğu yere sürterdi. Dalak olan yeri dualarla överdi. 5 kuruş 10 kuruş verirlerdi ebeme. Oda bana verirdi o paraları. Gözüne çarpan topraktan yapılmış kırık saksıları al gel buraya bulunsun bizde derdi (KK-30).

¹⁰ Duvar yapımında kullanılan kalıpta kurutulmuş balçık.

¹¹ Besin değeri ve verimi yüksek olan yem bitkisi.

¹² Afyon.

2.10. Gece Yanığı

Gece vücutta oluşan kırmızı yanık şeklindeki kabarcıkları tedavi etmesi için bir tabakta un ile yal yapılır. Ören, yıkık, virane, terk edilmiş bir yerde yakılan ateşin etrafına hazırlanan yal, okuyarak serpilir. Hasta kişi hiç konuşmadan evine döner ve tedavi edildiğine inanılırdı (Balcı, 2021: 162).

Şimdi zona hastalığı diyorlar, Gece yanığı hastalığında akşam karanlığında ocakta yanan ekşiği götürürler üç yol ayrımına atarlar, üç İhlas bir Fatiha okurlardı. Ardına bakmadan gelirlerdi. Öyle atar gelirler geçirdi. Fıska fıska olur. Kabarcık kabarcık olur. Ağrı sızı yapıyor, ateşte yanar gibi yanıyor (KK-9).

2.11. Kabakulak

Kabakulağı yazdırırlardı. İmamlar yazardı. Kulağın arkası şişerdi. Şiş bölgeye hoca yazardı (KK-22).

2.12. Karın Ağrısı

Karın ağrısına beze bise¹³ sürülür, karın bölgesine sarılırdı (KK-7).

Bezin üzerine bise sürülür, sobada biraz ısıtılır karına sarılır. Karın ağrısı geçer (KK-11).

Karını ağrıyan hastaya acı yavşan denilen ot kaynatılarak suyu içtirilir. Bir de o otun çiçekli kısmı ağza alınarak çiğnenir, çok acı bir tadı olan suyu yutulur. Birde karını ağrıyana bir kaşık suyun içine bir iki damla katran veya bise damlası akıtılır ve içilir (Kahraman, 1979: 79).

Külle bise karıştırılır, nohut şeklinde yapılır, hap atar gibi atılırdı. Karın ağrısını keserdi (KK-9).

Ayvadene'yi kadın ağzında çiğnerdi. Bezin içerisine sarardı. Çocuğun ağzına suyunu sıkardı. Çocuğun karını ağrıyorsa geçerdi. Ayvadene'nin çok derde devası var (KK-16).

Çocuğun karını ağrırdı. Karnına bise sararlardı. Biseyle yumurta karıştırırlar sararlardı (KK-21).

¹³ Çam ağacının şirasından elde edilen çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan siyah renkte olan sıvı madde, püse.

Uyku hapi vardı. Afiyen sakızı olmadığında o uyku hapının dörtte birini sorgucun içine koyarlardı. O da karın ağrısını keserdi. Panalgin ve piptal diye bir hap vardı. Anne sütünü sağlıyordu. O haplardan çeyreğini sütün içerisinde eritip çocuğa içiriyordu (KK-21).

Acı yavşan karın ağrısına iyi gelir. Kekkesen otu da ağrı kesici olarak kullanılır. Köpek ot yemez ama karnı ağrıyınca o otu bulup yiyor (KK-39).

Taze bebeklerde gaz oluşumunda biseyi beze döküp karnına sararlardı. Bebek rahat rahat uyurdu. Karnını yumuşacık tutardı. Bise çamlardaki şıralardan yapıldı (KK-39).

2.13. Kızamık

Kızamığa pekmez içirirlerdi (KK-9).

Tatlı yedirirlerdi. Bunların faydası olursa olurdu, olmazsa ölürdü (KK-8).

Çocuklar en çok kızamıktan ölürdü. At ile bir adam gelirdi. Üç hap verirdi. Benim kaynananın bile bir günde üç tane oğlu öldü. Hep benim mi çocuğum ölür diye kefeni şuradaki kuyuya atıverdi. Kızamığa tatlı yedirirlerdi. Birden çıkarır ya tatlı birden yüzüne vurur. Turşu pilav yedirtmezlerdi. Pekmez içirdiler mi al gelin gibi kalırdı çocuk. Ciğeri birden bire hastalığı atardı (KK-10).

Kızamık hastalığına yakalanan hastaya bol bol pekmez içirtilir, tatlı yiyecekler yedirtilir (Kahraman, 1979: 79).

Kızamık için tatlı yedirirlerdi, pekmez içirirlerdi, üzüm yedirirlerdi (KK-15).

Kızamığa toprak vardı. Karabulak'tan mı bir yerden kürtaşı denilen bir toprak getirirlerdi. Onu sürerlerdi. Ekşi yedirmezler tatlı yedirirlerdi (KK-21).

Dut dibi diye bir yer vardı oradan toprak getirirlerdi. Kızamık gibi hastalıklarda kullanılırdı (KK-38).

Kızamık olan çocuğu karadut ağacının altında banyo yaptırırlardı (KK-39).

2.14. Kızıldonlu

"Kızıldonlu diye yüzde görülen kızartı ve kaşıntıya denir. Bu durumda olan hasta kızıldonlu ocağında donnanır. Köyde kızıldonlu ocağı vardır. Donnama yaparlar. Burada önce hastanın yüzüne pekmez tatlısı sürülür. Onun üstüne kına

ekilir. Daha sonra sıcak pamukla hafif hafif yakılır. Bu arada da şöyle bir konuşma olur. Donnama yapılırken hasta donnama yapan ebeye sorar:

-Ebe ne yapan? Ebe;

-Kızıldonnu yakarım ebem, der. Bu konuşma üç defa tekrarlanır. Sonra yakının üstü kırmızı bezle sarılır. Hasta ebeye arılık verir" (Kahraman, 1979: 78).

Tol köyünde tavayı ateşe koyarlardı. Alevleme derler, tavayı ısıtırlar, kızıldonlu olan yerin üzerinde tavayı gezdirirlerdi. Tavanın içerisinde hiçbir şey olmazdı. Bir karış kadar üzerinden gezdirirlerdi. Titretir, sıtma hastalığı gibi, bütün vücut kızarır. Ne pişirin kızıl donlu pişiririm derlerdi (KK-11).

Ellerimize yakılan kına sürülürdü. Burada bir ocak var Ak Fadime'nin Ayşe, o tavayla yakıyordu. Tavayı ısıtıyorlardı. Çıkan yere al bir bez örtülüyordu, tavanın altıyla o bezin üzerine koyuyorlardı, gezdiriyorlar (KK-9).

2.15. Körsü

Bazen kulakların yan taraflarında büyük büyük bir şeyler çıkardı. Buna körsü derlerdi. Beyşehir bademli de ocağı vardı. Oraya götürürlerdi. Oradaki kadın; giderken körsü¹⁴nün eşmiş olduğu toprağı bulacaksın oraya yumurta gömeceksin, arkana bakmadan direk gideceksin, derdi. Sonra o yumurtaları kadın oradan almış (KK-16).

2.16. Kulak Ağrısı

Körpe çocuklara daha çok eziyet veren hastalıklardan biri kulak ağrısıdır. Kulağı ağrıyan çocuğun karnı bozulur. Başını o taraf bu tarafa çevirir, eli ile kulağını ovar. Böyle çocukların kulağına oğlan olduğunda kız sütü (kız çocuğu olan annenin sütü), kız olduğunda annenin kendi sütünü salarlardı, tütsü verir, eriyip soğumuş tavuk yağı salarlardı (Kadirzade, 2005: 46).

Oğlan çocuğunun kulağı ağrırsa kız doğuran bir kadın memesinden çocuğun kulağına süt fişkirtirdi. Ve yahut kızın kulağı ağrıyorsa oğlan doğuran bir kadın yapardı (KK-21).

¹⁴ Yörede Köstebek'e verilen isim.

2.17. Kurdeşen

Kurdeşen için akşam ezanından sonra dört yol ağzına ateş yakılır, üç İhlas bir Fatiha okunur, ben kurdeşen oldum, gel kurdeşenini al git diye üç kere derler, kimseyle konuşmadan, arkana bakmadan evine dönersin (KK-14).

Kurt aşığı bulurlardı. Kurdun aşık kemiği birkaç evde bulunurdu. Onu hocaya okuturlardı. Bir hafta boğazına takardı. Sonra iyileşirdi (KK-21).

Kabarcık gibi olurdu. Bizim çocukluğumuzda olurdu. Annem rahmetli, dört yol arasına bir eksi¹⁵ atardı. O çocuğun başının üzerine bir al bürürlerdi. Annem ebiçir¹⁶ gelirdi, dört yol ağzına eksi atardı. Eksi attığında arkasına bakmadan eve gelirdi, geçerdi. Dört yol ağzına ekseyi attıktan sonra geldiğin yerden gitmeyeceksin. O zaman o insanlar ona inanıyordu. Doktor fazla yoktu. Doktora gidecek gücümüzde yoktu. Şükür geçip gidiyordu (KK-38).

2.18. Sarılık

Bizim çocuk bir sarılık hastalığına tutuldu. Veli'yi Bağra'ya götürdük. Dede yatırttı. Jilet ile alnının üç yerinden kesti. Kanı akıttı. Meğerse sarılık içine vurmuş. Konya'da kurtardık. Onu da Beyşehir'e balığa gittilerdi. Pis sudan kapmış (KK-10).

Kahraman'ın Seydişehir'e bağlı Gökçehüyük köyünde derlediği bilgilere göre; "Bu hastalığın tedavisi için köyde sarılık ocağı vardır. Bir kişide sarılık olduğu yüzünden ve gözlerinden belli olur. Yüzü ve gözünün akı sararır. Kendisinde sarılık olan hasta ocağa gider, sarılık kestirir. Sarılık ocağında tuz ve ekmek ikram edilir. Bu arada su da verilir. Hastaya ayrıca evinde de yemesi için tuz ve su verilir, getirdiği kabına su doldurulur. Sarılığı kesen "Şifası Allahtan, yeter ki sen kalbini tam tut." der. Sarılık kestirmek içinde Çarşamba ve pazar günleri seçilir, üçlenir ve arılık verilir. Ayrıca da hastaya acılı yemek yemesi tavsiye edilir" (Kahraman, 1979: 79).

Bir ebe vardı, alnına bir jilet atıyordu, kanatıyordu, geçiyordu (KK-26).

Çocuk doğduğunda üzerine sarı tülbent örterlerdi. Hastanelerde çocuğun topuğundan kan alıp bakıyorlar (KK-34).

Çocuğun üzerine sarı bir tülbent örtülür. Sarılığın geçeceğine inanılır (KK-6).

¹⁵ Ateşte bir kısmı yanmış odun parçası.

¹⁶ Annenin çocuğu sırtına alması, ebiçmek.

2.19. Sıtma

Kinin diye bir hap vardı o kullanılırdı. Sıtmayı o savardı (KK-11).

Sıtmada sürünü sürünü ya ölür ya da iyi olurdu (KK-8).

Sıtmada insan üşürdü. Zangır zangır titrerdi. Sıtma hapi derler bir hap vardı onu kullanırlardı (KK-9).

2.20. Siğil

Bazı kişiler siğili okumuş. İğde kırarsan geçermiş, mezarlığa girip oradan bir dal kırarsın onu saklarsın o kurudukça geçermiş.

Benim bir kız vardı. Ellerin üstü topar topar siğil oldu. Doktora götürdüm, ilaç fayda etmedi. Eczacı arkadaşım vardı. İlk önce hangisi çıktı amcam, dedi. Ona toplu iğneyi batırdı. Çakmak ile yaktı. Sinirleri yaktık, dedi. Belki faydası olur mu dedik, yine olmadı. Kız Balıkesir'de okuldaydı. Bir arkadaşının annesi gelmiş. Bu ne kızım demiş. O da anlatmış. Kızım dedi ki; kadın baktı, okudu mu ne yaptı, ben o ara elimi unuttum. Bir hafta on gün elime bakmayı unutmuşum, bir hafta sonra baktım elimde yok (KK-28).

Dut yaprağının ana dalını sıyırlar, burkarlar onu başının üzerine asacaksın. O ne zaman kurursa siğilde kurur (KK-24).

Yeşil dut yaprağının ana damarını çıkarırlar. Onu siğilin üzerinde burkarlar, bunu yattığın yere asarsın bu ne zaman kurursa siğilinde o zaman kurur (KK-21).

2.21. Soğuk Algınlığı

Hastalıklarda genelde segrek¹⁷ sarardık. Bizim birader hastalandı. Doktor Mehmet segrek haşlarlar onu sıcaklığıyla sırtına sararlardı. O hastalığı hafifletirdi. Üşütme ve soğuk algınlığında yapılırdı (KK-11).

2.22. Sokmalar

Yılan sokması çok olmazdı. Akrep soktuğu zaman soktuğu bölgeden emerek zehri dışarı çıkarırlar. Beni de akrep soktu, küçüktü pek etkisi olmadı, arkadaş vardı emerek zehri çıkardı. Ayran içirirlerdi (KK-33).

2.23. Sökel

Sökel nefes alma zorluğudur. Kabire giderlerdi. Kabirde kıyarlardı (KK-14).

¹⁷ Yörede keten tohumuna verilen isim.

Nefes almada zorluk yaşanırđı. Kabire götürürlerdi. Orada mezarın çevresinde dolaştırılarak kıyarlardı (KK-38).

2.24. Sürk

Çocuğun vücudunda kızarıklıklar oluşur, çocuğun vücudu kabarır. Buna sürk denir. Sürk olan çocuk Kavak Köyü'nde çıkan sodalı suya götürülür (KK-2).

Akçalar'da sürk kuyusu var. Orada kovayla buz gibi suyu çocuğun üzerine döktün mü soğuktan bir anda titrer, silkelenir, orada sürkü de silkelenir (KK-10).

O zamanlar çocuk ölümleri çok olurdu. Ocaklara götürürlerdi. Kaşıntı olanları Akçalar'a götürürlerdi. Kaşıntı ocağı vardı. Sürk derlerdi. Çocuklarda olurdu (KK-13).

Burada (Akçalar) sürk kuyusu deriz bir kuyumuz var. Ufak çocukların üzerinde çıkan sivilce, biz sivilce deriz ya ona sürk diyorlar. O kuyunun başında bir kadına, kadınlar 5 10 kuruş verirler, gelen çocuğu yıkayıverir. Kimi çocuğu içine bandırırılar, kimini kovayla su çekip yıkarlar, kimi suyu alır gider evde ısıtır öyle yıkar. Yalnız çocuğun vücudunda çıkan o hastalık yok olur (KK-16).

Kaşıntı kızarıklık olurdu. Sulara götürürlerdi. Akçalar ve Homa'da (Esence) su var, oraya götürürlerdi (KK-28).

Üzeri kirli olanlar çocuğa bakmazlar. Bakarlarsa çocukta sürk olur (KK-34) .

Çocuğun vücudu kavlar, termiye gibi soyulurdu. Akçalar'da sürk kuyusu var, oraya götürürler (KK-34).

2.25. Sürekli Ağlayan Çocuk

Çok ağlayan çocuğa da kanı karışmadık birinin terliğini ağzına vururlardı. Pabuç çarparlardı (KK-10).

Çocuk çok ağlarsa ağzına babasının pabucunu vururlardı (KK-14, KK-29, KK-34).

Buradan (Tepecik'ten) Ormana'ya muska yazdırmaya giderlerdi. Ağam bebekken hiç durmazmış, sürekli ağlarmış. Babam oraya gitmiş, muska yazdırmış gelmiş (KK-42).

Çocuk, durmaz ağlardı. Biseyi tereyağıyla karıştırıp tülbentin arasına koyup çocuğun ağzına verirlerdi (KK-39).

2.26. Temreği

Külleme Ocağı: Az bir kül su ile karıştırılır. Karıştırma yaparken külleme yapan dualar okur ve karışımın içine hafifçe tükürür. Sonra temreği kısıma sürer. Üzerini bir bezle bağlar. Külleme genellikle Çarşamba ve Pazar günleri yapılır. Hasta külleme yapana arılık verir. Külleme üçlenir.

Temreği yazan yaşlı bir ihtiyardır. Temreği yerin üzeri suyla ıslatılır. Kopya kalemi veya tükenmez kalemle temreğinin etrafı çizilir. Daire içine alınması o daire dışına yayılmaması, ürememesi içindir. Dairenin içine Arap harfleriyle dualar yazılır. Sonra üzerine hafif hafif tükürülür. Burada da arılık verilir. Yazma işlemi üçlenir. Temreği yazdırma işleminde Çarşamba ve Pazar günleri seçilir (Kahraman, 1979: 78-79).

Sebeup Allah'tan şifa benden dedikten sonra Fatihayı okurum, tükürürüm, ondan sonra İhlas'ı okurum, ondan sonra Felak okurum, tükürürüm. Sonra geçerdi. Bunları okurken anahtarla etrafını çizirdim (KK-19).

Yazdırmaya, küllemeye belirli ocaklar var oraya giderlerdi. Yazma işini kopya kalemlerle yaparlardı. Onun mürekkebi faydalı oluyordu. Okuttuk da yazdırdık da geçti derlerdi. Tolda külleme vardı. Külü suyla veya tükürükle karıştırırlar sürerlerdi. Buna külleme derlerdi (KK-28).

Hocaya okuturlardı, tükürtürürlerdi. Külettirirlerdi. Mürekkepli kalemle çizerlerdi. Mürekkebin acısı onu geçirirdi, hocadan bilirlerdi (KK-21).

Burada temreği ocağı var, o ocaktan temreği için kül, su, tuz, ekme alınır. Onlar kullanılırdı, geçerdi (KK-31).

Ocaklar vardı. Temreği için boya kalemi vardı, onunla bir şeyler yazarlardı. Hâlbuki o boyanın içindeki madde iyileştiriyordu. Bu üçleniyordu (KK-39).

Temreğiye tükürürler. Normal ocakta olan külle küllenir. Temreğinin üzerine sürülür. Ocakta bir lokma ekme verirler. Ocak ekmeği derler. Onu yersin (KK-22).

Okuyup üflüyor ekmeğe kül sıkıyor, soğanı keserler, göktaş gibi bir şeyle okur, yazar, kalemle çizer tükürürdü. Kalemle çizer okur üfler tükürürdü. Temreği geçerdi.

2.27. Uyumayan Çocuk

Afyonun kozasını kaynatırlardı. Beşikte yatan uyumayan çocuğa uyusun diye bir kaç çay kaşığı içirirlerdi. Çocuk uyur kalırdı (KK-16).

2.28. Yılcık

Ortakaraören'de yılcık ocağı var. Yılcık herkeste görülebilir, çocuklarda da görülebilir (KK-11).

Gevrekli ve Bostandere'de yılcık ocağı var. Bıçak ile kıyarlar geçer. 7 Mehmetli evden bıçak toplarlar. Yani Mehmet isminde birisi olan 7 evden bıçak toplanır. Kimden aldıysa yazıyorlar. Akçalar, Homa, Evreği, Bostandere ..., bıçağın hangisi küflenirse oraya gider yılcığı kıydırırlardı (KK- 44).

Burada (Akçalar) yılcık ocağı var, Çavuş ve Boyalı'da da var. Oraya bıçak koydururlarmış. Bıçak küflenirse ayağında ki ağrı yılcıkmış. Oradan perhizini verirlermiş. Yılcık kıyarlarmış (KK-16).

Yılcık ocağı vardı. Beş on bıçak topluyorlar her evden. On evden on bıçak topluyorlar. Hangisi küflenirse o evin sahibine göre sen Tekkeye, Muzumla'ya, Çalmanda'ya vs. gideceksin derlerdi (KK-45).

Bölüm Sonu Değerlendirme

Seydişehir bölgesinde çocuklarda görülen yukarıda açıklamasını verdiğimiz 28 tane çocuk hastalığı derledik. Bu hastalıkların çoğunluğu geçmiş dönemde halk hekimliği tedavi şekilleriyle, ampirik yollarla bulunan sağaltma teknikleriyle genellikle bölgelerde bulunan ocaklıklarda tedavi edilmektedir. Modern tıbbın ilerlemesi geleneksel tedavi şekillerine olan rağbeti son derece azaltmıştır ama bitirmemiştir. Halen Seydişehir bölgesinde modern tıptan çare bulamayanların veya inancını ocaklıklara bağlı tutanların uğradığı birkaç tane de olsa ocaklık bulunmaktadır. Bunlar birkaç köyde bulunan Aydaş, Temreği, Baga ocaklıklarıdır.

Geleneksel tıbbın deneme yanılma yoluyla bulduğu çeşitli tedavi metotları, tespit edilen şifalı bitkiler modern tıbbın gelişmesine imkân tanımıştır. Farklı yörelerde yapılacak buna benzer derlemeler eski tedavi yöntemlerinin ve tedavilerde kullanılan malzemelerin ortaya çıkmasını sağlayacak ve bunlar üzerinde detaylı inceleme yapmayı olanaklı kılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK ETRAFINDA ŞEKİLLENEN SÖZLÜ GELENEK ÜRÜNLERİ

3.1. Bilmeceler

İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinde oluşan inançlar içerisinde farklı olaylar, durumlar ve varlıklar çerçevesinde zarar geleceğine inanılan şeylerin isminin anılmamasının istenmesinin, bunların farklı ifadelerle anlatılmaya çalışılmasının sonucunda ortaya çıktığı tahmin edilen bilmeceler zamanla eğlenceli vakit geçirme işlevini üzerinde barındırmaya başlamıştır.

Bilmece, soyut-somut varlık ve kavramları uzak yakın ilişkisi ve çağrışımlarla insanın düşünce ve dikkatine sunarak bunları açıklamayı veya bulmayı amaçlayan kalıplaşmış sözlerden oluşan anonim halk edebiyatı türüdür (Artun, 2018: 134).

Bir şeyin adını söylemeden, bazı özelliklerini üstü kapalı olarak anlatarak onun ne olduğunu bilmeyi, dinleyene veya okuyana bırakan oyun, eğlence olarak tanımlanan bilmece, Türk Halk Edebiyatı içerisinde çok önemli bir yere sahip edebi bir üründür. Türk bilmeceleri ile ilgili ilk bilgiyi Kaşgarlı Mahmud'un Divan ü Lügat'it-Türk adlı eserinden elde ediyoruz (Yalçın ve Aytaş, 2017: 191).

Bilmeceler çok eski çağlardan beri oluşmuş ve yüklendiği işlevlere göre şekillenip belirli kurallar doğrultusunda günümüzdeki şeklini alarak kalıplaşmış ve kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen sözlü edebiyat ürünü bir gelenektir. Bilmeceler bir toplumun dünya görüşünü, düşünce yapısını, ortak değerlerini ve kültürünü yansıtır. Bilmece sormak bu yolla hoşça vakit geçirmek için oluşturulan bu söz ve zekâ oyunları bu özellikleriyle evrenseldir ve hemen hemen her kültürde rastlanılan sosyo-kültürel bir olgudur (Çobanoğlu, 2018: 92).

Bilmecelerin önemli fonksiyonlarından biri de, köklü medeniyetlere sahip topluluklarda dil becerilerinin, çevredeki eşya ve olayların iyi kavranması için kullanılan eğlenceli bir dil öğrenme yolu olmasıdır (Yalçın ve Aytaş, 2017: 191).

Bilmeceler insan organlarından, çevremizdeki eşyalardan, hayvanlardan, yiyecek ve içeceklerimizden, tabiat olaylarından dini inanışlara, çeşitli maddi varlıklara ve sosyal olaylara kadar oldukça geniş bir manzara göstermektedir (Tezel, 2019: 9).

Türk halkının zekâ ve ince zevklerinin parıltısı olarak ortaya konulmuş olan bilmeceler, eğlence vasıtası olmakla birlikte, kişilerde muhakeme gücünü, düşünce derinliğini geliştirmesi bakımından da önemlidir. Diğer taraftan da, Türkçe'nin estetik yapısını ve edebi zevkini sergilediklerinden dolayı da edebiyatımızda ayrı bir öneme sahiptir. Sözlü gelenekte manzum ve mensur yapıda, ama daha çok manzum özelliktedir (Kaya, 2019: 529).

Bilmecelerin Özellikleri:

1. Hem manzum hem de mensur örnekleri bulunan bir türdür.
2. Manzum bilmeceler en çok beyitlerden ve dörtlüklerden oluşur.
3. Genellikle anonimdirler, ancak lügaz veya muammaların söyleyicileri bellidir.
4. Bilmeceler metinlerinde anlamlı kelimelerin yanı sıra doldurma ve yansıma kelimelere de rastlanır.
5. Bilmecelerin yanıtları bir ya da daha fazla kelimedenden oluşabilir.
6. Konuları bakımından çok zengindirler.
7. Bilgi sınamak üzere hazırlandıkları için problem çözme yeteneğini geliştirirler.
8. Yetişkin ve çocuk eğitiminde önemli bir rol üstlenirler.
9. İmece usulü ile yapılan işlerde kullanılarak işin zevkli bir hale gelmesini sağlar.
10. Bilmeceler sorma geleneğinin bir özelliği olarak cevabı bilemeyen kişiye sembolik bir ceza verilir (Sakaoğlu-Alptekin, 2007: 587-611).

Seydişehir yöresinden derlenen bilmeceleri cevaplarına göre şu şekilde sınıflandırabiliriz¹⁸;

3.1.1. Bitkilerle İlgili Bilmeceler

Ufacık bir al yastık

İçine biz un bastık (İğde) (KK-40).

Uzun uzun uzalar

¹⁸ Bu alandaki bilmecelerin büyük kısmı Bahaeddin Paşlı'nın (KK-1) notlarından alınmıştır.

Kuyruğundan buzalar (Kabak) (KK- 40).

Pencereden ay doğdu

Görenler hayran oldu (kaldı)

Annesi beşikteyken

Kızının kızı oldu (Üzüm asması) (KK-14).

Bir tavuğum var kaz gibi kırk entari giydirdim, yine g.tü buz gibi? (Lahana)

Kat kat börek kat kat çörek vallahi bu ne börek ne çörek? (Lahana)

Geriden baktım emir semir

Yanına vardım kitli demir? (Ceviz)

Benim bir binam var

Üst katı kadifeci

Orta katı pamukçu

Altı marangoz dükkânı (İğde)

Mantosu yeşil entarisi kırmızı, düğmeleri siyah? (Karpuz)

İçi darı, dışı deri? (İncir)

Anası yaylım kadısı

Oğlu oba delisi

Kızı dünya güzeli? (Üzüm)

Kırmızıdır kan değil

Yazılıdır, Kuran değil (Şeftali)

Sarı ineğim sarkıp durur

Düşerim diye korkup durur? (Kiraz)

Uzundur sapı tatlıdır kendi (Kiraz)

Ucu sallanır, dibi ballanır? (Patlıcan)

Dedemin fesi kokar nefesi (Biber)

Temelden atladı

Dibine yumurtladı (Kabak)

Çıtır çıtır yenir

Eğlencelik denir (Kabak Çekirdeği)

Yer altında kıllı papaz? (Soğan)

Çadırda mısın çukurda mısın

Sen bir akça yumurta mısın

Âlem gitmiş bayrama

Sen hala burada mısın? (Mantar)

Ah umutlar umutlar

Yusuf'u yiyen kurtlar

Ayaklarından emer

Tepesinden yumurtlar? (Buğday)

Yaradanın işleri

Sırtındadır dişleri (Mısır)

Alçacık tepe

Şingirdaklı küpe (Nohut)

Değirmen tepe

Dört yanı küpe

Altın ağırsak
Gümüş süpürge (Üzerlik)

Attım ipleri
Tuttum küpleri (Kabak)

Yarım ekdim, bütün aldım (...)

Fil fillice, g.tü kılıca (Muşmula)

Yer altında ak düğme (Çiğdem)

Yer üstünde mum yanar (Çiğdem)

Yer altında al mermi
Çiçekleri değirmi (Havuç)

Uzadıkça kıvrılır
Ağızları kavurur (Biber)

Ben babamın kızı idim
Yemeklerin tuzu idim (Biber)

Ardı aşağı, mordu ayağı
Bunu bilmeyen, gavur uşağı (Patlıcan)

Al elma desem değil
Kıvrılma desem değil
Acı dilli başı kıllı
Bir herif desem değil (Soğan)

Aldır abası
Yeşildir küpesi
Bunu bilmeyen

Eşek sıpası (Biber)

Sular harkara gider

İner mezara gider

Anası kırk içinde

Oğlu pazara gider (Salatalık)

Benim bir fırınım var

İçi bir pide alır (Badem)

Gelin uyandı cama dayandı

Cam kırıldı, kana bulandı (Domates)

Çarşıdan aldım bir tane

Eve geldim, bin tane (Nar)

Dışı kazan karası

İçi peynir mayası (Kestane)

Allah yapar yapısını bıçak açar kapısını (Karpuz)

Dışı kazan karası içinde un helvası? (Kestane)

Ak yastık un bastık (İğde)

Mor fistanlı yeşil kaftanlı (Patlıcan)

Yer altında ak sakallı dede. (Havuç)

İçi kara dışı kara bilmeyen maskara? (Zeytin)

Kat kat açılır

Diş diş küçülür

Kokusundan kaçılır (Sarımsak)

Kat kat olur katmer değil
Al al giyer elma değil
Herkes yer meyve değil (Soğan)

Aldır abası
Yeşildir şapkası
Bunu bilemeyen
Eşek sıpası (Domates veya Çilek)

Makas kesmez, terzi bilmez bir al kaftan? (İğde) (KK-1)

3.1.2. Hayvanlarla İlgili Bilmeceler

Dört lap, bir küp
Eğri çöyenden bir çöp (Deve) (KK-32).

Allah'ın aklı
Boynunda takılı
Dört gözlü
Sekiz ayaklı (Boyunduruk/Öküzler) (KK-32).

İkılı bıklılı
Götü çıkılı (Karıncı) (KK-40).

Yer altında yağlı kayış (Yılan)

Altı tahta, üstü tahta
İçinde bir kara softa (Kaplumbağa)

O nedir ki kanadı var uçamaz
Uçsa bile bir tek mekân geçemez

Mekânından uzak düşse ol civarı
Ol saatte hemen verir canını (Balık)

Eğri buçlu, eğri beli
Kinini bilmeyen deli (Deve)

Ot yedim etlendim
Su içtim sütlendim
Aç kapıyı Fatma bacı
Dört ayakla ben geldim (Koyun)

Dalda durur elde durmaz? (Kuş)

Gelişi aslan gibi
Duruşu sultan gibi
Serilir hasır gibi
Sürünür esir gibi (Kedi)

Dalda durur elde durmaz
Telde durur, külde durmaz (Kuş)

Dünyanın en erkek kuşu hangisidir? (Baykuş)

Gözü beyninden büyük olan kuş hangisidir. (Devekuşu) (KK-1)

Dağdan gelir taştan gelir, bir yuvarlak(yeleli) aslan gelir (Keçi) (KK-18).

Dağdan gelir taştan gelir
G.tü açık eniştem gelir (Keçi) (KK-36).

Kırda yağlı tokmak yatar
Çivisi elime batar (Kirpi)

Ezan okur, namaz kılmaz

Evlenir nikâh kıymaz (Horoz) (KK-1)

3.1.3. Doğa ve Doğa Olaylarıyla İlgili Bilmeceler

Makas kesmez terzi biçmez? (Deniz)

Ufacık çamlar sakızı damlar. (Yağmur)

Rengi yok sesi var, buluttan anası var, ne sararır ne solar, türlü kablara dolar?
(Yağmur)

Gökten gelir han gibi savrulur duman gibi serilir hasır gibi sürünür esir gibi? (Kar)

Tıngır elek tıngır saç

Elim hamat, karnım aç? (Kar)

Biz biziz bir sürü kızız

Bir tahtaya diziliriz

Sabahları dağılırız? (Yıldızlar)

Kaf dağından uludur

Dünya onunla doludur

Süratlice uçarsın

İğne deliğinden (Güneş)

Nereye eğri büğrü

Sana ne beli doğru? (Baca ve duman)

Dağdan gelir taştan gelir

Bir yeveli aslan gelir (Sel)

Adı var tacı yok

Yayılr katı yok (Kar)

Şekere benzer tadı yok

Gökte uçar kanadı yok (Kar)

Ben giderim o gider önümde tın tın eder? (Gölge) (KK-1)

3.1.4. Eşyalarla İlgili Bilmeceler

Uzun uzun humbara

Dene çeker ambara (Kaşık) (KK-14).

Eli var ayağı yok

Karnı yarık

Burma bıyık (Ceket) (KK-40).

Boyu uzun beli ince

Mübarek deliğe koyunca

Bismillah den mi demen mi (Kaşık) (KK-43).

Kuyruklu kumbara

Erzak taşır ambara (Kaşık) (KK-40).

Bilmece bildirmece el üstünde kaydırmaca (Sabun)

Saradır özü güldürür yüzü? (Altın)

Hem dost olur hem düşman

Kâh pımpirik kah şişman? (Para cüzdanı)

Ala boyadım mora boyadım

Annemin beline doladım (Peştamal)

Aşağı çevir dolar

Yukarı çevir boşalır (Fes)

Akşam kapanır sabah açılır (Perde)

Yeşil koydum akşamdan

Kırmızı çıktı sabahtan (Kına)

Şu kadar şukka

Bu kadar bukka

Men dakika dukka

Men dakika dukka (Havan)

Çıkı pıtı hamam

Kubbesi tamam

Ben bir kız aldım

Babası imam (Saat)

Dünyanın en hızlı ressamı kimdir? (Ayna)

Dünyanın en hızlı fotoğraf makinesi nedir? (Ayna)

Dünyanın en hızlı fotokopi makinesi nedir? (Ayna)

Dışı var içi yok

Dayak yer, suçu yok (Davul)

Tel tel kadayıf

Bizim hanım pek zayıf

Bir kusuru var

Gözünden biri kayıp? (Dikiş iğnesi)

Dolu gider boş gelir

Ağzımıza hoş gelir (Kaşık)

Ben giderim o gider yanımda tık tık eder? (Asa/Saat)

Her sabah kalkar

Elimi yüzümü öper (Havlu) (KK-1)

Ben giderim o gider yanımda tın tın eder (Saat) (KK-18).

Bahçede biter

Makine büker

Her sabah kalkınca

Yüzümü öper (Havlu)

Ağzı açık alamet

İçi kızıl kıyamet

Yaş koydum kuru çıktı

Sallallahu Muhammet (Fırın)

Yargılanmadan asılan şey nedir? (Çamaşır) (KK-1)

3.1.5. İnsan ve Duyu Organlarıyla İlgili Bilmeceler

Yedi delikli tokmak

Bunu bilmeyen ahmak (Baş) (KK-40).

Kayada kalbur asılı

İçi mercan taşlı (Kulak) (KK-40).

Biz bizidik

Otuz iki kız idik

Eğildik büküldük

İki tahtaya dizildik (Dişler) (KK-40).

Biz bizidik bizidik

Otuz iki kız idik

Ezildik büzüldük

Bir duvar dizilik? (Dişler)

Yaş odada buzağı otlar? (Ağız, dil)

Minareden sarkıttım

Hacı babayı korkuttum? (Burun, sümük)

Gök keçi kovuktan bakar

Altından sütü akar? (Burun, sümük)

Kayada bülbül oturur

Düşeceğim diye korkar durur. (Burun, sümük)

Yeşil giymiş

Emir gelir çarşıdan

Beş halayık

Selam durur karşıdan (Burun, sümük)

Kandilde var mumda yok

Mendilde var çulda yok (Dil)

Küçücük bakkal dünyayı yutar (Ağız)

Aklığı yokluğundan iyi olan şey nedir? (Saç)

Yarım kaşık duvara yapışık (Kulak) (KK-1)

3.1.6. Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler

Bir küçük fil taşı

Cümle onun yoldaşı

Piştirirsen aş olur

Piştirmezsen kuş olur? (Yumurta)

Açtım tekerlendi.

Öptüm şekerlendi (Ceviz, Badem)

Bir güzel Âdem (Baklava)

Gelin uyandı cama dayandı

Cam kırıldı, kana bulandı (Domates)

Ak kum kanden gelirsin

Kan elinden gelirim

Niçin kanlı değilsin

Kenarından gelirim (Süt)

Duvarları beyaz kireç

Salla salla geç

Tazesini seç

Tuzla tuzla ye

Tuzla tuzla iç (Yumurta)

Varma güzel yanına

İki elin bal olur

Tutar isen yavaş tut

İki elin kan olur (Karadut)

Pişirirsen aş olur pişirmezsene kuş olur (Yumurta)

Bilmece bildirmece

Dil üstünde kaydımaca (Dondurma) (KK-1)

3.1.7. Yer Adlarıyla İlgili Bilmece

En kederli ilçemiz hangisi? (Of)

En efendi ilçemiz hangisi? (Beyşehir)

En eski şehrimiz hangisidir? (Eskişehir)

Tavukların en sevdiği ülke neresidir? (Mısır)

Lamba düştü is dedi

Yuvarlandı tan dedi

Anenem bunu bul dedi (İstanbul) (KK-1)

3.1.8. Diğer Bilmeceler

Kapıdan girdim hayladım

Cümle âleme payladım (Selam) (KK-14).

Erkek at eve gelince, dişi at ne der?(Bey gir)

On altının yarısı kaç eder? (Beş)

Gökten bir elma düştü

On ikiye bölündü

On birini yediler

Birine sabır dediler (Ramazan)

Kapı ardında direği

Küt küt eder yüreği (Hırsız)

Bir ağaçta beş kuş vardı

Birini vurdum, kaç kuş kaldı? (Hiç kalmadı)

Taşandır, demirdendir

Yediği hamurdandır

Dünyaları doyurur

Kendi doymaz nedendir? (Değirmen)

Bir mahalde oturur üç dört er

Her birinin yavrusu beşer beşer

Bir acayip nesne gördüm
Etrafında sürü var
Kendi kendini yer bitirir
Bir acayip huyu var

Demir mıknatısa ne demiş? (Çok çekicisin)

Büyük baca küçük bacaya ne demiş? (Yanımda sigara içmeye utanmıyor musun,
demiş.)

Bir elde kaç parmak var? (5)

İki elde? (10)

On elde? (50)

200'ün yarısı kaç eder? (25 eder.)

200'ün yarısı kaç eder? (12.5 eder.)

500'ün yarısı kaç eder? (225 eder.)

Karşıdan bakarım ağarır

Yanına varınca bağıırır? (Deniz/Gemi)

Hangi yazı okunmaz? (Alın yazısı)

Su içer kanı yok

Ses eder canı yok (Motor)

Bir kurt koyunu görmüş, koyun kurda ne demiş? (Mee)

Bin dört yüzün yarısı nedir? (475)

Altı binin yarısı ne eder? (2500)

Atılmaz, kapılmaz

Yıkılmış duvar yapılmaz

Yerlere, yurtlara seriler beni

Hiç yok iken sürdüler beni (Tarla)

Denize düşen taş ne olur? (İslanır)

Limon ne zaman sıkılır? (Dolapta iken)

Ayakkabıcının en çok sevdiği kimdir? (Kırkayak)

Pijama giymiş file ne denir. (İyi geceler)

Hangi bağda üzüm yetişmez? (Ayakkabı Bağında)

Fil ağacın arkasına saklanırsa ne olur? (Görünür)

Ben giderim o gider ardından bakakalır?

Türkiye'de kadın "Hakkı" var mıdır? (Yoktur)

Salatalığın en üzgün anı hangisidir? (Hıyar dendiği an)

Hâkim ile hakem arasındaki fark nedir? (Hâkim içeri hakem dışarı atar.)

Hangi kuşak bele bağlanmaz? (Gökkuşağı)

Ramazan'da bilerek ya da bilmeyerek yendiği halde orucu bozmayan şey nedir?

(Dayak)

İzmir'den üzüm gelir

Ondan sonra ne gelir (On bir)

Denizin ortasında ne var? (N harfi var)

Deniz neden tuzludur? (Balıkların kokmaması için)

Yılan karıncayı yutsa, karınca hangi şarkıyı söyler? (Uzun ince bir yoldayım)

Şişmanlar neden güneş yağı kullanmaz? (Kendi yağı ile kavrulduğu için)

Bay ola baykuş ola

Baykuşlara eş ola

Seksen ayak bir boynuz

Bunu kim bilmiş ola

Cevap:

Bay ola baykuş ola

Baykuşlara eş ola

Seksen ayak bir boynuz

Olmaya Kotan ola

Ev gömleği? (Badana)

Dağdan yüksek attan alçak (Yol)

200 gün yarısı ne eder? (57)

Kırmızı kurnaz, kiri en az?

Otuzun yarısı kaçtır? (On bir buçuk)

Eve gelen hırsız ne çalmaz? (Kapıyı) (KK-1)

3.2. Tekerlemeler

Tekerleme; çeşitli işlevleri bulunan, söz ustalığı gösterme, dinleyicilerin dikkatini çekme, belli konuda bilgi verme amacı taşıyan nazım-nesir karışık anonim

halk edebiyatı ürünüdür. Tekerlemeler; genellikle çocuklar tarafından söylenir ve her konuda söylenebilir, kafiyelerle elde edilen ses oyunları ve çağrışımlarla birbirine bağlanan düşüncelerin şiir düzeninde söylenen hayal ve düşünce oyunlarıdır (Artun, 2018:138).

Tekerlemeler; sözün gerçeklik, mantık, anlamlılık gibi sınırlamalara bağlı kalmadan ses ve söz oyunlarının rahatlıkla yapılabildiği; hayal, düş, aşkınlık, yalan, mizah veya çocuk zihninden kaynaklanan serbest bir yaratıcılığın ürünleridir. Bu bağlamda tekerlemelerde anlamın, gerçekliğin ve mantığın yerini şekli unsurlar (sözün anlamı itibara alınmadan sıralanırvermesi, ses oyunları, tekrarlar vs.) almaktadır (Duymaz, 2002: 28).

Tekerlemeler, masal, hikâye, bilmece ve halk tiyatrosu gibi bazı türler içinde veya müstakil olarak ortaya çıkan mahsullerdir. Masalacı, meddah karagözcü, hoş sohbet insan vb. maksatlarını anlatmaya başlarken dinleyicilere seyirci topluluğunun dikkatlerini bir noktada birleştirmek ihtiyacını duyarlar (Elçin, 2004: 589).

Tekerleme söyleyicisi, vezin, kafiye, aliterasyon ve seciden faydalanarak hisleri, fikirleri, hayalleri, tezada mübalağaya güldürmeceye tuhaflık a şaşırtmaya dayalı bir takım söz kalıpları içinde artarda ister açık ister kapalı şekilde ustalıkla sıralar ve yuvarlar. Dinleyici bu renkli prolog veya tasvirin kapısından asıl konuya girmiş olur. Kısa tekerlemeler bunun en tipik misalini teşkil eder. Adamın biri sohbet sırasında «tencere tava, her biri bir hava» deyince karşısındaki bahse konu ev hayatının ahenk içinde yürümediğini anlar ve sözün nereye geleceğini kestirir (Elçin, 2004: 589).

Tekerlemelerin söylenme nedenlerini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Çocuk dünyası tekerlemelerle dünyayı algılar.
2. Masal, ortaoyunu, gölge oyunu tekerlemeleri dinleyici türün düş alemine hazırlama amaçlıdır. Tekerlemelerle gerçek dünyadan masal vd. dünyasına geçiş yapılır.
3. Kimi şathiye söyleyenler uyuşturucu etkisiyle ve ayrıca cezbe halinde bilinçaltılarını dışa vururlar.
4. Yalanlama, abartılı, gerçekdışı, anlatım dinleyiciyi eğlendirmek amaçlıdır.
5. Olağanüstü öğelerle anlatımda mizahı sağlamak amaçlanır.

6. Ritüel kökenli tören anlatıları zamanla büyüsel işlevini ve söylenme nedenini kaybederek çocuk oyunlarında tekerlemelere dönüşmüştür (Artun, 2018: 139).

Seydişehir'den derlenen tekerlemeleri Sayışmacalar, Yanıltmacalar, Masal Tekerlemeleri Ve Yergi, Övgü, Kızdırma, Alay Tekerlemeleri başlıkları altında sınıflandırabiliriz.¹⁹

3.2.1. Sayışmacalar

Otuz otuz altmış

Bir gemi batmış

İçindeki şişko

On göbek atmış

Bir, iki, üç ...

Ala falak

Gara falak

Şundan al

Şuna bırak çık

Oooo piti piti

Karamela sepeti

Terazi lastik

Jimnastik

Biz size geldik

Bitlendik

Anne bana çorap dik

Oooooo çık çikalım çayıra

Yol verelim ördeğe

Ördek yemini yemeden

Cıyak miyak demeden

Hakkıdı hakkudu

Çıktın çıkardın

Kimi çıkardın

¹⁹ Bu alandaki tekerlemelerin büyük kısmı Bahaeddin Paslı'nın (KK-1) notlarından alınmıştır.

Ooooo....

İnci minci

Kim birinci

Kapılarda dilenci

Kız senin baban neci

Leblebici

Oooooo.....

Kim osurdu it osurdu

İt nere gitti

Harmana gitti

Yazılasın çizilesin

At bokundan atlayasın

Temelden hoplayasın

Cuma günü çatlayasın (KK-1)

3.2.2. Yanıltmacalar

Al şu takatukaları takatukacıya götür. Takatukacı takatukaları takatukalamazsa takatukaları takatukacıdan takatukalatmadan geri getir (KK-33).

Bu yoğurdu sarımsaklasak da mı yesek sarımsaklamasak da mı yesek

Bir berber bir berbere bre berber, gel beraber bir berber dükkânı açalım demiş.

Şu köşe yaz köşesi

Şu köşe kış köşesi

Şu şişe su şişesi

Kırk Kartal

Kırkta kara kartal

Kırkı konar

Kırkı kalkar (KK-13).

Arabaşı olursa kazdan

Koşar gelirim birazdan
Arabaşı olursa hindiden
Koşar gelirim ikindiden
Arabaşı olursa tavuktan
Belki gecikirim soğuktan

Ali bali
Elma dali
Yeme beni
Yerim seni

Aşk olsun
Aç koynuna kuş dolsun

Bir tarafta boyacılar boya yapar, renk ile
Bir tarafta demirciler demir döver denk ile
Bir tarafta Mehmet Ali Paşa cenk ediyor şevk ile
Anan yahşi baban yahşi, zor kurtuldum ellerinden (KK-1)

3.2.3. Masal Tekerlemeleri

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellal iken, pire bakkal iken ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken biri kaptı kasayı, biri kaptı masayı, dolandım durdum dört köşeyi, şu köşe yaz köşesi şu köşe kış köşesi derken az gittim uz gittim dere tepe tepe düz gittim döndüm baktım ardıma bir de ne göreyim meğer bir arpa boyu yol gitmişim (Kahraman, 1979: 92-93).

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde deve tellal iken horoz imam iken manda berber iken, annem kaşıқта babam beşikte dedem eşikte iken babam düştü beşikten alnın yardı eşikten. Annem kaptı masayı, babam kaptı şişeyi, gösterdiler bana köşeyi, o öfkeyle tophane minaresini cebime koymuşum borudur diye, şişhane gülllesini cebime doldurmuşum darıdır diye, orda buldum bir çiftte kayık. Çek kayıkçı Eyübe, Eyüp kızları haşari bir şamar vurdular ensem gözlerim uğradı dışarı orada gördüğüm bir kız adı Emine açtım girdim koynuma. Bir tarafı tozluk dumanlık bir tarafı sazlık samanlık, bir tarafı çayır çimenlik.

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde, taşı olmayan hamamcının, kubbesi olmayan hamamında develer top oynar, çağmağı olmayan tüfeklerle cinler avlanırmış.

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur zaman içinde, Allah'ın kulu pek çokmuş, var varanın sür sürenin, baykuşu çok olan örenin zengini aç, fakiri ise tokmuş. Erteşten, menteşten, üç oğlan çıktı henteşten. İkişi sallak mallak birinin urbası yok üryan çıplak. Çıplak oğlanın cebinde üç kuruş buldum. Aldım çarşıya gittim. Bir karpuz satıyorlar ki Mazı kadar. Kaldırılmaz, koltuğa sığmaz.

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken pire berber iken ben dedemim ebemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir çingene kızı varmış.

Gökten üç elma düşmüş. Biri anlatanın, biri dinleyenin, biri biride hani bana diyenlerin ağzına.

Az gitmişler

Uz gitmişler

Dere tepe

Düz gitmişler

Altı ay bir

Güz gitmişler

Ve menzile yetmişler

Metel metel maliki

Metelim var on iki

On ikinin biride

Şimdi anlatacağım

Leylekle kurnaz tilki (KK-1)

Mesel mesel met atar

İki sıçan göt atar

Biri dereye kaçır

Biri tepeye kaçır

Deredekini sel alır

Tepedeki yel alır

Metel metel meliki
Oğlun kızın on iki
Halep yolu taş pazar
İçinde kocaman bir ayı gezer
Ayı beni korkuttu
Kulağımdan sarkıttı
Çık çıkalım çardağa
Yem dökelim ördeğe
Ördek başını kaldırmış
Velvelesini saldırmış (KK-24).

Metel metel meliki
Oğlun kızın on iki
On ikinin yarısı
Sırtmanın karısı
Sağar sağar getiri
Kedi burnunu batırđ
Bu kedi kimin
Ali amcanın
Ali amcanın nesi var
Püsküllü fesi var (KK-32)

3.2.4. Yergi, Övgü, Kızdırma, Alay Tekerlemeleri

Allah belanı versin
Köpekler selanı versin
Böğün bazar

Gurdlar azar
Parası olmayan
Tin tin gezer

Aç kapıyı bezirgan başı
Bezirgan başı
Yağ getirdim, bal getirdim
Prensese sal getirdim
Padişaha mal getirdim

Deli deli depeli
Kulakları küpeli
Annen seni arıyor
İki eli sopalı

El ele kol kola
Çifteli sandık, bi fındık

Ertul, zortul
Sıçta kurtul

Haralom sadakom
Bom bili bili bom

Eliften B'ye seğırttim köye
Köyde bir katır
Anırıp batır
Hocamın eşşeğı
Semeri seleğı
Devirip batır

Ehl-i keyfe keyf verir
Kahvenin kaynaması
Eşşeğı baştan çıkarır

Sıpanın oynaması

Ersin mersin

Tokadımı yersin

Yürü bire taş arabası

Ancak gidersin

Fe emmel nargile

Fe sinaatüha hergele

Fe emmet tütün

Fe necasetün büsbütün

Vişne

At gibi kişne

Eğer bunu yapamazsan

Elime düşme

Gıd gıd gıdak

Yumurtam sıcak

Yede tadına bak

Sen kal, sen çık

Sen bize bak

Garga garga gak dedi

Çık şu dala bak dedi

Çıktım baktım o dala

Bu garga ne budala

Gök gözlü

G.tü bezli

Gedik keme

Gel boy yeme

Gediğine

Boy yama

Halep işi şam işi

Bunu yapan iki kişi

Biri erkek biri dişi

Havada bulut

Sen bunu unut

Hımhım ile burunsuz

Birbirinden uğursuz

Hobbala yavrum hobbala

Vermem seni topala

Topal seni kaçıtır

Dağdan dağa aşırır

Bulgur buğday içirir

Hop hop hop

Ne güzel top

Halalom, sadakom

İstop

İlkbahar yaz

Sonbahar kış

Alkış, alkış, alkış, çık

İnne minne

Ucu dinne

Haralom

Sadakom

Bombili bili bom

Kestane kebab
Yemesi sevap

Karıncadan bir kız aldım
Beli ince, boyu uzun
Dedim ona gışı sevmem
Düğünümüz güzün olsun

Leylek leylek havada
Yumurtası tavada
Hani bana yumurta
Yumurtanın tuzu yok
Hacı Osman'ın kızı yok

Leylek leylek havada
Yumurtası tavada
Hani bana yumurta
Yumurtanın içi yok
Kara kızın suçu yok

Mal i hülya bir tohumdur
Ektim amma bitmedi
Şu züğürtlük başa bela
Kovdum ama gitmedi

Mektup yazarım acele
Al eline hecele
Olsun benim vekilim
Al koynuna gecele

Mektup yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Daha yazardım emme

Parmaklarım üşüdü

Mektubum git uğur olsun

Dağlar taşlar yolun olsun

Seni yâre vermeyenin

İki gözü kör olsun

Portakalı soydum

Başucuma koydum

Ben bir masal uydurdum

Duma duma dum

Sen seni bil sen seni

Hem seni bil hem beni

Eğer beni bilmezsen

Patlatırım enseni

Sahanda vişne

At gibi kişne

Senden bağa yar olmaz

Peşime düşme

Şip şip şip

Ne güzel ip

Kazansın bizim ekip

Tütün tiyakisi savunmada

Helalsa içiyorum

Haramsa yakıyorum

Keyfine bakıyorum

Tütünü sarı

İçeni karı

İyiyse karı

Helaldir

Tütünü doruk
Çubuğu erik
İçeni yörük
Olursa helaldir

Tütünü şiraz
Çubuğu kiraz
İçeni de laz
Olursa helaldir

Termiye ter ter
Boğazımı yırtar
Baklava börek
Gel beni kurtar

Tövbeler tövbesi
Köpekler dedesi
Kediler ebesi
Olsun mu

Yağmur yağmur yağ ister
Ambarlar buğday ister

Yağmur yağar seller akar
Çifti kızı camdan bakar

Yarın Pazar Rumlar azar
Parası olmayan tin tin gezer

Yağ satarım bal satarım
Ustam ölmüş ben satarım
Yağda yalan balda yalan

Çık biraz da sen oyalan

Bici bici

Leblebici

Durmuş durmuş duramamış

Kör eşeğe binememiş

Osman

Osuruğuna düşman

Fatma beni günaha katma

Fatma fatıra biner katıra

Kapıları katıran

Fatma beni batıran

Hasan

Helva basan

Kapılara kısılan

Pısır pısır osuran

Memet memet met atar

Tarlalarda g.t atar

İşi olmayıp avara kalınca

Kör kuyuya taş atar

Mustafa mistik

Arabaya kıstık

Üç mum yaktık

Seyrine baktık

Soğan sarımsak

Oturda kalk

Cigaranı yak

Keyfine bak

Yengem yengem yelekli

Yengem tavşan kulaklı

Yengem sıçan dutmuş

Yalamadan yutmuş

Japon japon

Kızlara Japon

Erkeklere pantolon

Ninelere gözlük

Dedelere baston

Maç var, maç var deyollar

Ortaya bir kabak koyollar

Değiştire değiştire vuruyollar

İki direk arasından geçince

Gol var gol var deyollar

Yağ yağ yağmur

Teknede hamur

Bahçede çamur

Ver Allahım ver

Sicim gibi yağmur

Deniz deniz

Karpuz keseriz

Kızlar giyer miskin çorabı

Erkekler içer rakı şarabı

Dönder dönder dolabı

Annesi gelince vız diye kaçır

Tık tık kim o

Ben kapıcı memo

Ne istersin memo
Para para para
Git çöplükte ara
Avucunu yala (KK-1)

Karga karga gak dedi
Çık şu dala bak dedi
Çıktım baktım o dala
O karga ne budala (KK-32).

Armutumu yemişler
Çöpünü bana koymuşlar
Çöpünü ben Allah'a verdim
Allah bana yağmur verdi.
Yağmuru ben tarlaya verdim
Tarla bana buğday verdi
Buğdayı ben çerçiye verdim
Çerçi bana boncuk verdi
Boncuğu ben kızlara verdim (KK-32).

Komşu komşu oğlun geldi mi?
Geldi ne getirdi
İnci boncuk
Kime kime
Sana bana
Başka kime
Kara kediye
Kara kedi nerde
Ağaca çıktı
Ağaç nerde

Balta kesti

Balta nerde

Suya düştü

Su nerde inek içti

İnek nerde

Dağa kaçtı

Dağ nerde

Yandı bitti kül oldu

3.3. Ninniler

Ninni, çocuğun doğumundan sonra karşılaştığı ilk sözlü kültür ürünü olması, kültürel yönden üzerinde birçok unsuru taşıması, anne ve çocuk arasındaki ruhsal bağın kurulması ve çeşitli işlevsellikleri üzerinde taşıması açısından oldukça önemli bir türdür.

Ninnilerin temelinde dile getirilen duygu annenin çocuğuna karşı beslediği sevgidir. Genel olarak ninnilerde çocuğun kolay uykuya geçmesi, uslu durması, yürümesi, büyümesi, büyüdüğünde akıllı, yiğit, başarılı ve ahlaklı olması; büyüklerine karşı saygılı davranması, fiziksel açıdan güzel özelliklerinin bulunması, saygın bir meslek sahibi olması, vatanına, milletine faydalı olması, sağlıklı ve uzun bir ömür sürmesi, yokluk ve gurbet görmemesi vb. gelecekle ilgili annenin dua ve dilekleri dile getirilmektedir. Bütün bu dilek ve temenniler dile getirilirken, aslında anne de gerçek yaşamda ifade edemediği duygu ve düşüncelerini seslendirme olanağı bulmaktadır (Çoşkun, 2013: 504).

Ninni konusunda bazı araştırmacılar tarafından yapılan tanımlar şu şekildedir;

Ninniler; uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve birtakım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıları ihtiva eden; çoğunlukla dört mısra ile söylenen ve mısra sonlarına birtakım klişe sözler ilave edilerek ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir (Kaya, 2019: 393).

En az iki-üç aylıkken üç dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak için yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o andaki hayalet-i ruhiyesini yansıtır

mahiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir (Çelebioğlu, 1995: 9).

Ninnilerin konusunu çocuk teşkil eder. Sağlıklı doğmadan gelen sevinç, fizik güzellik, soy-sop, iyi huy, sünnet, öğrenim, nişan, gelin olma, evlenme gibi geleceğe ait dilekler; yalnızlık, gurbette kalan baba, koruyucu melekler veliler, Hızır vb. madde, tem, motif ve merasimler ninnilerin muhtevasında beli-başlı unsurlardır (Elçin, 2004: 271).

Ninniler, çocuğun uyumasına yardımcı olmak, şayet ağlıyorsa susturmak için söylenir. Ninni sırasında annenin sesine, beşik veya salıncağın çıkardığı gıcirtıda eklenince bu sesleri oldukça yakından tanıyan çocuk, daha çabuk uykuya geçer. Çocuk uykuya geçmekte gecikir ve ağlarsa, anne ses tonunu yükseltir, çocuk uyumaya başlayınca ise sesini zayıflatır (Kaya, 2019: 394).

Ninniler, çocukları annelerin ya da büyüten, nine, anneanne, babaanne, teyze, abla, yenge gibi yakınların çocukları uyutmak için belli bir ezgiyle söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir (Artun, 2018: 129).

Dursun Ali Tökel (2008: 43) ninnilerin uyutmak için değil uyandırmak için de söylendiğine işaret ederek yoğun anlamlar, ince mesajlar, derin hikmetler içerdiğinden bahsetmektedir.

Seydişehir yöresinden derlediğimiz ninnileri şu şekilde sıralayabiliriz;

Elma attım yuvarlandı

Gitti beşiğe dayandı..

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesinler lahanayı

Hu huu huu

Uyusunda büyüsün

Tıpış tıpış yürüsün

Uyuda büyüteyim kuzum

Yaylalarda yütüreyim kuzum

Çayır çimen bürüsün

Tıpış tıpış yürüsün kuzum (KK-32).

Yağmur yağar

Işılattır taşları

Yörük göçmüş

Bozulaşır daylağı

Nennisine belediğim

Al bağırtlak doladığım

Uyusunda büyüsün nenni

Yaylarda yürüsün nenni (KK-32).

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Tanalar girmiş bostana

Sür bostancı tanayı

Yemesin lahanayı

Nen nenn nenni

Nenni kuzum nenni (KK-34).

3.4. Masallar

Masallar, insanoglunun istediğı, hayal ettiğı şeylere ulaşma çabasından doğmuştur (Güney, 1971: 87).

Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu, 1973: 5).

Masalda orijinal bir anlatım tarzı, dili kullanma becerisi, canlandırma yeteneği çocuğu etkilemektedir. Masal okuyan veya dinleyen çocuk, kendi hayal dünyası ile anlatılan dünyayı birlikte yaşama fırsatı bulur (Yalçın ve Aytas, 2017: 124).

Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu, 1973: 5).

Masallar çocuğun eğitiminde, vicdani duyguların gelişiminde ve terbiyesinde çok önemli yere sahiptir. Çocuklar iyi ve kötüyü masallardan öğrenirler.

Güney (1971) eserinde masallarla ilgili şöyle bir öneride bulunuyor; "Çocuklarımızın, gençlerimizin ruhunu en iyi örneklerle kurarak, onların inandıkları yolda yürüyebilecek, yürüdükleri yolda güçlükleri yenebilecek güçlü bir kişiliğe eriştirmek için masallardan faydalanmasını bilmeliyiz. Masalların yaşı, başı olmaz. Dünya milletleri bu inanışla çocuklarının ruhunu masallarla besliyor, özellikle, insanları tanımak melekesini kazandırarak birbiriyle münasebetlerini kolaylaştırıyor..." (Güney, 1971: 92).

Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa anlatı türüdür (Boratav, 1969: 80).

Seydişehir'de masal anlatıcılığı son derece azalmıştır. Ulaşabildiğimiz kaynak kişilerden derlediğimiz masallar aşağıda verilmiştir.

3.4.1. Eşek ile Aslan

Adamın birisinin eşeği kocamış. Beyşehir pazarından taze bir eşek almış. Onun önüne saman vermezmiş, kesmik verirmiş. Eşekte gitmiş çayır bir yerde yayılıyormuş. Bu bana bakmıyor, hiç olmazsa karnımı doyurayım, demiş. Eşek orada yayılırken yanına bir aslan gelmiş. Aslan, eşeği hayatında hiç görmemiş. Aslan, eşeği görünce korkmuş. Sen kimsin arkadaş, demiş. Ben kuzuların kralyım, demiş. Kuzuların kralı deyince aslan görevin ne diye sormuş. Gökte uçanı, yerde kaçanı, yatani, uyuyani yakalar karnımı doyururum, demiş. Pekâlâ, durumun nasıl, demiş. Ben yarım kızarsam kulağımın birini arkaya atarım, demiş. Tam kızarsam ikisini de arkaya atarım, karşımdakini öldürürüm, demiş. Aslan atik olduğundan eşeğe şu serviye bir sıçra bakalım, demiş. Eşek önce sen teklif ettin sen sıçra bakayım, demiş.

Aslan sıçramış serviyi aşağıya eğmiş. Eşek servinin bir ucundan tutmuş. Aslan sen sıçra derken servi eşegi yukarıya fırlatmış. Eşek havada dönerken bir bozoyumun (kuyu) içine düşmüş. Orada bir tavşan varmış. Eşek tavşanı ağzına kısırmış. Aslan demiş ki; arkadaş ben aylardır açım, şu avı beraber yiyelim, demiş. Eşek ben avımı kimseye vermem kendim yerim demiş. Aslan biraz cesaretlenmiş, biraz yiyeyim diye eşegin ağzındaki tavşana uzanırken eşek, kulağının birini arkaya atmış. Arka ayaklarını yukarıya kaldırmış. Aslan korkmuş, dağlara kaçmış. Yol üzerinde Ürümdüğün konusunda bir yerde Canavar denk gelmiş. Arkadaş niye kaçıyorsun, demiş. Aslan falan yerde bir mahlûk türemiş, gökte dolanırken yerdeki avı aldı, demiş. Canavar nasıl bir şey demiş. Aslan büyük kafası var, uzun kulakları var, ince kuyruğu var, demiş. Canavar eşek o demiş. Hadi gel beraber gidelim, demiş. Ben gitmem oraya, demiş. Canavar aslanı kandırmış. Canavar gel bir boyunduruk keselim, demiş. Kesmişler, bir tarafa biri, diğer tarafa biri koşulmuş. Eşegin yanına yaklaştılar, aslan eşegi görünce kursağının üzerine yatmış. Canavar, aslan ben ayakta duruyorum, sen niye yatıyorsun demiş. Bu işin cilvesi demiş. Başka türlü yenemeyiz, demiş. Birinin ayağı taşa takılmış, taş ses çıkarmış. Ses çıkınca eşek bakmış aslanı görmüş, canavarı görmemiş. Eşek türkü söylemeye başlamış. Kulaklarının ikisini de arkaya atmış. Dört ayağıyla tepinmeye başlamış. Canavarla aslanı sürüye sürüye Tolun üzerinde ki Gevin Dağı'na götürmüş. Gevin Dağı'nda canavarı sürürken öldürmüş. Aslan sana gülmek bana kaçmak düştü, demiş. Sen kıyamete kadar gül, ben de kaçıyım kurtulayım, demiş (KK-11).

3.4.2. Arzu İle Kamber

Bir varmış, bir yokmuş. Allah'ın kulu pek çokmuş. Ezel zamanda fakir, kalender bir adam varmış. Hiç çocuğu olmamış. Bu adam hiç durmadan balığa gidermiş. Balıkçılıkla geçimini sağlarmış. İki kilo balık tutar gelir satarmış, una değişirmiş. Karısına bugün bir rüya gördüm demiş. İnşallah hayır olur demiş. Ben ırmağa gideceğim demiş. Irmağa varmış. Bir heybe balık tutmuş. Ondan sonra ırmakta bir sandık akıp gelirmiş. Şunu malısa da canısa da alayım demiş. Sırıkla çekmiş. İçini açmış. İçinde bir oğlan çocuğu varmış. Bunu alacağım demiş. Hiçte çocukları olmamış, bu çocuğu almış. Eşegin üzerinde sevinip gelirmiş. Karısına bağırmış. İn kız aşağıya Allah neler verdi. Kadın bir kızda benim oldu demiş. Çocuğu yukarı çıkarmış. Balığu da satmışlar. İkisini beşik kertme yapmışlar. Birinin adını Arzu koymuşlar, birinin adını kamber koymuşlar. Çocuklar büyümüşler, okula

başlamışlar. Okula giderlermiş. Delikanlı olmuşlar. Birbirlerine aşık olmuşlar. Oğlan demiş ki; arzu bugün sen bu taraftan ben şu taraf gideceğim. Hangimiz önce oraya varırsa birbirimize tokat vuracağız. Kız önce varmış. Oturmuş merdiven de beklermiş. Oğlan çeşmeden su içecekmiş. Çeşmenin yanında bir yaşlı kadın varmış. Kadına ebe bir su içeyim demiş. Aman oğlum git beni oyalama demiş. Oda testisine bir tekme vurmuş kırmış. Kadında arzunun hışmından gidesin demiş. Oğlan kızın yanına varmış. Kız bir tokat vurmuş. Ertesi gün olmuş. Sen kestirmeden gittin, benim git dediğim yerden gitmedin, benim gittiğim yerden sen, senin gittiğin yerden ben gideceğim demiş. Kız giderken aynı kadın bu sefer kıza denk gelmiş. Ebe bir su içeyim demiş. Aman kızım beni oyalama demiş. Bir oğlan çocuğu testimi kırdı demiş. Ebe çekil falan derken oda bir testi kırmış. Kamberin hışmından gidesin demiş.

Bir gün padişahın oğlu gelmiş çeşmeye oda su dolmak istemiş. Atı bir türlü yanaştıramamış. Kızın güzelliğinin şavkı suya vurunca at yanaşmamış. Padişahın oğlu ben bu kıızı isterim diyerek babasına gitmiş. Babasına falanca yerde bir kız var onu istiyorum demiş. Babası o fakir balıkla geçinen bir adam biz zenginiz olmaz demiş. Oğlan ben onu isterim diye tutturmuş. Padişah ikna olmuş. Hemen hazırlıkları yapmışlar. Yanlarına bir heybe altın almışlar. Kızın evine gitmişler. Eskiden öşür toplarlarmış. Kızın annesi öşür toplamaya geldiler zannetmiş. Kadın ne vereceğiz diye düşünmeye başlamış. Bu sırada padişah bir heybe altını kadının önüne atmış. Benim oğlum sizin kıızı istiyor demiş. Balıkçı ama benim kızımın beşik kertmesi var demiş. Bunu duyunca padişah gitmiş. Sonra kadın birçok para veriyorlar kıızı verelim demiş. Kambere de buluruz bir kız demiş. Kızı padişahın oğluna vermişler. Padişah kırk gün müsaade size kırk birinci gün düğüne başlarım demiş. Kırk gün olmuş düğüne başlamışlar. Kızıyla oğlan birbirlerine çok seviyorlarmış ama artık ayrılacaklarını biliyorlarmış. Arzu, Kamber'e senin zengin bir dayın var git onu bul, demiş. Bir gül bahçesine gitmişler gülü toplarken kamberin eline gül dikenini batmış. Ah Arzu bu dert beni iflah etmez, demiş. Arzu haydi git dayını bul, ben seni bekleyeceğim demiş. Dayısının yanına varmış. Dayısının sarayları, cariyeleri varmış. Kamber içeri girmiş. Dayımı göreceğim demiş. Dayısının yanına götürmüşler. Dayısına durumu anlatmış. Dayısı senin istediğin asker olsun, at olsun ne istersen vereyim demiş. Bu sırada düğün başlamış. Arzu yollara bakıyormuş. Ne zaman gelecek bu atlı diye pencerenin önünden hiç kalkmıyormuş. Oradan bir atlı çıkmış.

Doksan dokuz at, doksan dokuz asker baskın geliyormuş. Bunu gören cadının biri hemen padişaha oğlanın dayısının askerleri geliyor demiş. Padişah bunu halledersen sen halledersen demiş. Cadı hemen bir mezar kazın iki kazan götürün, birine şerbet birine zehir doldurun, ben bir sarık sarıp oraya oturayım geleni öldüreyim demiş. Hemen mezarı kazmışlar, dediklerini hazırlamışlar. Oğlan gelmiş. Kadının yanında durmuş. Kadına ne yapıyorsun burada demiş. Kadın hem ağlar hem yolunurmuş. Arzu diye bir kız vardı, kamber diye bir sevgilisi vardı. Kamber dayısına gitti. Onun sevgilisini alacaklar. Kız da öldü. Onun ruhu için şerbet dağıtıyorum demiş. Oğlan ver bakayım demiş. Bir bardak vermiş, onu içmiş. Bir bardak daha istemiş. Kadın bu sefer zehir olandan vermiş. Oğlan içince yıkılıp kalmış. Kadın kazanları devirip gelin oğlan öldü diyerek oradakileri çağırmış. Kızın aklına bu olay dammış.

Karşıdan gelen atlı

Üstünde kilim atlı

Kamber dayısından gelirken

Bir cadı ahı kattı

Düğüne başlamışlar, kız ümidi kesmiş. İki üç gün sonra oğlan iyileşmiş, kalkmış. Anne babamın yanına uğrayayım diye yola çıkmış. Köye varmış. Köyde bir çalgı, düğün dernek var. Köyün girişindeki bir eve varmış. Evde bir ebe varmış. Ebe sen beni evinde misafir eder misin demiş. Oğlum evimde yatacak yatak yok ben gariban bir kadını demiş. Oğlan ebe sen şu altınları al beni evine misafir et, demiş. Öyle deyince ebe seni ben hiç yatılmadık yataklarda yatırırım, demiş. Oğlan pencerenin önüne oturmuş düğünü izliyormuş. Ebe hadi düğüne git o kız beni bilir, bir elbise verisinde al gel demiş. Ebe gitmiş. Çeklin geline bakacağım diyerek gelinin yanına kadar sokulmuş. Gelin hemen ebeyi bilmiş. Ebe bu yiğit nerede diye sormuş. Kızım bu yiğit benim evimde, beni yolladı, demiş. Ebe şu kıyafeti al, oğlanı getir buraya demiş. Giyilmedik elbiselerini vermiş. Akşam oğlan giyinmiş, süslenmiş. Ebeyle beraber düğüne varmışlar. Gelin beni şu kız okşayacak demiş. Olmaz falan demişler. Sonra ikna olmuşlar.

Kamber söylemiş artık,

Oy kavaklar kavaklar

Birbirinden ufaklar

Dökülü kalsın

Benim olmayan duvaklar

Padişah gelmiş, yeter artık, demiş. Kız oğlanla vedalaşmadan oğlanla ebeyi çıkarmış. Oğlan ebeye saat sekizde beni kaldır, demiş. Abdest almış namaz kılmış. Atın altına atmış. Benden kusur kimseyi katma demiş. Arzunun değdiği at çatlasın demiş. O gün gelin gidecekmiş. Gelen ata arzu dokunduğun at yıkılıverirmiş. Ebenin evinde biri var onunda atı var demişler. Oğlan atı yanaştırmış. At yata gitmiş. Kız üzerine binmiş. Oğlan ben götürüvereyim demiş. Kız atın üzengisine değiverince at kamberin ayağına basmış. At biliyormuş.

Oğlan:

Al giyip de estirme

Garip bağrıma bastırma

Demiş.

Kız:

Al giyip de estirmem

Garip bağrıma bastırmam

Senin olduğunu bilemedim demiş. Ben biraz daha götüreyim demiş. Millet biraz gidince oğlan eğil de bir öpeyim demiş. O hatıra kalsın demiş. Peçesini kaldırıp öperken münafığın biri görüp derviş gelini öpüyor diye bağırması. Oğlanı boğazına kadar kuma gömmüşler. At kızı koymuş geriye gelmiş. At toprağı eşe eşe oğlanı çıkarmış. Arzu ya degen eller çatlasın demiş. Oğlan böyle beddua etmiş. Gerdeğe katmışlar. Padişahın yanına gitmiş oğlunu benim yanıma gönderme demiş. Padişah sinirlenmiş kızı göndermiş. Oğlunu da göndermiş. Oğlan kıza dokunduğu anda ölmüş.

Padişah kıza ben seni babanın evine göndermem, seni bir ucu yerde sürünür bir ucu gökte dudaklı olan birine vereceğim demiş. Kız da gönderme ama demiş 40 gün bu odadan çıkmam, kırk birinci gün ver beni demiş. Kız durmadan yollara bakarmış. Kırk gün olmuş. bir tane kız arkadaşı varmış. Gel gülbahçesine gidelim demiş. Bugün benimde gönlüm bir ferah gidelim demiş. Kamber de bu sırada ırmak kenarında uzanıyor, gül bahçesine bakıyormuş. Gülbahçesinde iki kişiyi görünce kıızı

hemen bilmiş. Bir mani söylemiş. Kız kendine bu maniyi Kamber söylerdi demiş. Arkasından arzu da bir mani söylemiş. Arzu kamberi görür görmez ırmak a atlamış karşıya geçmiş. Kamber demiş ki; keşke sen atlamayaydın da ben seni o taraftan bu tarafa geçireydim demiş. Arzu hayır sen benim sırtıma çık ben seni taşıyayım demiş. Kamberi kız sırtına almış. Irmağın içine dalmışlar. Yavaş yavaş ırmağın içinde giderlerken bir sel gelmiş, oğlanı alıvermiş. Kız bir yandan kalmış, oğlan sele kapılmış.

Kız;

Al giyip de estirme demiş.

Bu sırada Hızır gelmiş. Oğlanı tutup kara parçasına çıkarmış. At binmişler eve gitmiş. Kamber kızın dizinde uyuyormuş. Yıldız doğmadan beni uyandır demiş. Arzu da uyandırmaya kıyamamış. Yıldız böyle dururken biraz daha uyusun demiş. Yıldız büyüdükçe oğlan sararmış. Onların peşine ebe düşmüş. Bir bakmış oğlan ölmüş. Kızda kendini intihar etmiş. Biri bir yanda biri bir yanda ölmüşler. Vah buluştunuz da kim öldürürdü sizi demiş. Ebenin arkasından da padişah gelmiş. Sen bunları buluşturdun da sen bunları öldürdün mü diyerek kılıcını ebeye vurmuş. İkisi tam gül olacağında kavuşacağında çaltı dikenini gibi arasına ebenin kanı damlamış. Bu olayda hac yolunda geçmiş. Hacılar giderken o dikenini kazarlarmış. O diken iki gülü ayırmış (KK10).

3.4.3. Horoz Masalı

Horoz varmış, terslikte eşinirmiş. Ayağına diken batmış. Ebesi de ekmek eylemiş. Ebe, ayağıma diken battı, demiş. Ebe dikenini çıkarır, ocağa atar, yanar. Az duru uz duru ebe dikenimi ver, der. Oğlum ocağa attık ya der. İlle dikenimi ver der. Değilse ekmeğini alır kaçırım, der. Dikeni vermeyince ekmeği alır, kaçır. Giderken önüne çobanlar denk gelir. Çobanlar sütün içine koyunun kıllarını doğramayın da benim ekmeği doğrayın, der. Ekmeği doğrarlar yerler. Az duru uz duru ekmeğimi verin, der. Çobanlar beraber yedik ya derler. Olmaz illa ekmeğimi verin, der. Ya değilse koçunuzu alır giderim, der. Ya ekmeğimi verin ya koçunuzu alır giderim, der. Ekmeği vermeyince koçu kaçırır. Giderken bir düğün sahibine denk gelir. Onlarda düğüne eşek keseceklermiş. Düğün sahibine eşeği kesmeyin de benim koçu keselim, der. Koçu keserler, yerler. Az duru uz duru benim koçumu verin, der. Düğün

sahipleri de kestik, yedik ya derler. Olmaz illa koçum der. Ya gelini alır kaçırım ya koçum der. Tutup gelini kaçırır. Onlar ermiş muradına bizde erelim (KK-15).

3.4.4. İncili Çavuş

Padişahın iki veziri varmış. Biri İncili Çavuş, biri de bir başkasıymış. Padişah bir şey olduğu zaman İncili Çavuş'a danışmış. Ona akıl danışmış. İncili Çavuş padişaha senin elinden artık bıktım usandım, bir gün kaçıp gideceğim, demiş. Nereye kaçacaksın, demiş. Yere de gitsen, göğe de gitsen seni bulurum, demiş. Bulamazsın deyip kaçmış. Gide gide bir dağın başına varmış. Orada koyun sürüsü varmış. Sürünün başında da bir yörük varmış. Arkadaş sen burada ne yapıyorsun, demiş. Davar güderim, demiş. Senin senede gelirin ne kadar diye, sormuş. Yüz lira demiş. Al sana yüz lira. Bu davarları sağacaksın sana her sene iki yüz lira vereceğim. Davarın parası da senin olsun. Bana çarşıdan iki tane büyük ip ve şunları şunları getireceksin, demiş. Yörük gidiyor onları alıp getiriyor. Bir ağaçtan bir ağaca iple salıncak yapıyor. Salıncığın içine çıkıyor, orada oturuyor. Yörüğe, buranın pazarı hangi günse o gün gideceksin, pazara ne geldi ne gitti, ne olduysa bana bildireceksin, diyor. Yörük pazara gider dediklerini öğrenir, gelirmiş. Bir gün padişah sıkılıyor. İncili Çavuş yok. İncili Çavuş'u bulup getireceksiniz diye emir veriyor. Diğer vezir demiş ki biz onu bulamayız. Buluruz ama tek bir akılla buluruz. Padişah, nasıl buluruz diye soruyor. Altından bir saban yaptıracağını. Pazara koyacağını, gelen giden ona bakacak. Ona değer biçen kim ise İncili Çavuş odur. Ya değilse o sabana ondan başka kimse değer biçemez demiş. Kesinlikle onu bulup, geleceksin, demiş. Padişah altından bir saban yaptırmış. Pazar meydanına koymuş. Gelen bakar geçermiş. Bir hafta böyle iki hafta böyle kimse değer biçememiş. Yörük gelmiş bir gün oda gezinmiş, bakmış. Bu altından saban buna değer biçen olmaz derlermiş. Bir gün İncili Çavuş'un yanına varmış. İncili Çavuş salıncaktan hiç inmezmiş. Orada yer, içer uyurmuş. Yörük, İncili Çavuş'a pazara bir altın saban koymuşlar gelen bakıyor, giden bakıyor, buna değer biçen yok, demiş. Kimse değer biçemiyor, demiş. İncili Çavuş, kim yaptırmış, demiş. Padişah yaptırmış. Gelecek hafta pazara vardığında Nisanla Mayıs ayında yağmur yağarsa bu sabana kimse değer biçemez, Nisanla Mayıs ayında yağmur olmazsa bu sabanı yaptıran padişah alsın süsüne baksın de, demiş. Yörük cahil, bir şey bilmiyor; gelecek hafta pazara indiğinde saban orada duruyormuş. Durduğu yerde dönüp, Nisanla Mayıs'ta yağmur yağarsa bu sabana kimse değer biçemez. Yağmazsa bunu yaptıran padişah alsın süsüne baksın, dermiş.

Yörüğü hemen yaka paça yakalayıp almışlar. Bu akıl senin değil kim verdi bu aklı sana diye sormuşlar. Yörüğü padişahın huzuruna götürmüşler. Padişahım bu böyle böyle dedi, demişler. Padişah, bunu sana kim dedi, söyle ya değilse seni idam ederiz, demiş. Yörük falan tarihte bir adam geldi. Kim olduğunu bilmiyorum, demiş. Beni yanına aldı, salıncak kurdurdu vs. anlatmış. Bana bunları dedi bende dedim, demiş. Padişah hemen koşun yakalayın bu İncili Çavuş, demiş. Varmışlar salıncakta bulmuşlar, yakalamışlar, getirmişler. Padişah, gördün mü seni nasıl buldum, demiş. Benim aklım olmasaydı bulamazdın, demiş. Sen beni benim aklımla buldun, demiş (KK-16).

3.4.5. Eşek Masalı

Bir gün ormanda bütün hayvanlar hastalanmış. Ormanın kralı aslan bütün hayvanları yanına toplamış. Hayvanların hepsi hasta bir şekilde etrafına toplanmışlar. Aslan, böyle giderse hepimizin nesli kesilecek, hepimiz öleceğiz, demiş. Biz büyük bir suç işlemişiz ki onun için Allah bize bu hastalığı verdi, demiş. Şimdi herkes, bende dâhil olmak üzere suçunu söyleyecek kim büyük bir suç işlemişse onu aramızda kurban edeceğiz, demiş. Aslan ilk benden başlayalım diyor ve anlatıyor. Ormanda gezerken çok acıkmıştım, bir sürüye denk geldim, çok acıktığım için sürüyü darmadağın ettim, kimisini yedim, kimisi yaralı kaldı, sağ kalanlar kurtuldu. Baktım çoban korkusundan kaçıyordu, arkasından yetiştim çobanı da yedim, demiş. Tilki kurnaz ve dalkavuk olduğu için hemen aslana kralım bunda ne var sen acıkmışsın sürünün birazını yemişsin, çoban kaçarken onu da tutmuş yemişsin, demiş. Çoban olacağına başka bir iş yapsaymış, diyor. Bu şekilde aslanı es geçiyorlar. Sıra kurda geliyor. O da aynı şekilde bir sürüye denk geldim, dağıttım, kimisini boynundan yaraladım, kimisini yedim, demiş. Ona da bunda bir şey yok sende karnın acıkmış yemişsin, demişler. Onu da es geçiyorlar. Sıra tilkiye geçiyor. Tilki, bende çok acıktıydım, kümese girdim, tavuk-horoz ne varsa yedim, demiş. Ona da ne var bunda acıkmışsın bir iki tane horoz, tavuk yemişsin demişler. Hepsi böyle ne dediyse kusur bulmamışlar, es geçmişler. Sıra eşeğe gelmiş. Eşekte çok acıktıydım, papazların çayırından geçerken iki tutam yedim, demiş. Hepsi birden işte bu mendeburun yüzünden bizim çektiğimiz, demişler. Eşeği orada hepsi paylaşmışlar. Herkes kendi suçunu normal görür ama başkasınınkini ağır görür. Kendisininkini pire görür başkasınınkini deve görür (KK-20).

3.4.6. Kuş ve Kız

Bir karıyla koca varmış. Bunların bir kızı varmış. Kızı çeşmeye su doldurmaya yollamışlar. Çeşmenin yanında bir kuş varmış. Kuş, kıza; Ayy kızcağız kızcağız elleri kınalı kızcağız, dermiş. Kız eve gelir tekrar suya gidermiş. Kuş yine gelirmiş. Ayy kızcağız, kızcağız elleri kınalı kızcağız, dermiş. Kız annesine gitmiş. Anne bana bir kuş, çeşmenin başına gittiğimde bunu diyor, demiş. Annesi de kızına sen de, sen bana ne dersin ulu kuşcağız de, demiş. Kız çeşmeye gitmiş. Ayy kızcağız kızcağız elleri kınalı kızcağız, demiş. Kız annesinin dediği gibi ne dersin ulu kuşcağız, demiş. Sen ulu dağın başında bir mevtaya bakacaksın, ben seni oraya götüreceğim, demiş. Kız anne ve babasına anlatmış. Anne ve babası izin vermemişler. Kız annesini, babasını dinlememiş, yola çıkmış, kuş tarif etmiş, gide gide dağın başına gitmiş. Kocaman bir bina varmış. Otuz iki kapısı varmış. Kapıları açmış. Dünya da ne varsa orada varmış. Odanın birisinde bir tabut varmış. Kuş o tabutu dizine alacaksın, demiş. O tabutu dizine almış. Kırk gün dizinde bekletmiş. Kırk birinci gün bir cadı karısı gelmiş. Kapıyı çalmış. İlle sen bana sadaka vereceksin, demiş. Dizimde benim emanet var. Ben onu bekliyorum dediyse de kalkacaksın sen vereceksin, demiş. Her kapıyı aç canın ne isterse al her şey var, demiş. İlle sen kalkacaksın sen vereceksin, demiş. Kız kalkmış. Kız kalkar kalkmaz cadı o tabutu dizine almış. Onun kucağındaiken de tabutun içindeki uyanıvermiş. Kızın hiç bir şeye sözü geçmez, olmuş. Kız, o benim nasibim demiş, ne dediyse cadı vermemiş. Adam uyandığında cadıyla evlenmiş. Kızı da kaz çobanı yapmış. Kız sürekli kazları güdermiş. Kız, adama sen bana ustura bıçağıyla sabır taşı alıver, demiş. O da sabır taşıyla ustura bıçağını alıvermiş. Adam bu kız bunları ne yapacak diye merak etmiş, kızı takip etmiş. Kız kaz gütmeye gitmiş. Bir taşın dibine oturmuş. Çocukluğundan, çeşmesinden, kuşundan ne olduysa hepsini sabır taşına deyip ustura bıçağını sürtermiş. Aynı şeyleri tekrarlayıp bıçağı sabır taşına sürtermiş. Adam taşın arkasından onu dinlemiş. Kırkıncı gün cadı geldi, bu onun kucağında uyandı, beni kabul etmedi, gözü onu gördü, beni görmedi, demiş. Sabır taşım sabır, demiş. Adam kızın bileğinden tuttuğuyla eve götürmüş. Onunla evlenmiş. Ötekini de kaz çobanı yapmış (KK-32).

3.4.7. Kabak Kız

Bir kadınla bir erkek varmış, evlilermiş. Bunların hiç bebekleri olmamış. Bahçelere kabak ekerlermiş. Kadın kabak tarlalarına varmış, kabağı kaldırmış;

Allah'ım bana Şu kabak gibi bir bebek ver, dermiş. Bir demiş, iki demiş, beş demiş on demiş. Kadının duası kabul olmuş. Allah Teâla buna kabaktan bir bebek vermiş. Ebe doğum yaptırırken bir kabak dđnyaya gelmiş. Buda kapının arkasına yuvarlanmıŐ, gitmiş. Bugđn yuvarlanır kapının arkasında dururmuŐ, yarın yuvarlanır kapının arkasında dururmuŐ. Bu hiç dışarı çıkmaz milletin arasına girmezmiŐ. Bir gđn kabak sırtını çıkmış, normal giyinmiş, kuŐanmıŐ. Eskiden kuyulara su doldurmaya giderlermiş. Suya gitmiş. Bunu da bir aça oğlu gđrmüŐ. Kızın arkasından takip etmiş. Oğlan kızın arkasını bırakmamıŐ. Ondan sonra kız o sırtı bir daha giyip de meydana çıkmamıŐ. Hep kabak sırtıyla durmuş. Bunu istemeye gelmişler. Ne oğlanın annesi istemiş ne de babası. Ama oğlan aşık olmuş. Oğlanın zoruyla yđzđęđ takmıŐlar. Kabak sırtıyla eve gelin gelmiş. Kocasının yanında soyunmuŐ, normal sırtını giymiş. Dđnyaların gđrcđ²⁰sđymüŐ. Gđnlerden bir gđn kaynanası ekmek yapmaya başlamış. Kız gelmiş anne bende yapayım mı, yardım edeyim mi demiş. Kaynanası eksiranı²¹yı eline vurmuş. ekilmiŐ gitmiş odasına kapanmıŐ. Ertesi gđn yine ekmek yaparken anne ben eyleyeyim mi, yardım edeyim mi, demiş. Oklavayı vurmuş. Ertesi gđn ben evirivereyim mi, yardım edeyim mi demiş, piŐirgeci²² vurmuş. Gelini sevmeyince kabul etmemiŐ. Gđnlerden bir gđn kđyde bir dđęđn olmuş. Dđęđne okumuŐlar. Benim eller gibi gelinim var da gelinimi arkama takayım dđęđne mi gideyim, demiş. Benim gelinim kabak demiş. Kızıla kaynanası gitmişler. Gelin arkadan gitmiş. Dđęđn evine doğru gittiğinde ağanın gelini geliyor diye herkes yer vermiş. Kaynana kalkmamıŐ. Gelini olduğu bilmiyormuŐ. Bakmışlar ağanın gelini dđnyanın bir gđrcđsđymüŐ. Oyuna kaldırmıŐlar. Sen kimin kızıydın, kimin gelinisin diye sormuşlar. Ben eksiranıcının geliniyim, demiş. Kaynanasının yanına oturmuş. Bir dđęđn daha olmuş. Yine kaynanasının yanına oturmuş. Dđęđn dağılmadan kaynanasının yanından kalkmış, evine gelmiş. Kaynana Allah'ım ellerin gelinleri dđęđnlerde oynar benimki de evde yuvarlanır kabak, demiş. Bir dđęđn daha olmuş. Yine aça gelini olunca Şuraya otur diye buyur ederlermiş. Kimsenin gđrmedięi bir kadınmıŐ. Kaynanasının yanına oturmuş. Kaynanası kızım sen kimsin kendini tanıt, demiş. Ben oklavacının geliniyim, demiş. Kaynanası gelmeden eve gelmiş. Kabak sırtını giymiş. Üđncđ dđęđnde yine kaynanasının yanına oturmuş. Kızım sen kimlerdensin, demiş.

²⁰ Yörede çok gđzel anlamında kullanılan bir sözcük.

²¹ Hamuru kazımaya yarayan alet.

²² Saçın üzerindeki ekmeği çevirmeye yarayan alet.

Piştirgeççinin geliniyim, demiş. Kaynanası üçünü de söyleyince şüphelenmiş. Kaynana gelini otururken kalkmış evine gitmiş. Gelin gelecek diye beklermiş. Gelin gelmiş. Normal sırtını soyunup kabak sırtını giyecekmiş. Kaynanası ondan önce koşup kabak sırtını almış, yakmış. Gelin artık meydana çıkmış. Suyu gitse de herkes görürmüş. Düğüne gitse de herkes görürmüş. Memleketin erkekleri peşine düşmüş. Kızın kocasını bir gün eğlenceye çağırmışlar, yemişler içmişler. Oğlanı zehirlemişler, öldürmüşler. Gelini de başkası almış. Kaynana öğünmüş, kalmış. Dolanaydı da kabak sırtıyla dolanaydı. Oğlum gitti, gelinimi el aldı diye pişman olmuş (KK-32) .

3.4.8. Nartane

Bir karı koca varmış. Yedi tane oğulları olmuş. Anneleri bir daha hamile kalmış. Büyük oğlan demiş ki; anne bu da oğlan olursa evine bucağına gelmeyiz, çıkar gideriz. Annesine; kız olursa evin köşesine elek as adını da Nartane koy, oğlan olursa tüfek as demiş. Kadının kızı olmuş. Oğlanlarım dönsün diye elek asmış. Bunların cadı bir komşuları varmış. Oğlanlar gitsin diye eleği almış, yerine tüfek asmış. Oğlanlar çok fazla diye sevmezmiş. Oğlanlar bakmışlar, annemin oğlu oldu, tüfek asmış, demişler. Oğlanlar Cebel Dağı'nın başına çıkmışlar, gitmişler. Kız büyümüş. Kız bir gün su doldurmaya çeşmeye gitmiş. Cadı karısı da su doldurmaya gitmiş. Çocuğun sırasını almış. Kız da sıra benim diye tartışmışlar. Cadı, git hay yedi oğlanı süren, dağlara çıkararak Nartane, demiş. Kız da gelmiş annesine cadı karısı bana böyle böyle dedi, demiş. Anne benim yedi tane kardeşim mi var, demiş. Annesi yok dediyse inanmamış. Çocuk en sonunda annesine doğruyu söyletmiş. Nartane, abilerimi bulacağım diye yola çıkmış. Gide gide Cebel Dağı'na varmış. Bir horoz öten yer varmış, bir de duman tüten yer varmış. Duman tüten yere mi gitsem, horoz öten yere mi gitsem diye düşünmüş. Gide gide duman tüten yere gitmiş. Abileri dağdan birer kütük getirirler, ocağa atarlar yakarlarmış. Onun korunu küle gömerlermiş, o da tütermiş. Horoz öten yerde bir dev karısının eviymiş. Duman tüten yere varmış. İçeriye girmiş. O evi temizlemiş, yemek yapmış. Dolaba saklanmış. Abileri gelmiş. Bizim eve bir gelen olmuş, kim bu diye şaşırılmışlar. Nartane'nin abileri, evde bu yemekleri yapanın kim olduğunu öğrenmek için sırayla evde nöbet tutmuşlar. En büyük kalmış öğrenememiş. Sırayla hepsi tek tek kalmışlar. En son en küçük kalmış. Bu uyur numarası yapmış. Kız çocuğu kalkmış, saklandığı yerden çıkmış. Evi temizlerken küçük abisi bunu görmüş. Sarılmışlar, ağlaşmışlar. Bütün

abileri gelmiş, hepsiyle sarılmış. Abileri kıza dışarı çıkma, dışarıda bir dev var diye tembih etmişler. Bir de tazıları varmış. Ateşi söndürmüş. Kız da abilerinden gördüğü gibi kuru küle gömermiş. Abileri gitti mi ateşi yakıp yemek yaparmış. Kor sönünce benim abilerim gelecek ben şimdi ne yapacağım, ne pişireceğim diyerek üzülmüş. Horoz öten yere gideyim mi gitmeyeyim diye düşünmeye başlamış. En sonunda oraya ateş almaya gitmiş. Horoz öten yere varmış. Beşikte bir kız yatırmış. Yedi yaşındaymış ama iki dişi varmış. Annesi de devmiş, avlanmaya gitmiş. Kapıyı çalmış, bana ateş verin, demiş. Yetişkin bir kız varmış. Senin kokun bizim eve sinerse seni annem bize sorar, seni yer, demiş. Beşikteki kız da bunları dinlermiş. Nartane, benim abilerim dağdan avdan gelecekler, yemek yok bana ateş verin, yemek yapacağım diye ısrar etmiş. Kız bir kor vermiş. Nartane yanında bir ip yumağıyla gitmiş. İp yumağının ucunu oraya koymuş, abilerinin evine kadar ipi açarak gelmiş. Dev karsı gelmiş. Kız çocuğuna buraya kim geldi diye sormuş. Kızda kimse gelmedi, demiş. Beşikteki de yalan anne yedi oğlanın kardeşi Nartane diye bir kız geldi, ateş aldı gitti, demiş. Dev ipi görmüş, ipi sara sara evi bulmuş. Dev Nartane'nin evine gelmiş. Kapıyı çalmış. Dev, Nartane aç kapıyı abinim ben demiş. Dev Nartane'ye tırnağını uzat, demiş. Dev Nartane'nin tırnağını tutmuş, kanını emmiş. Nartane bayılmış. Abileri gelmiş, Nartane kapıyı aç abim biz geldik diye bağırılmışlar. Nartane kapıyı açmayınca en küçük abisi, beni bacadan salın ben içeriye bakayım, demiş. Onu içeriye salmışlar. Bir bakmış Nartane kapının arkasında yatıyormuş. Bakmışlar Nartane ölmüş. Bunu ne yapalım, demişler. En son şuraya gömelim, demişler. En küçük kardeş Nartane'yi gömmeyelim, dev çıkarır yer, demiş. Yarın buradan kervan geçer, onlara yükleyelim çarşıya götürsün, demiş. Nartane'yi kervancıya vermişler. Kervancı sandığına koymuş, hayvanın üzerinde sallaya sallaya götürürken kız uyanmış. Kervan bir zengin evine önüne gelmiş. Adam kervancıya kervancı yükündeki nedir, demiş. Kervancı da bil bakayım nedir, demiş. Adam, malsa senin cansa benim demiş. Yükü indirmişler bir bakmışlar kız çocuğu var. Adamın bir oğlu varmış. Nartane'yi oğluna alıvermiş. Yıllar yıllar sonra Nartane'nin çocukları olmuş. Nartane'nin abileri de dağdan inmişler. Bir gün Nartane'nin evine tesadüfen misafir olmuşlar. Nartane'yi ölü biliyorlarmış. Zengin adam evinde büyük bir boğa kestirmiş, kemikli etle ziyafet vermiş. Nartane'nin yetişkin oğlu varmış, aşık oynasın diye kemiğin aşığını oğluna vermiş. Oğluna aşık oynarken söylemesi için yedi oğlanın yeğeniyim, Nartane'den doğanıyım, mıncılı aşığım mıncılı demesini öğretmiş. Çocuk orada oynarken Nartane'nin büyük abisi çocuğu izlermiş. Abisi çocuğa bir daha söyle

bakayım dediğini, demiş. Çocukta yedi oğlanın yeğeniyim, Nartane'den doğanıyım, mıncılı aşığım mıncılı demiş. Senin annenin adı ne demişler. Nartane demiş. Annesini çağırılmışlar. Sen kimsin nerden geldin diye sormuşlar. Nartane'de anlatmış. Birbirlerini tekrardan bulmuşlar, sarılmışlar. Anne babalarını da aramışlar, bulmuşlar (KK-32).

3.4.9. Tilki ile Kurt

Kuruçay diye bir yer var, orada bir at yatırmış. At orada uyurken tilki görmüş. Gitmiş kurdu bulmuş. Arkadaş falan yerde at var, yatıyor, demiş. Ben bir türlü yanaşamadım. Sen cesaret edersin benden güçlüsün gel şunu devirde beraber yiyelim, demiş. At yatarken tilki ve kurt yavaş yavaş yanaşmışlar. Tilkiye kurt arkadaş bak bakayım gözlerim kızardı mı diye sormuş. Kızardı arkadaş, demiş. Öyleyse bunu yırtacağız, yiyeceğiz, demiş. Biraz daha yaklaşıyorlar. Bak bakayım arkadaş göğsüm inip inip çıkıyor mu, demiş. Biraz daha yaklaşıyorlar bak bakayım tüylerim diken diken oluyor mu, demiş. Tam ata saldıracağı zaman tilki atın kuyruğuna bir tekme atmış, at arkaya bir çitme atmış, kurdun canını almış. Tilki arkadaş ben bunun etini yiyemezdim, demiş. Şimdi tüylerin diken diken oldu, gözlerin kızardı, göğsün inip inip çıkıyor, demiş. Sen yatıyorsun ben etini yiyebilirim, demiş, atı da kurtarmış. (KK-11).

3.5. Çocuk Şarkıları

3.5.1. Günler

Pazar Pazar paz gelir

Pazartesi tez gelir

Salı sallanır gelir

Çarşamba halim

Perşembe yarım

Cumada balım

Cumartesi canım

3.5.2. Mini Mini Bir Kuş

Mini mini bir kuş donmuştu

Pencereme konmuştu

Aldım onu içeriye

Cik cik ötsün diye

Pır pır ederken canlandı

Ellerim bomboş kaldı

3.5.3. Leylek

Leylek leylek havada

Yumurtası tavada

Oynaşıyor çocuklar

Dağda çayırda ovada

Çağırın gelsin ot yesin

Ot yemezse et yesin

Leylek leylek lekirdek

Hani bana çekirdek

Çekirdeğin içi yok

Sarı kızın suçu yok

3.6. Nasihatler

Yaşça büyük insanların tecrübeleri sonucu başkalarına, kendinden küçüklere veya çocuklara yapmaması veya uyması gereken durumlar için uyarı maksatlı söylediği cümlelere nasihat denir. Nasihatler Türk kültüründe ilk yazılı eser olan Orhun Abidelerinden günümüze kadar birçok eserde yer almaktadır. Buradan anlıyoruz ki nasihat verme geleneği hiç bir zaman yok olmayan dinamik ve süregelen bir gelenektir. Bu gelenek özellikle çocuklar üzerinden daha fazla ilerleme kat etmekte ve çocukları hayata hazırlamaktadır.

İyi ol, kötü olma, önüne gelen herkesle samimi olma, düzgün kişilerle arkadaş ol (KK-11).

Yolundan ayrılma, doğruluktan ayrılma, helalinden kazan, kimseye zararın olmasın, büyüğünü say, küçüğünü sev (KK-28).

Parana sahip çık, yarın sana kimse bakmaz, elden gelen öğün olmaz o da zamanında gelmez (KK-21).

3.7. Dualar

Hafız olasın hoca olasın, yaşın uzun olsun, ömrün bereketli olsun, geleceğin mutlu olsun, Allah'ım sana yokluk göstermesin, Allah'ım cebini boş koymasın.

Yat başucunda kalk ayakucunda bul.

Başucun pınar, ayakucun göl olsun, kazancın bol olsun, yoksulluğa el sürmeyesin.

Kuzum ömrüm çok olsun, ömrün bereketli olsun.. (KK-11).

Allah ömrünü uzun etsin, yolun açık olsun

Allah anana babana bağışlasın

Büyüyünce baba yiğit olasın, evlenesin, çorçocuk sahibi olasın (KK-17).

Allah ömür versin

Kazancın bol olsun

Başucun pınar ayakucun göl olsun

Allah başını ağrıtmamasın

Yazından gülesin (KK-28).

Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun

Allah kaza bela vermesin,

Birinden bin kazan, Allah yatak misafiri etmesin (KK-21).

Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun

Ayakucun göl olsun başucun pınar olsun (KK-34).

3.8. Beddualar

Güzel bir durum, tutum ya da olay karşısında verilen tepkiler ve bu tepkiler sonucu ortaya çıkan duyguları özlü bir söylemle dile getirmek için tercih edilen dualar karşısında, herhangi bir haksızlığa uğradığını düşünen kişilerin bu durum karşısında duyduğu üzüntü ve acıyı hafifletmek amacıyla söylediği beddualar vardır (Dursun, 2012: 436).

Acına oturayım (KK-11).

Kara yerin dibine gir

Olmayı bitmeyi komayı erme

Boyun posun devrilsin

Ekmek tavşan olsun, sen tazı olasıñ, o kaçsın sen tutasın (KK-33).

Ekmek tavşan sen tazı olasıñ arkasında döne durasıñ (KK-34).

3.9. Okşamalıklar

Çocukları severken onlarla ilgili duyguların dile getirildiği kalıplaşmış anlatımlardır. Beşik türküleri olarak da adlandırılırlar. Çocukların cinsiyetine, gelişme evrelerindeki durumlara uygun söylenir (Artun, 2018: 133).

Erkek çocuğa koçum, yavrum, tosunum, kuzum; kız çocuğa saçaklım, kınalı kuzum derdik (KK-28).

İstanbul'a ısmarladım motoru

Benim kızım İstanbul'un doktoru

İstanbul'a ısmarladım eleği

Benim kızım Türkiye'nin meleği (KK-32).

Kuzum yavrum

Sen herkesten üstünsün

Aman benim tosun oğlum

Paşa oğlum, kibar oğlum, hoş oğlum (KK-34).

Bölüm Sonu Değerlendirme

Bir milletin ortaya koyduğu en önemli kümelerden birisi de sözlü kültür ürünleridir. Sözlü kültür ürünleri o millete ait her türlü kültür birikimini üzerinde taşırlar. Sözlü kültür ürünlerinden ehemmiyetleri olanlardan bazıları da çocuk etrafında toplanmıştır. Bunlar; bilmeceler, tekerlemeler, ninniler, masallar, çocuk şarkıları, nasihatler, dualar, beddualar, okşamalıklardır. Her biri ayrı bir öneme sahip olan bu sözlü kültür ürünleri çocuğa farklı kazanımlar katar. Bilmeceler, kelimelerin örtük anlamlarıyla birlikte kelimeleri eğlendirerek öğretir. Tekerlemeler, dilin etkili ve güzel kullanımını açısından ses unsurlarının doğru ve eksiksiz bir şekilde kullanımına fayda sağlar. Ninniler çocuğun uykuya dalmasına yardımcı olurken çeşitli seslerin ve kelimelerin çocuğun zihnine yerleşmesine imkân tanımaktadır. Masallar, çocuğun iyiyi ve kötüyü öğrenmesinde, ayırt etmesinde, yaşama dair çeşitli dersler almasında önemlidir. Çocuk şarkıları, çocukların eğlenceli ve güzel vakit

geçirmesinde yardımcı olmaktadır. Nasihatler, çocukların ömürleri boyunca düşmemesi gerektikleri hataları öğütlemektedirler. Dualar, çocukların aileleri tarafından Allah'tan çocukları için güzel isteklerde bulunulup ve olacağına inanılıp bu şekilde hem çocuğun hem ailenin huzurlu hissetmesini sağlarlar. Beddualar, çocuğuna kızan ailenin çocuğunun aynı şeyleri bir daha yapmamasını sağlamak üzere söylenirler. Okşamalıklar, ailelerin çocuklarına olan sevgisini göstermesini sözlü olarak ifade ederler.

Her biri farklı birçok işlevi üzerinde barındıran çocuk etrafında şekillenen sözlü kültür ürünleri çocuğa kültürel bir kimlik kazandırmaktadır. Çocuğun kendine özgü tutum ve davranış kazanmasını sağlayan bu ürünler çocukların hayal güçlerini zenginleştirirken daha yaratıcı bireyler olmalarını sağlamaktadırlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK OYUNLARI

Oyun, çocukluk çağının vazgeçilmez bir ögesi olarak çocuğun hayal dünyasını geliştirirken psiko-motor gelişime de katkı sağlar.

Oyun, çocuk gelişimde önemli bir yere sahip olup çocukların zihinsel ve fiziksel gelişimine katkıda bulunur. Oyun aracılığıyla çocuk, arkadaşları ile sosyalleşmeyi gerçekleştirir ve oyun ortamında yaratıcılığını gösterme imkânını elde eder. Çocuk oyun oynadığı zamanlarda geçmiş yaşantılarını somut olarak tekrar canlandığı düşüncelerini geliştirir. Öğrendiği somut bilgileri yeni deneyimlerinde uygular ve oyun yoluyla gerçek dünya ile bağ kurar. Bununla birlikte oyun, çocukta iç denetimi sağlar ve sorumluluk alan, kendine güvenen, kendi başladığı işi bitiren kendilik değeri olumlu olan bireyler olarak çocukların yetişmesine katkı sağlar (Sevinç, 2009: 50).

Homo Ludens isimli eserinde oyunun kültürden önce var olduğunu söyleyen Huizinga (1995) oyun kavramını şöyle tanımlar;

"Oyun, özgürce razı olunan, ama tamamen emredici kurallara uygun olarak belirli zaman ve mekân sınırları içinde gerçekleştirilen, bizatihi bir amaca sahip olan, bir gerilim ve sevinç duygusu ile "alışılmış hayattan başka türlü olmak" bilincinin eşlik ettiği, iradi bir eylem veya faaliyettir" (Huizinga, 1995: 50).

"Oyun en basit biçimlerinde ve hayvan hayatının içinde bile, tamamen fizyolojik bir olgudan veya fizyolojik olarak belirlenen psişik bir tepkiden daha fazla bir şeydir" (Huizinga, 1995: 17).

Oyun herkes tarafından gözlenebilir bir olgu olarak, aynı anda hem hayvanlar âlemini, hem de insanlar âlemini kapsamaktadır. Bunun sonucu olarak, hiçbir rasyonel ilişki üzerinde temellendirilemez; çünkü akla dayandırılması onu insanlar âlemiyle sınırlandıracaktır. Oyunun varlığı hiçbir uygarlık basamağına, evreni kavrayışın hiçbir biçimine bağlı değildir. Her düşünen varlık, dili oyunu tanımlayacak genel terime sahip olmasa bile, bu oyun ve oynama gerçeğini bizatihi bağımsız bir şey olarak tasarlayabilir. Oyunun varlığı inkâr edilemez niteliktedir. Hemen hemen bütün soyut bizatihilikleri "adalet, güzellik, hakikat, zihin, tanrı" inkâr etmek mümkündür. Ciddiyet de inkâr edilebilir, ama oyun asla (Huizinga, 1995: 19-20).

Oyunlarda doğal çevrenin izleri vardır. Çıtır Çıtır Melengiç oyununda geçen melengiç, yörede yetişen bir bitkinin yenilebilen tohumudur. Yenilirken çıtır çıtır bir ses çıkarır. Bölgenin sert ikliminin etkisini, ev içinde oynanan oyunların varlığında görmek mümkündür. Çocuk ve doğa arasında sessiz bir uyum vardır. Çocuğun oyun oynarken doğadan temin ettiği taş, dal parçası ve çamuru oyun gereci olarak kullanması, hava şartlarına göre oyun seçimini yapması bu uyumun sonucudur (Onur ve Güney, 2002: 486).

Çocuk, oyun ve oyun araç-gereçleri icat ederken, akılda kalması kolay tekerlemeler söylerken farkında olmadan zekâsını yaratıcı hale getirir; bedensel ve dil becerilerinin gelişimine katkıda bulunur. Oyuna kurallar koyan çocuk, oyun arkadaşlarıyla dayanışmayı, topluca eğlenmeyi ve ödül-ceza sistemini öğrenir (Sol, 2005: 143).

Çocuk oyunlarının çoğunun eski ritüellerin devamı olmasına örnek olarak uçurtma, kamçı (topaç), kukla, çömçe gelin, körebe ve salıncak oyunları örnek gösterilebilir. Konya’da çocukların uçurtma uçurmasının hem günah olduğu hem de uçurtma uçurulduğu zaman yağmur yağmayacağı, ekinlerin kuruyacağı inancı vardır. Japonya ve Kore’de ise uçurtmanın Hindistan’daki salıncak gibi gök ile yeryüzü arasındaki ilişkiyi kurmak için oynandığı tespit edilmiştir. Yine Konya’da çocukların kamçı ile döndürdükleri topaç (*fırça* ya da *kozak* oyunu da denir) oyununa iyi gözle bakılmaz çünkü *fırçayı* bulan Yezit, İmam Hüseyin’i öldürttüktan sonra kellesini ayağıyla vura vura döndürdüğü inancı vardır. Anadolu’da çok yaygın olan *kukla* oyunu da şamanizm kalıntısı olarak yağmur yağdırmak için kuklanın kullanılmasıyla bağlantılıdır. Yağmur yağdırma inancının geleneğe ve bir kukla oyununa dönüşmüş halini *çömçe gelin* oyununda da görmekteyiz. Yine Anadolu’da çok bilinen *körçepiş*, *körebe* oyununun ise çok eskilerde başrahip olan kişinin keçi kılığına girmesi ve bir günah keçisi araması, birine dokununca da “yandın” diye bağırması, o kişinin gerçekten kurban olarak yakılması ritüelinin kalıntısı olabileceği söylenmektedir. Yine Anadolu’da davul-zurna eşliğinde bir ateş etrafında oynanan *tura* ve *sinsin* oyunlarının da şamanist gelenekten geldiği ve ateş etrafındaki şaman dansının günümüze uzantısı olduğu düşünülmektedir. 3-7 yaş grubundaki çocukların oynadığı atçılık oyununda da atı temsilen sopa kullanmaları Orta Asya şamanlığındaki at yerine sopa kullanma ile bağlantılıdır (Sol, 2005: 140-141).

4.1. Ebe Seçimi

Oyunlarda en önemli görev “ebe” liktir. Aslında ebelik çoğunlukla olumsuz bir görevdir, kimse ebe olmak istemez, çoğu oyunlarda ebe oyun başında seçildikten sonra oyun boyunca ebelikten kurtulup, bunun başkasına geçme olanağı vardır (And, 2012: 136).

Çocuklar oynadıkları oyunlarda şansa dayalı olarak yarışma, kura, tekerleme... vb gibi seçim yöntemleriyle ebe rolünü üstlenmek zorunda kalsalar bile oyun içerisinde rakiplerine karşı mücadele vererek ebe olmaktan kurtulabilmektedirler. Başka bir ifadeyle, ebe mücadele vererek oyunda ebe olmaktan kurtulabilmektedir. Oyunlar, durum ve şartlar ne olursa olsun bireyin ikinci bir şansı yaratabileceğini göstermektedir. Oyunlardaki ebe karakteri, vereceği mücadeleye bağlı olarak ebe konumundan kurtulma gibi bir şansa sahiptir. Bu ebe olan oyuncunun yeteneğine, gücüne, kuracağı stratejilerine ve ona karşı oynayan rakiplerinin gücüne bağlıdır (Baysal, 2013: 128).

Oyunlardaki ebe rolü çoğu zaman istenilmeyen, arzu edilmeyen bir durum olsa da ebe bazı oyunlarda avantajlı bir konuma sahiptir. Oyuncuya, oyunu kurma, yönetme gücü vermektedir (Baysal, 2013: 129).

Bir çocuk karşıya durur, biri buraya durur. Karşılıklı ayak atışılar, hangisi ayağını sıdırmazsa o ebe olur. Adım atarken hile yapmak için kısa atar uzun atar ama ayak atmada standart olduğu için hile olmaz.

Karşıya bir taş dikeriz. Belirli bir mesafeden atarız. Vuramayan ebe olur (KK-28).

Ebe seçimi için çeşitli sayışmacalar da ortaya çıkmıştır. Sayışmacalar, Tekerlemeler başlığı altında verildiği için burada tekrardan değinilmeyecektir.

4.2. Geleneksel Çocuk Oyunları

Seydişehir ilçesinde oynanan çocuk oyunları son dönemlerde yavaş yavaş geleneksellikten koparak dijitalliğe dönmüştür. Geçmiş dönemlerde sokaklarda, evlerde, okullarda oynan geleneksel oyunların büyük kısmını belli bir yaşın üzerindeki kişiler bilmektedir. Seydişehir'de oynan geleneksel çocuk oyunları aşağıda verilmiştir.

4.2.1. Abuç Taşı

Uzun bir taş bulurlar. Gençler takriben çocuğun yaşına göre taş yarım kilodan başlar 20 kiloya kadar çıkar. Biraz yükseğe çıkarlar, taşı bacaklarının arasında elleriyle tutarak atarlar. Taşın düştüğü yere ufak bir taş koyarlar. Başka bir kişi gelir daha ileri atmaya çalışır. Böyle sürekli atmaya devam ederler. En son en ileriye kim atarsa o kazanır (KK-21).

4.2.2. Omuz Taşı

Yüksek bir yere çıkarlar, bir kilodan 20 kiloya kadar taşı omuzunun üzerinden en uzağa atmaya çalışırlar. Taşın düştüğü yere bir belli koyarlar (KK-21).

4.2.3. Gömmeli Bilye

Elimizde değnekler var, değneği uzağa atarız, bir kişi değneği alıp gelinceye kadar çukur eşeriz. Sürekli böyle değneği atarız o gelinceye kadar kazanırız. Derin bir kuyu olur adamı oraya beline kadar gömeriz Çıkabilirse çıkar (KK-21).

4.2.4. Asar

Taşları dikerdik. Elimize taşı alırdık, atardık. Aralıklı üç taş dikerdik. Karşılıklı geçerdik. Sırayla karşıdaki atardı, ben atardım. Kim yıkarsa o kazanırdı. Kazanan kişiyi sırtımızda istediği yere kadar götürürdük (KK-13).

4.2.5. Aşık

Keçinin veya koyunun bacak kemiğinin oynak kısmından çıkan aşık kemiğiyle oyun oynardık (KK-7).

Ortaya çizgi çizerdik. Aşık oynadık. Aşığı vurular çizgiden dışarı çıkarttık mı kazanırdık (KK-13).

Küçükbaş hayvanların arka bacak kemiğinden çıkar, bir tarafı çukur bir tarafı yüksek olur. Yüksek yerine tök derler. Bir yanına Kel Ali bir yanına Dar Ali derler. Çukur yerine kurşun dökerlerdi. Onunla aşık oynardık. Dört aşık bir kuruştı. O zamanlar delikli sarı sarı bir kuruşlar vardı. Üç beş tane genç bir araya gelirler, senin beş aşığın var benim dört aşığım var, diğerinin on tane aşığı var, şunun elli tane var, şöyle karşıya hepsi dizilir, ilerden iyi olan enek dediğimiz kuşun döktüğümüz aşıkla dizili olanları vurabildin mi, üterdin (KK-16).

Keçinin veya koyunun bacak kemiğinden yuvarlak şekilde çıkardı. Yoğurtçunun evinin orada oynardık. Eskiden elektrik yoktu, televizyon yoktu. Yörük Mehmet'i diye biri vardı, ip boyardı. Eğirilen ipleri boyardı. Aşıkları ona boyattırırđık. Oynaması daha güzel olurdu. Aşıkları ikişerli dizerdik. Enek dediğimiz aşık vardı. Onun çukur tarafına kurşun dökerdik. Onu attın mıydı, ağırlık olurdu, diğeri aşık daha iyi vururdu. Aşığın çukur tarafına çık, diğeri yüksek tarafına tük derdik. Akşam hava karanlığına kadar oynardık. Karanlıkta zorla görürdük yine oynamaya devam ederdik (KK-20).

4.2.6. Apsi

Merdiven gibi çizilirdi. İleriden taş atıyorduk. Çizgiyi geçirmeye çalışıyorduk. Önce birisi atıyordu. Sonraki atan onu geçirmeye çalışıyordu. Geçemezse bu bunu düşürüyordu. Sürekli o taşı geçmeye çalışıyordu. Çizgilerin içerisinde çıkarsa sayılmazdı (KK-16).

4.2.7. Arı

Sen orada durursun ben burada senin ayağına basarım, onun ayağına da basarım, ondan sonra arı sesi çıkarır ve yanımdakilerin kafasına vurarak başındaki şapkayı düşürmeye çalışırdım (KK-13).

4.2.8. Fıçça

Kabaralı kunduralar vardı. Tahtadan topaç yaparlardı ona fıçça derdik. Fıççanın ucuna kunduranın altındaki kabarayı çakardık. İpi dolayıp buzun üzerine attın mı, ipi çektin mi dönemeye başlardı. Kiminki fazla dönerse o kazanırdı (KK-22).

4.2.9. Hülü

Yumurta gibi yuvarlak bir taş olurdu. Onu bir yere, bir şeyin üzerine dikerdik. Birisi onun yanında beklerdi. Karşıdan üç beş kişi, dört köşeli bir enek taşı olurdu, onu atardı. Atıp onu bozdu muydu, eneğini almadan onu yakalayabilirse bu sefer orada bekleyen atmaya başlardı. Diğeri taşın başında beklemeye başlardı (KK-20).

4.2.10. Bilye

Bilye tehlikeli bir oyundu, değneği vurdun mu bir fırlardı, Allah etmeye adamın gözüne gelse kör bile edebilirdi. Değnekle bilyeye vurulurdu, karşıdaki adam kapmaya çalışırdı. Tutarsa kazanırdı, sıra ona gelirdi (KK-13).

Daire çizerdik, bir tanede bilye olurdu. Bir tane de iyi bir değnek olurdu. Değnekle çelerdik. Önümdeki adam kapabilirse kurtarırdı. Attığımda dairenin içine düşürürse sıra diğer kişiye geçerdi (KK-18).

Küçük bir değneğin iki ucunu sivriltirdik. Küçük bir çukur kazardık. Bilye dediğimiz o iki ucu sivri ufak değneği o çukurun üzerine koyardık. Sopayla ona vururduk. Karşıdaki onu tutmaya çalışırdı. Tutamazsa nereye düşerse bilye oraya kadar tekerleme söylerlerdi. 50'ye kadar sayarlardı.

10 20 30 40 50

Elli elli eriği

Dam deliği

Dana b.lüğü

İlyasın kara b.lüğü

Ağnız dıynız.... (KK-20).

4.2.11. Asar

Üç tane uzun taş mezar taşı gibi dikerdik. Üçer kişi veya daha fazla iki grup olurdu. Her gruptan bir kişi birer taş atarak o taşları yıkmaya çalışırdı. Arada on-on beş metre mesafe olurdu. Birini yıkarsa diğerine atma hakkı olurdu. Atamazsa diğer arkadaşı atardı. Hangi grup taşın üçünü de yıkarsa o grup kazanırdı. Kazanan grubu kazanamayan grup taş dikilen yere kadar sırtında taşırdı. Kavaklı ve binmeli olurdu. Kavaklı oynarsak sırtta taşıma olmazdı (KK-20).

4.2.12. Boncuk Oyunu

Boncuğu toprağın içine gömerdik. Bir senden bir benden iki tane boncuğu toprağın içine koyardık. Toprağı ikiye ayırırdık. Bir kişi hangisinde olduğunu tahmin etmeye çalışırdı. Tahmin eden kişi bulursa boncuk onun olurdu. Eğer seçtiğinde olmazsa diğer kişinin olurdu (KK-20).

4.2.13. Çelik Çomak

Bir tane değnekten sopa olurdu. Küçük bir değnek daha olurdu ona da çellik derdik. O çelliği sopayla atardık, karşıdaki de vurmaya çalışırdı. Vurabilirse kazanırdı. Vuramazsa yerine başka biri geçerdi (KK-20).

4.2.14. Çıtl

Küçük bir çukur kazardık. Oynayanların elinde enek dediğimiz pantolonlardan kestiğimiz düğmeler olurdu. On-on beş metre ileriden o çukura atmaya çalışırdık. Tırnağımızla atardık. Üç defa da çukura atabilen kazanırdı (KK-31).

4.2.15. Lokum Oyunu

Okula giderken lokum oyunu meşhur oldu. Eskiden lokum alırdık. Lokum yerken işaret parmağını sürekli açıp kapatırsın. Lokumu yutarken parmağın duruverirdi. Eğer lokumu yutarken işaret parmağını durdurursan kaybederdin. Kazanırsan lokum kazanırdın (KK-20).

4.2.16. Dokuz Taş

Dokuz taş oynardık. Üç dikdörtgen iç içe çizilir. Dokuz tane renkli taş sen buluyorsun, dokuz tane ben siyah taş buluyorum. Çizgilerin köşesine diziyorsun. Benim üç beyaz taş aynı sıraya geldi mi, ben senin bir taşını ütmüş oluyorum. İkinci defa dizdiğimde ikinci taşını ütmüş oluyorum. Taşın eksilince kaçacak yer bulamıyorsun, sonunda ben seni yenmiş oluyorum (KK-16).

4.2.17. Ceviz

Cevizin kabuğunu ikiye ayırırdık. İçini boşalttıktan sonra dört beş tane cevizin kabuğunu ters bir şekilde tabağa dizerdik. Birinin altına boncuk veya başka bir şey koyardık, karıştırırdık. Bir kişi gözlerini yumardı. Üç kez açışta bilirse kazanıyordu (KK-18).

4.2.18. Bir Evde

Eskiden elektrikler çok giderdi. Bizde akşamları "Bir evde" oynardık. Köydeki evlerde kaç kişi var onu söyler kimin evi olduğunu sorardık. Mesela bir evde bir dede, bir gelin üç kız, bir oğlan diye söylerdik. Köyde kimin evi olduğunu bilmeye çalışırlardı. Köyde herkes birbirini tanır (KK-18).

Köyü baz alarak kadınları tavuk, erkekleri horoz olarak değerlendirirdik. Bir evde üç horoz, iki tavuk diye sorardık. Kimin evi bilmeye çalışırlardı (KK-33).

4.2.19. Tura

Benim okul arkadaşım vardı ismi Mehmet, ben acayip tura bükterdim, senin büküğün turalar elimizi düşürürdü, böyle çalı gibi olurdu, derdi. Bük bük sertleştirirdim. Bezi bükterdik. Saklardık, bulamadı mı birbirimizin eline vururduk (KK-13).

Senin mendilin var. Mendili katlardık. Saklardık. Mendili bulmaya çalışırdın. Bulamadın mı iki bu eline iki de diğere eline vururduk (KK-7).

Poşuyu bükterlerdi. Ona tura derlerdi. Birisi ortaya çıkardı, ortada beklerdi. Herkes balık kaçtı balık kaçtı diyerek elindekini bacaklarının altından birbirine verirdi. Ortadaki görür de yakalarsa yakaladığı adamı ortaya alırlardı. Yakalanan kişinin sırtına o turayı vururduk (KK-20).

4.2.20. Elle Taşıma

İki kişi iki elimizi bağlardık, bir kişi bir ayağını benim elime diğere ayağını diğere eline basardı. Boynumuzdan tutardı, onu taşırdık. Sırayla birbirimizi taşırdık (KK13).

4.2.21. Patlak

Seydişehir'in köy ve kasabalarında daha çok oynanırdı. Malzemesi çamurdur. En az iki kişiyle oynanır. Çamurdan küçük güveç çanağına benzer kap yapılır ve ağız kısmı yere gelecek şekilde hızlıca yere vurulur. En güçlü kimin kabından ses çıkarsa puanı o alır ve oyun sonunda kaybeden kazananı sırtında belirlenen mesafeye kadar taşır (Balcı, 2021: 158).

4.2.22. Patates Oyunu

Patatesi ikiye bölerdik, içini oyardık. 9 tane patates olurdu. İçi oyuk olan patatesin içine nohut saklardık. Bir kişi saklardı, bu sırada diğere arkasını dönerdi. Nohut olan patatesi bulmaya çalışırdık. Bulan kazanırdı (KK-7).

4.2.23. Yakan Top

Çocuklar iki gruba ayrılır. Birinci gruptan bir kişi burada diğere kişi karşıda olacak şekilde diğere gruptakileri sırayla topla vurmaya çalışır. Vurulan oyuncu çıkar. Eğer vurulmaya çalışılan kişi topu tutarsa kurtarır. Top çarpar da düşerse çıkar. Hangi grup azalır biterse diğere grup kazanır (KK-28).

4.2.24. Yumurta Saklama

Yumurta saklama oynadık. Bulamayan bir kilo lokum alacak derdik. Yumurtayı arayıp bulacak olan kişiyi dışarı çıkarıyorlar. Önceden onunla nereye koyacaklarını anlaşıyorlar. Saklayacak olanlar şuraya buraya saklayalım diyerek yer bulmaya çalışırlar. Şapkalı biri var. Velinin şapkasına saklayalım. Velinin şapkasını çıkarıyorlar, yumurtayı koyuyorlar geri giydiriyorlar. Aman kimse ses çıkarmasın diyorlar. Dışarıdakini çağırıyorlar. Şurada mı, burada mı diye arıyor. Veli sende mi, derken şapkaya tokadı bir geçiriyor. Velinin kafasında yumurta kırılırdı. Yüzüne akardı (KK-21).

4.2.25. Zıncırık/Kıncırdık

Bir tane ağacı yere gömerdik. Bir tane de büyük ağacın ortasını delip büyük ağacın üstüne geçiriyorduk. O bağlantı yerine de çaputla gaz yağı koyuyorduk. Bir kişi bir tarafına diğer kişi diğer tarafına binerdi. Dönerlerdi. Gıcır gıcır ses çıkarırdı (KK-26).

Bir tane uzun ağacın ortasını oyarlar, yere bir ağaç dikerler, uzun ağacın ortasını ona takarlar. Ağacın bir tarafına birisi, diğer tarafına birisi biner, dönerler (KK-12).

4.2.26. Yüzük

Evlerde yüzük oyunu oynardık. On, on beş kişi otururduk. Bir kişi yüzük saklardı. Yüzük kimde diye sorardı. Sorduğu kişi kimde olduğunu bilirse sopayı o atardı. Bilmezse sopayı yerdi (KK-33).

Sekiz veya on tane fincan olur. Ters çevrilip altına yüzük saklanır. Hangi fincanın altında bulmaya çalışılır (KK- 39).

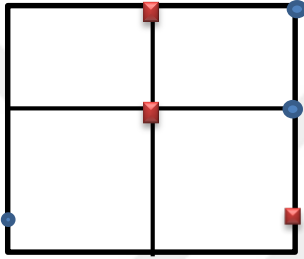
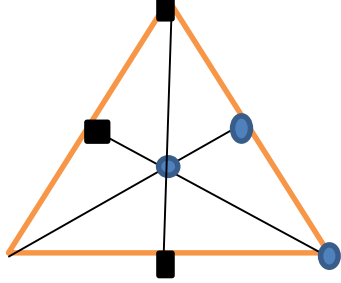
4.2.27. Tuluk Patladı

Şişeye su katardık, ağzını delerdik. Üstüne basardık. Kaçışlılardı. Bir daha doldururduk. Tuluk patladı, derdik (KK-32).

4.2.28. Üç Taş

Yere, kare şeklinde ortasından dört eş parçaya bölen bir şekil çizilir. İki kişiyle oynanır. Oyuncuların ellerinde üçer tane taş bulunur. Her oyuncunun kendi elindeki üç taş aynı renktedir veya aynı şekildedir ama karşıdaki oyuncunun elindeki

taşlardan farklıdır. Taşların çizgilerin birleştiği yere aynı sırada olmayacak şekilde dizilir. Oyuncular taşları sırayla hareket ettirerek taşları aynı sıraya getirmeye çalışırlar.

4.2.29. Araslı Budur

Üç taş dikilir, üç kişi karşılıklı olarak onları vurmaya çalışılır. Kim önce yıkarsa onun sırtına binilir (KK-35).

4.2.28. Saksı

Taşları üst üste koyarlardı. İleriden top atarlardı. Taşların başında bekleyen çocuk taşları toplayıp topu birisine vurabilirse o ebe oluyordu (KK-39).

4.2.29. Dikme Taş

Say (düz) taşları üç tane dikerdik. Yirmi-otuz metre mesafeden taş atarak onu yıkmaya çalışırdık. Karşılıklı iki grup olurdu. Hangi grup yıkarsa diğer grup onu sırtında taşırdı (KK-46).

4.2.30. Çember Sürme

Çember sürerlerdi. Yuvarlak bir demir olurdu. Kancalı bir demirle onu tutup sürerdik (KK-39).

Seydişehir'de oynan geleneksel çocuk oyunlarında zaman zaman oyunbozanlar olmaktadır. Yöre oyunbozan kişilere farklı isimlendirmeler verilir.

Oyunbozan kişiye oyunbozan ya da zıllıkçı, zıllıkçılık yaptın derlerdi (KK-13).

Oyun oynarken oyunbozan kişiye mızıkçı, çamura yattı, mızıkçılardı denirdi (KK-28).

4.3. Dijital/Online Oyunlar

Son dönemde teknolojik gelişmelerin hızla artması, dijital oyunların yaygınlaşması geleneksel oyunlara olan rağbeti azaltmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte oyun oynama şeklinin değişmesi, çeşitli online oyunların yaygınlaşması, kitle iletişimin artmasıyla oyun kültürü farklı bir ortama taşınmıştır. Tüm dünyaya yayılan bu dijital kültür Seydişehir içinde geçerli olup çocukların tamamına yakını son dönemde yaygınlaşan dijital oyunları oynamaktadır.

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler oyunların gelenekselden dijitale doğru değişim göstermesine ve çocukların arkadaşları ile dışarıda oynadıkları geleneksel oyunların git gide azalmasına yol açmıştır. Şehirleşmenin artması, ebeveynlerin dışarıyı tehlikeli bulmaları ve oyun alanlarının azlığı gibi nedenlerden dolayı da çocukların geleneksel oyun kültürü ortadan kalkmaya, yerine daha güvenilir bulunan evde ekranlarla oyun oynama kültürünün doğmasına neden olmuştur. Sosyalleşme, etkileşimde bulunma, problemlere çözüm bulma gibi oyunların çocuklara sağladığı kazanımlar dijital oyun kültürü ile yön değiştirmiştir. Çocuklar artık yüz yüze değil ekranlarda arkadaşlarıyla oynamakta, sosyalleşmeyi gerçek hayatta değil sanal ortamlarda gerçekleştirmeye başlamışlardır. Oyun oynamak denildiğinde akıllara ilk gelenin dijital oyun olduğu, çocukların aynı fiziki ortamlarda birlikte bulunmalarına rağmen dijital araçlarla oyun oynamayı tercih ettikleri, serbest zamanlarının dijital oyun oynayarak geçirdikleri, arkadaşları ile genellikle dijital oyunlar hakkında konuştukları yeni bir kültür olarak ortaya çıkan dijital oyun kültürünün doğup hızla yayıldığını bizlere sunmaktadır (Biricik ve Atik: 447).

Çocuklar tarafından bugüne kadar en çok oynanan sanal oyunlar; Tetris, Metin 2, Need For Speed, Pubg Mobile, Mavi Balina, Counter Strike, Buble Saga vb. dir.

Kız çocuklar daha çok boyama, kedi-köpek oyunları, evcilik, niloya, prensesler vb. oyunları oynarken erkek çocuklar ise araba, savaş, yarış, futbol oyunları, pess, fifa, minecraft vb. oyunları oynamaktadır.

Bölüm Sonu Değerlendirme

Değişen koşullar sebebi ile geçerliğini ve önemini yitiren geleneksel çocuk oyunları sadece ileri yaş belleklerde bir anı olarak kalmaktadır. Çocuk gelişiminde önemli yeri olan bu oyunların tekrardan gündeme getirilmesi, oynanabileceği alanların oluşturulması kültürün geleceğe aktarılması ve sürekliliğinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Bu yönde modern şehirler kurulurken yapılması gerekenlerden bir diğeri de geleneksel oyunların yaşatıldığı çocuk oyun alanlarının geliştirilmesidir.

Çocuk oyunları; çocukların temel becerilerini kazanmada, sosyalleşmesinde, zihinsel, fiziksel ve psiko-motor gelişimine katkı sağlamada önemlidirler. Bu nedenle çocukların oyun oynaması, oyun kurması, oyun alanlarının yaratılması ebeveynler ve toplumlar tarafından desteklenmelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK ETRAFINDA GELİŞEN MADDİ KÜLTÜR ÖGELERİ

5.1. Salıncaklar, Beşikler ve Beşiklerde Kullanılan Ögeler

Beşik ardıç ağacından yapılırdı. Beşiğin içerisine yatak gibi bir şey konurdu. Ortası delik olurdu. Altına silbiç²³ konurdu. Erkek çocuk ise sibek²⁴ yapılırdı (KK-11).

Silbicin etrafına yuvarlak bir bez dikerlerdi. Çocuğun kalçası oraya oturduğunda çocuğun kalçası acımasın diye. Sibek oğlana ve kıza göre değişir (KK-21).

Çocuğun beşiğini demirden veya ağaçtan yaparlardı. Daha çok ceviz ağacından yaparlardı. Meşeden, söğütten de yaparlardı. Beşiğin altın silbiç koyarlardı. Toprakten yapılırdı. Küp, çömlek satanlar yaparlardı, buraya getirirlerdi. Satın alırlardı, onu koyarlardı, çocuk içine işerdi. Onu çıkarırlar, temizlerler, yine yerine koyarlardı. Beşiğin üzerine beşik kilimi örtülürdü (KK-15).

Beşiği tahtadan, ağaçtan yaparlardı. Yastıklar vardı. Onu ortadan delerdi kadın. Silbiç vardı. Çanak çömlekçiler yapardı. Silbiç dedikleri çocuğun içine idrar yapacağı şeydi. Onu da alır, onu da yerleştirirlerdi. Üstüne öyle delik yastık konurdu. Tam çocuğun oturağına konurdu. Sibegi ağaçtan yaparlardı. Çocuğun şeyini de ona takarlardı, kız çocuğu olursa da yine aynı ona da sibek derlerdi. O bölgesine yapıştırırlardı (KK-17).

Beşiği ilk zamanlar tahtadan yaparlardı. Beşiği çam tahtasından yaparlardı. Son zamanlarda demirden yapmaya başladılar (KK-21).

Çocuk beşikten sarkıp düşmesin diye bezden bir kuşak dikerlerdi. Ona da bağirtlak derlerdi. Çocuğu onunla beşiğe saralardı (KK-21).

Beşik ağaçtan yapılırdı. Ladin veya çam ağacından yapılırdı. İyi kavak ağacından da olurdu. Beyaz ağaçlar var ak ağaç deriz onlardan olur. Ağaç düzgün oldu mu beşik yaparlardı. Kermelerin Hasan'ın babası yapardı (KK-29).

²³ Bebeğin idrarını yapması için beşiğin altına koyulan topraktan yapılmış çanak.

²⁴ Bebeğin çişini beşiğin altındaki silbice yapabilmesi için işeme organına koyulan alet.

Beşiğin ayakları düz değildi. Sallanması için oval olur. Bir de onun altına silbiç denilen çanak koyarlardı. Çocuk çişini ona yapardı. Beşiğe konan yatağın ortası da delik olurdu. Sibek yaparlardı. Onu da çocuğun boşaltma organına göre yaparlardı (KK-28).

Bağırtlakla çocuğu beşiğe bağarlardı. Bir tarafını beşiğin diğer tarafına monte ederlerdi. Bir tarafı da ipli olurdu. Örme iple güzelce bağarlardı. Çocuğun düşme durumu olmazdı. Güzelce battaniyeyle örterlerdi. Yastığı da pamuktan olurdu (KK-29).

Bebeği sivrisinekten, normal sinekten korumak için beşiğin üzerine tül örterlerdi. Buna cibindirik derlerdi (KK-28).

Çocukların yorganları olurdu. Onu güzelce sararlardı. Anne yorganla arkasına alırdı. Torlar olurdu. O torları çocuğun üzerine sararlardı. Büyük battaniye gibi torlar vardı. Arkasına o torula güzelce bağlardı. O torlar kalın çarşaflardan renkli olurdu (KK-29).

Çocuğu sırtına alır o toru arkadan önüne getirir bağlardı. Çocuk düşmemesi için (KK-28).

Beşiğe bağırtlak yapardık. Çocuğun bacakları eğri olmasın diye bağırtlakla sarardık (KK 32).

5.2. Emzik

Emziğin olmadığı zamanlarda anne bez içerisine koyduğu çiğnenmiş ekmek, üzüm, hurma vb. tatlı şeylerle emziğe benzer bir nesne yapardı. Buna Seydişehir yöresinde somruk, sorgu, sorguç vb. isimler verilirdi.

Anne bir bez içerisine yaş üzüm koyarak onu biraz yumuşatır. Bez içerisindeki üzümü şimdiki emziklere benzer bir hale getirir, buna sorgu ya da sorguç denir. Çocuk onu sorduğundan ismi buradan gelmiştir. Çocuğun ağzına verir. Çocuk onu emdikçe tadını aldıkça ağlaması kesilir, susar (KK-2).

Tülbendin arasına kuru üzüm koyup balon gibi yapıp çocuğun ağzına verilirdi (KK-39).

Üzümü ağzında gever, tadını almadan bezin içerisine koyar çocuğun ağzına verir, çocukta onu kendi kendine emer (KK-11).

Üzümü çiğnerlerdi, bezin içine koyarlardı, çocuğun ağzına verirlerdi, buna sorgu derlerdi. Kuru üzüm olmayanda şekerle ekmeği çiğner onu verirdi (KK-15).

Üzümü döğüyorlar, beze koyuyorlar, çocuğun ağzına veriyorlar. Buna sorgu denir (KK-16).

Afiyeni²⁵ döverlerdi. Unla kavurur helva yaparlardı. Tülbendin arasına koyarlar. Onu çocuğun ağzına verirlerdi. Buna sorguç derlerdi. Pekmez, haşhaş unda kavrulursa besin değeri çok yüksektir. Emmeye sorma derdik. Sormaktan geliyor (KK-28).

5.3. Çocuk Bezi

Eskiden çocuk bezi yoktu. İçlik, don parçasından yaparlardı (KK-10).

Eski kullanılmayan elbiselerden çocuk bezi yaparlardı (KK-11).

Çocuk bezi olarak eskimiş gömlek kolları kullanılırdı (KK-21).

Bezler çaputtan olurdu. Bezleri eski basmalardan yaparlardı (KK-29).

5.4. Oyuncaklar

Dağdaki meşe ağaçlarında kasnak deriz, kozaklar olur onları getirirdik. Dikişle dikerdik. Onlarla oynardık. Çamurdan yuvarlak yapardık, o zaman böyle oyuncak yoktu (KK-13).

Eskiden taşı sürte sürte ortasını delerdik. İpe takardık fırıldak yapardık, pır pır çevirirdik. Eski çaputlardan bez bebek yapardık. Çaputtan dikerdik, kolunu, bacağı, kafasını bezin içini doldurarak dikerdik. Şimdi hazır yapılmış bebekler var. Çamurdan bebek yapardık (KK-34).

5.5. Çocuk Giyim Kuşamı

5.5.1. Elbiseler

Çok eskiden çocuğun elbisesi elde dikilirdi. Elbiseyi kustuğu zaman kirletmesin diye çocuğun önüne bezden önlük dikerlerdi (KK-11).

Çocuğa elbise olarak entari dikip giydirirlerdi (KK-21).

²⁵ afyon

Kadife gömlek diktirirdik. İngiliz kilodu derlerdi. Diken yok şimdi. O terziler kayboldu. Terlikler olurdu. Onu, şurada iki kere jandarma başımdan aldı. Yasak deyip iki kere aldı. Kaşmir derdik. Güzel olurdu (KK-29).

Zıbın dikerlerdi, onu giydirelerdi (KK-34).

5.5.2. Ayakkabı

Eskiden ayakkabı yoktu. Bildiğimiz deriden çarık yaparlardı. Eşek veya camız derisinden yapılırdı. Çarık sert olurdu. Akşamdan suya ıslatırlardı. Bise sürerlerdi (KK-16).

Sığır derisinden çarık yaparlardı. Onu biselerlerdi. Yaz gününde kuruyuverirdi. Bağcığı vardı, örerler üstten bağlarlardı. Onu biselerlerdi, biseye bandırırlardı. Sonra ıslak toprağa gömerlerdi. Yumuşacık olurdu. Benim yoktu da abimin vardı, onu bazen giyerdim. Lastik ile değişelim dedi biri, yaylaya gittik, yaylada yanımda büyük adamlar da vardı. Onun ayağında üzeri kuşaklı Çerkez pabucu denilen ayakkabılar vardı. Altı veya yedi yaşımdayım, öküz getirmeye gittim, benimle akşama kadar eğlendiler, pabucumu vereyim çarığı bana ver, çarık ağamın derdim. Vermezdim (KK-13).

Bölüm Sonu Değerlendirme

Çocuk Folkloruna ait somut ürünler olan maddi kültür öğeleri çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmış geleneksel kesimde çoğunluğu ele emeği ürünlerdir. Ahşaptan yapılan beşikler ve beşiklerde kullanılan diğer malzemeler, çocuk yürüteçleri, ayakkabılar, oyuncaklar, elbiseler vb. ürünler bu maddi kültür öğelerine örnektir. Bu maddi kültür öğelerinin geleceğe aktarılması açısından toparlanıp müzelerde yerini alması, aynı zamanda üretime kazandırılıp devam ettirilmesi hem bu kültürel ürünlerin kaybolmasını engelleyecek hem de çocukların gelişim dönemine ve ekonomiye katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Seydişehir, göller yöresi olarak bilinen bir yerde sulak ve verimli topraklara sahip olması dolayısıyla birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış bir ilçedir. Zengin boksit madenin bulunmasıyla alüminyum fabrikasının kurulması ilçeye olan göçü artırmıştır. Farklı uygarlıklara ev sahipliği yapması ve farklı şehirlerden aldığı göç sonucu yörede kültürel etkileşim oldukça fazladır. Bu etkileşimler sonucu Seydişehir zengin bir folklor malzemesini barındırır hale gelmiştir. Bireyin bu folklor ürünlerine maruz kalması anne karnına düşmesiyle başlar. Doğum öncesinden belli bir yaşa gelene kadar ki süreçte yer alan kültürel yaşantı Çocuk Folklorunun konusunu, araştırma ve inceleme alanını oluşturur. Çocuk Folkloru, genel olarak doğum öncesinden ergenlik çağına kadar uzanan bir zamanı işaretleyen ve bu süreç içerisinde çocuk, anne, baba ve diğer kişilerce oluşan bir topluluk içerisinde zamana, mekâna göre değişen koşullarda çeşitli ihtiyaç ve etkileşimler sonucu meydana gelen inançları, uygulamaları, sözlü kültür ürünlerini, çocuk oyunlarını, maddi kültür öğelerini içeren ve bunları halkbilimsel yönden derleyip inceleyerek yorumlayan, açıklama getiren bir folklor alanıdır.

Seydişehir, yıllarca geleneğin sahip çıkıldığı ve yaşatıldığı bir yer olmasına rağmen son zamanlarda küresel boyutta teknolojinin gelişmesi, modern yaşamın yaygınlaşması gibi sebeplerle geleneksel birçok şeyin artık yaşlı kesim tarafından bilindiği ve zamanla unutulduğu, yaşlı kesiminde ölüm oranlarıyla birlikte kültürel malzemeyi kimseye aktaramadan yanında götürdüğü bir konum halinde olduğunu söylemek mümkündür.

Hastanelere ulaşımın olmadığı dönemlerde doğumu yaptıran halk arasından ebeler olmuştur. Yakın geçmişe kadar Seydişehir'de her köyde, her mahallede kara ebe denilen diplomasız ebelerden en az bir tane bulunurdu. Doğum olayını gerçekleştiren bu ebeler aynı zamanda çocuğun yıkanması ve tuzlanmasıyla çocuk hastalıklarının tedavisine, zaman zaman çocuğa adının verilmesine kadar farklı görevleri de yerine getirmişlerdir. Hastanelerin yaygınlaşmaya başlaması ve modern tıbbın ilerlemesi ile birlikte halk arasındaki ebelere karşı olan rağbeti azaltmıştır. Son zamanlarda bu ebelerden neredeyse hiç kalmamıştır. Seydişehir ve mahallerinde yaptığımız saha araştırmasında yaşayan ve hala görevini yerine getiren kara ebe bulunmamaktadır.

Genç bir annenin hamile kalması, sağlıklı bir şekilde doğum yapması, dünyaya gelen bireyin sağlıklı bir şekilde hayata tutunması toplumlar tarafından önem taşımaktadır. Bu sebeple insanlar tarafından ampirik yollarla doğum etrafında birçok inanış, uygulama ortaya konulmuştur. Seydişehir ilçesinde doğum etrafında şekillenen inanış ve uygulamaları doğum öncesi, sırası ve sonrası olarak üç ana başlık altında değerlendirebiliriz. Doğum öncesi inanış ve uygulamalar ilk olarak gebelik yönünde sıkıntı yaşayan anne adayının, halk arasında kısırlık diye tabir edilen durumun, sağaltılması amacıyla başlar. Gelenekselliğin devam ettiği dönemlerde korunma yöntemlerinin gelişmemiş veya bilinmiyor olması dolayısıyla çok çocuğa sahip olan ailelerin hamile kalmamak veya hamile kalındıysa çocuğu düşürmek için uyguladığı çeşitli yöntemler ortaya çıkmıştır. Hamilelik süresince yapılması ve kaçınılması gereken durumlar, düşüğü önlemek için yapılan uygulamalar, cinsiyet tayini ve aşırme etrafında gelişen bir takım dinsel-büyüsel inanç ve uygulamalar dikkat çekici boyutta kendini göstermektedir. Doğum sırasında çocuğun ve annenin sağlıklı bir şekilde bu olayı atlması, çocuğu, anneyi korumak ve doğumu kolaylaştırmak için örgülü saçların açılması, evdeki bütün düğümlerin çözülmesi, anneyi eşikten atlama gibi majik işlemlere başvurulduğu görülür. Doğumdan sonra ise çocuğun fiziksel ve zihinsel yönden gelişimini tamamlayabilmesi adına göbek bağının kesilme aşamasından süttten kesilmeye kadar çocuk etrafında ortaya çıkan sayısız inanış ve uygulama bulunmaktadır. Bu inanış ve uygulamaların her birinin altında deneysel yöntemler ve majik bir güce olan inanç bulunmaktadır.

Çocuk hastalıklarının sağaltılması amacıyla geçmişten günümüze kadar çeşitli ampirik yöntemler denenmiştir. Seydişehir yöresinde çocuklarda görülen sahada tespit edilen hastalıkların büyük bir kısmı için ocaklıklar bulunmaktadır. Ocaklıkların yanında bazı hastalıklar için ziyaret yerleri, hocalara okutma gibi farklı dinsel ve büyüsel işlemler söz konusudur. Temiz suya ve temizlik maddelerine ulaşımın zor olduğu dönemlerde hastalık sayısının epey fazla olduğu ve tedavi süresinin çok uzun sürdüğü, çoğu zaman bu hastalıkların ölümle sonuçlandığı görülür.

Seydişehir'de çocuk etrafında gelişen sözlü gelenek ürünleri zengin bir birikime sahiptir. Sözlü gelenek ürünleri; hayal dünyasının gelişmesi, kelime hazinesinin zenginleşmesi, problem çözme yeteneğinin gelişmesi, duygusal ve mantıksal gelişimin sağlanması açısından çocuğa katkı sunmaktadır. Ne var ki son

dönemlerde dijital ortamın gelişmesine bağlı olarak birçok sözlü gelenek ürünü yörede unutulmaya yüz tutmuştur. Bilmece sorma geleneği ve masal anlatıcılığının son derece azaldığını söylemek mümkündür.

Seydişehir'de oynan geleneksel çocuk oyunları son derece azalmıştır. Teknolojinin gelişmesi, dijital oyunlarının sayısının çoğalması dolayısıyla günümüzde çocuklar daha çok dijital oyunları oynamayı tercih etmektedir. Seydişehir'de oynanan geleneksel çocuk oyunlarını daha çok ileri yaştaki kişiler detaylı bir şekilde bilmektedirler. Hızlı kentleşmenin bir sonucu olarak çocukların oyun alanlarındaki daralma çocukların daha çok ev ortamında ve teknolojiye bağlı olarak oyun oynamaya devam etmesine sebep olmuştur. Çocukların psiko-motor ve daha birçok becerisinin gelişimi açısından modern kentler oluşturulurken oyun alanlarının oluşturulması önem taşımaktadır. Çocukların hem geleneksel oyunları oynayıp sosyalleşebileceği hem de geleneksel oyunların sürdürülebilirliğinin yaşanması yönünde bu oyun alanları elzemdir.

Çocuk etrafında gelişen maddi kültür öğeleri Seydişehir'de daha çok gelenekselliğin hüküm sürdüğü dönemler için araştırılmıştır. Çocuğun beşiği ve beşikte kullanılan malzemelerin geçmişte daha çok çeşitlendiği görülür. Günümüzde beşiklerin ve beşikte kullanılan öğelerin değişim gösterdiği görülür. Daha önce elde dikilerek hazırlanan çocuk kıyafetlerinin yerini günümüzde mağazadan alınan hazır elbiseler almıştır.

Bu çalışma Seydişehir özelinde çocuk folkloru ürünlerinin belli sınıflamalarla bilimsel temelde, saha çalışmasına dayanarak kültürel bir kaynak oluşturması açısından hazırlanmıştır. Değişen yaşam koşulları; teknolojinin gelişmesi ve değişmesi, daha konforlu yaşam alanlarının artması, modern tıbbın ilerlemesi vb. sebeplerle bireyin çocukluk döneminde ortaya çıkan kültür de değişmektedir. Geleneğin sürekli güncellenmesi dolayısıyla geçmişe ait kültürel unsurların geleceğe taşınması önem arz etmektedir. Bu yönde yerel düzeyde yapılacak bu tür saha araştırmaları kültürün geleceğe aktarılması noktasında ehemmiyetlidir.

KAYNAKLAR

1. Yazılı Kaynaklar

Acıpayamlı, O. (1961). *Türkiye’de doğumla ilgili adet ve inanmaların etnolojik etüdü*. Ankara: TDK Yayınları.

Acıpayamlı, O. (1962). Anadolu’da nazarla ilgili bazı adet ve inanmalar, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XX, S. 1-2.

Aça, M. (1997). Türk destanlarındaki aşırme (yerikleme) motifinin destan kahramanları üzerindeki etkisi ve hayvan ata (ecdad) inancıyla olan bağlantısı. *Milli Folklor*, S. 34, SS.78-81.

Aça, M. (2001). Türk halk geleneğindeki doğum sonrası uygulamalara bir örnek: Tuzlama. *Milli Folklor*, S. 52, SS. 92- 100.

Aça, M. (2005). *Balıkesir yöresi doğum sonrası inanış ve uygulamalar*. İstanbul: Kumsaati Yayınları.

And, M. (2012). *Oyun ve büğü*. (3. Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Alptekin, A. B. ve Sakaoğlu S. (2007). *Halk şiirinden seçmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Arısoy, S. (1974). Folklor ve doğum. *T.F.A.*, C. 15, S. 304 SS. 7133-7137, İstanbul.

Artun, E. (2018). *Türk halk edebiyatına giriş edebiyat tarihi/metinler*. (13. Baskı) Adana: Karahan Kitapevi.

Artun, E. (2005). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Ayaz, A. (2008). *Seydişehir tarihi seyyid harun veli şeyh hacı abduallah efendi*. (5. Baskı) Konya: Dizgi Ofset Matbaacılık.

Baysal, H. (2013). Çocuk oyunlarındaki ebe rolünün karakteristiği üzerine bir içerik analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 18, SS. 123-133.

- Biricik, Z. ve Atik, A. (2021). Gelenekselden dijitalde değişen oyun kavramı ve çocuklarda oluşan dijital oyun kültür. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9 (1) , 445-469. DOI: 10.19145/e-gifder.818532
- Boratav, P. N. (1984). *Türk halk bilimi 2, 100 soruda türk halk folkloru*. (2. Baskı) İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1969). *100 Soruda türk halk edebiyatı*. Ankara: Gerçek Yayınevi.
- Bozyiğit, S. (2005). *Seydişehir'in beşeri ve ekonomik coğrafyası* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Bulut, M. (2017). *Geçiş ritüellerinden doğum: Sağaltım yolları?* *Electronic Turkish Studies*, S. 12/21, SS. 121-132, Ankara.
- Çelebioğlu, A. (1995). *Türk ninniler hazinesi*. İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Çıblak, N. (2004). Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, S.15, SS.103-125.
- Çobanoğlu, Ö. (2018). *Halk edebiyatına giriş I*. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Çoşkun, N. Ç. (2013). Türk ninnilerine işlevsel yaklaşım. *Turkish Studies* S. 8/4, SS. 499-513, Ankara.
- Değerli, A. (2013). *Seydişehir Fiziki ve sosyoekonomik yapı (1305-1920)*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Durgunay, B. (2018). Seydişehir ilçesinin köy adları üzerine bir inceleme. *SUTAD, Bahar 2018*, S. 43, SS. 77-104.
- Dursun, A. (2012). *Bedduaların estetiği*. Muğla Üniversitesi, IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, (II. C.) Ankara: Grafiker Ofset.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı arzulayan sözler tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ekici, M. (2019). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. (8. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Ercan, A. M. (2002). *Gelibolu yarımadası'nın geçiş dönemi adetleri üzerine bir inceleme (Doğum-Düğün-Ölüm)*[Yayımlanmamış doktora tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Ergin, M. (1999). *Dede korkut kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gölpınarlı, A. (1995). *Tasavvuftan dilimize geçen deyimler ve atasözleri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Günay, Ü. ve Güngör, H. vd. (1996). *Kayseri ve çevresinde ziyaret ve ziyaret yerleri*. Kayseri: Kayseri Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Günay, Ü. ve Güngör, H. (1997). *Başlangıçtan günümüze türklerin dinî tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları.

Güney, E. C. (1971). *Folklor ve halk edebiyatı*. (1. Basım). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Güzelbey, C. C. (1982). Gaziantep'te doğum ve çocuğa ilişkin eski töre ve inançlar. *Türk Folkloru Araştırmaları*. SS. 19-31, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Güvenç, B. (1974). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.

Hughes, D. (1992). *Çocuk eğitimi anne karnında başlar*. İstanbul: Aydınlar Matbaa.

Huizinga, J. (1995). *Oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme*. (Mehmet Ali Kılıçbay Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

İsmail, Z. (2002). *Kazak türkleri*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Kahraman, D. (1979). *Gökçehüyük köyü(Seydişehir-Konya) folklorundan örnekler*. [Yayımlanmamış lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.

- Kahraman, Ö. (2010). *Elazığ ve çevresinde yaşayan zazalardaki halk inanışlarının dinler tarihi açısından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Kadirzade, K. İ. (2005). *Adetler inançlar ve türklerin soy kütüğü meselesi*. (Ahmet Doğan Akt.) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karayaman, M. ve Akçiçek, E. (2012). Anadolu halk ebeliği. *Folklor/Edebiyat*, S. 18 (71) SS. 83 -95.
- Kaya, D. (2019). *Türk dünyası anonim halk şiiri*. (4. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kudat, A. (2004). *Kirvelik: Sanal akrabalığın dün ve bugün*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Onur, B. ve Güney, N. (2002). *Türkiye’de çocuk oyunları: Derlemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Özdemir, N. (2006), *Türk çocuk oyunları I-II*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Önder, M. (1986). *Seydişehir tarihi*. Ankara: Seydişehir Belediye Yayınları.
- Örnek, S. V. (1966). *Sivas ve Çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili bâtil inançların ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (1975). Türk folklorunda ad seçme ve ad koyma. *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı*, SS. 101-112, İstanbul: Taş Matbaası.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özhan, M. (2005). Çocuk folkloru. *Kebikeç Dergisi*, S. 19, SS. 225-243.
- Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane masalları-metin toplama ve tahlil*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. (1. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Sol, S. (2005). Bolvadin-Büyükkarabağ çocuk oyunları. *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, S. 14, SS. 139-144.

Soygüder Baturlar, Ş. ve Yaylagül, L. (2019). Kültürel süreklilik bağlamında türk halk kültüründe mavi/turkuaz mavisi ve nazar boncuğu. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi (AKİL)* S. 31, SS. 665-688.

Şakir, S. (1939). Muhtelif ruhlar hakkında. *Halk Bilgisi Haberleri*, S. 98. SS.36. İstanbul.

Şen, M. E. (2021). *Vefatının 700. yılında seyyid harun veli ve makâlât-ı seyyid harun veli/ seyyid harun veli'nin tarihi kimliği*. Konya: Erman Ofset.

Tezel, N. (2019). *Türk halk bilmeceleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Tökel, D. A. (2008). Ninni deyip geçme: Okusun da öğrensin ninni. *Buruciye Dergisi, Yaz S. 2*, SS. 43-47, Sivas.

Uluçay, M. Ç. (1946). Makâlât-ı Seyyid Harun. *Türk Tarih Kurumu Belleten*, C. X, S. 40, SS. 749-778.

Ünalın, Ö. (2022). Türk halk inanışlarında ıstıra, tıbıka ve ümmü sübyan. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 7, SS. 36-51.

Yalçın A. ve Aytaş G. (2017). *Çocuk edebiyatı*. (9. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaşar, H. (2008). *Balıkesir ve Yöresinde Çocuk Folkloru Ürünleri Üzerine Derlemeler ve İncelemeler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.

Yıldırım, E. (2010). Tunceli yöresi alevilerinde geçiş dönemi inanç ve uygulamaları üzerinde sosyolojik bir araştırma. *EKEV Akademi Dergisi*, C. 14, S. 42, SS. 17-32.

Yılmaz, M. (2006). Seydişehir'den bir grup heykeltraşlık eseri, *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 15, Konya.

Yolcu, M. A. (2018). Türk folklorunda saçların saklanmasına yönelik uygulamalar üzerine, *Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler-V* (Ed. Abidin Temizer-Yaşar Baytal), Ss. 39- 44, Podgorica/Montenegro.

2. Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Bahaeddin Paslı, 1941, Seydişehir, Emekli, Lise.
- KK-2: Durmuş Cam, 1957, Taraşçı, Emekli, Meslek Lisesi.
- KK-3: Osman Üzümcü, 1954, Taraşçı, Esnaf, İlkokul.
- KK-4: Mehmet Ali Şahin, 1973, Bozkır, Esnaf, İlkokul.
- KK-5: Nazmi Koçak, 1952, Seydişehir, Emekli, İlkokul.
- KK-6: İsa Cam, 1956, Taraşçı, Emekli, Ortaokul.
- KK-7: İbrahim Aslan, 1943, Çavuş, Emekli, Okuryazar Değil.
- KK-8: Hüseyin Akdağ, 1948, Dikilitaş, Emekli, İlkokul.
- KK-9: Şükriye Akdağ, 1947, Dikilitaş, Ev Hanımı, Okuryazar Değil.
- KK-10: Kübra Başal, 1948, Karabulak, Ev Hanımı, Okuryazar Değil.
- KK-11: Mehmet Gürbüz, 1938, Çavuş, Emekli, İlkokul.
- KK-12: Yaşar Can, 1951, Tepecik, Emekli, İlkokul.
- KK-13: Akif Özer, 1940, Çavuş, Emekli, İlkokul.
- KK-14: Naime Çalık, 1961, Karabulak, Ev Hanımı, Okuryazar Değil.
- KK-15: Ahmet Şan, 1950, Tol, Emekli, Okuryazar.
- KK-16: Hasan Hüseyin Karaca, 1951, Akçalar, Emekli, İlkokul Mezunu.
- KK-17: Ali Şafak, 1937, Ufacık, Emekli, Okuryazar.
- KK-18: Bilal Arıcı, 1976, Dikilitaş, Çiftçi, Ortaokul.
- KK-19: Mehmet Aydoğdu, 1941, Kavak, Emekli, Okuryazar.
- KK-20: Muharrem Türközü, 1945, Çavuş, Emekli, Ortaokul.
- KK-21: Cafer Sayhan, 1952, Kesecik, Mahalle Muhtarı, Ortaokul.
- KK-22: Mustafa Göksu, 1955, Gevrekli, Çiftçi, İlkokul.
- KK-23: İbrahim Artık, 1949, Akçalar, Emekli, Okuryazar.
- KK-24: Murat Aslan, 1960, Aşağıkaraören, İlkokul.
- KK-25: Mustafa Özmen, 1955, Kesecik, Emekli, İlkokul.

- KK-26: Yılmaz Yıldırım, 1957, Kesecik, Terzi, İlkokul.
- KK-28: Kadir Yılmaz, 1946, Bostandere, Emekli Öğretmen, Lisans.
- KK-29: Mustafa Maylı, 1949, Bostandere, Çiftçi, İlkokul.
- KK-30: Hüseyin Akyıldız, 1932, Tepecik, Emekli, Okuryazar Değil.
- KK-31: Yunus Kocabaş, 1953, Aşağıkaraören, Emekli, Okuryazar.
- KK-32: Sabriye Yıldırım, 1956, Susuz, Ev Hanımı, İlkokul.
- KK-33: Mehmet Ali Girgin, 1966, Susuz, Mahalle Muhtarı, Ortaokul.
- KK-34: Döndü Girgin, 1960, Susuz, Ev hanımı, İlkokul.
- KK-35: Mehmet Ali Akdağ, 1951, Tepecik, Emekli, Lise.
- KK-36: Yaşar Can, 1951, Tepecik, Emekli, İlkokul.
- KK-37: Ali Karabacak, 1942, Gevrekli, Emekli, Okuryazar.
- KK-38: Ali Altunel, 1954, Gevrekli, Emekli, Ortaokul.
- KK-39: Muammer Öksüz, 1964, İncesu, Emekli, Ortaokul.
- KK-40: Recep Özel, 1958, Tepecik, Çiftçi, Ortaokul.
- KK-41: Fatma K., 1952, Tepecik, Ev Hanımı, İlkokul.
- KK-42: Ali Akay, 1959, Tepecik, Emekli, Ortaokul.
- KK-43: Rafet A., 1952, Tepecik, Emekli, Ortaokul.
- KK-44: Hakkı Karadut, 1950, Gevrekli, Emekli, Ortaokul.
- KK-45: İsmail Atabek, 1947, Aşağıkaraören, Emekli, İlkokul.
- KK-46: Sadi Erdoğan, 1955, Tepecik, Emekli, Ortaokul.

3. Elektronik Kaynaklar

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. Seydişehir Meb.

<https://seydisehir.meb.gov.tr/> adresinden 08.05.2022 tarihinde alınmıştır.

EKLER

Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Alan Araştırması (Hüseyin Akyıldız, Tepecik Mahallesi)

Fotoğraf 2: Alan Araştırması (Ahmet Şen, Tol Mahallesi)

Fotoğraf 3: Ardıc ağacından yapılmış eski ahşap beşik

Fotoğraf 4: İçerisinden aydaş olan çocuğun geçirildiği bir deve kemiği.

Fotoğraf 5: Akçalar Mahallesinde sürk hastalığının tedavisi amacıyla ziyaret edilen sürk kuyusu.

Fotoğraf 6: Gölyüzü Mahallesi'nde yatır olduğuna inanılan, dede olarak adlandırılan, sürekli ağlayan çocukların götürüldüğü yer.

Fotoğraf 7: Gölyüzü Mahallesi'nde aydaş olduğuna inanılan çocukların geçirildiği delikli taş.

Fotoğraf 8: Çocukların tutunup yürümesini sağlamak amacıyla yapılan yürüteç. (Konya Bedesten Çarşısı)

Fotoğraf 9: Demirden yapılmış beşik.